

2

REVERENDISS. DN. THOMAE DE VIO CAIETANI, Cardinalis Sancti Xisti.

PRAECLARISSIMA LXIIII. NOTABILium sententiarum Noui Testamenti liberalis expositio, in duodecim capita distincta, quæ totidem IENTACVLA Noui Testamenti, ratione operis initio reddita, inscribuntur.

VENETIIS,
Dominicum de Farris excudendum curabat. 1568.

CLEMENTI VII.

PONT. MAX.

THOMAS DE VIO S.

Apientiæ Diuinæ, Clemens VII. Pont. Max. menſam, poſt perfectã peccatorũ Summulam, inſtruere quum Hungarica peregrinatio uetaret, ne ieiuna omnino mens, manuſque tranſiret, Ientacula quædam parare curaui. Abſque ordine ſiquidem, & delectu occurrentes nõnullæ per Nouum Teſtamentum ſententiæ literali ſenſu hic declarantur. Nec propterea finem feci, quòd omnes declaratione dignas arbitrarer me complexum eſſe, ſed ubi obtulit ſe commoditas inchoandi commentaria Pſalmorum iuxta literalem ſen-

ſum, omiſsis Ientaculis conuiuio apparando uacandum credidi. Non dedignaberis itaque Pater beatisſime, exiguum hoc munuſculum ſuſcipere: quandoquidem, & mea omnia tuæ beatitudini debentur, & diuina eſt materia. Felix Vale.

INDEX EORVM QVAE IN HOC OPVSCVLO TRACTANTVR.

In primo Ientaculo de uerbis Domini circa ipsius ex hoc mundo transitum, tractantur Quæstiones XIII.

RIMA, Cur Christus reprehendit suos discipulos dicentes. Vt quid perditio hæc? poterat enim istud unguentum uenundari multo,&c.

Secunda Quæstio, Quintum ualeat excusatio Domini: Opus enim bonum operata est in me: nam pauperes semper habebitis uobiscum: me autem nō semper habebitis.

Tertia: Quorsum tria dicta à Domino excusationi Magdalenæ ungentis ipsum adiecta scilicet de sepulturæ suæ præuentione, de perpetua memoria huius unctionis in laudem Magdalenæ futura, & quod ipsa Magdalena facit quod habuit. Quarta, Quo pacto verba Domini ad discipulos pro emendo gladio, scilicet, Quando nisi uos sine sacculo & pera, &c. ad literam verificentur.

Item ad quid Apostoli dixerint: Ecce duo gladii hic. Et cur Dominus meminerit persecutionis suæ, non loquens de sui defensione.

Quinta, Quàm cōueniens fuerit hæc Domini ad Annam iudicem responsio: Quid me interrogas?

Sexta, Quàm conueniens fuerit domini ad Annæ ministrum percussorem responsio: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo. Si autem bene, quid me cædis? Itē cur nō respōdit dominus Annæ ad interrogationē de discipulis.

Septima, cur Dominus à Caipha adiuratus ut diceret si ipse esset Messia: non solùm se esse Christum respondit, sed, Amodo videbitis filiū hominis sedētē à dextris,&c. adiecit.

Octaua, Cur interroganti Pilato. Tu es rex Iudæorum? respondit Dominus: A temetipso hoc dicis: an alij tibi dixerunt de me?

Nona, Cur interroganti Pilato: Quid fecisti? respondit Dominus: Regnum meum non est de hoc mundo, &c.

Decima, Cur ex uerbis domini inferenti Pilato: Ergo Rex es tu? respondendo subiunxit dominus: Ego in hoc natus sũ & ad hoc ueni in mundum, ut testimoniũ perhibeã ueritati. Omnis qui est ex ueritate, audit uocem meam.

Vndecima, cur interroganti Pilato: Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo, &c. respondit Dominus: Non haberes aduersum me potestatem ullã, nisi tibi desuper, &c.

Duodecima, cur interrogatus dominus ab Herode in multis sermonibus, nihil omnino respondit: quum tamen affulgeret spes profectus.

Tertiadecima, cur Pilatus hanc Domini causam super crucem scripserit: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.

In secundo de diuersis documentis de filijs Dei tractantur Quæstiones quatuor.

Prima de uerbis Pauli ad Rom. 1. de unigenito filio Dei, quibus dicit: Qui prædestinatus est filius Dei in uirtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri. Item expositio horum duorum ab Apostolo ibidem dictorum scilicet. Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Et per quem accepimus gratiam & apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus, &c.

Secunda, de uerbis Ioannis Euangelistæ. Ioan. 1. de filiis Dei adoptiuis: Dedit eis potestatem filios Dei fieri: qui nõ ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt.

Tertia, de uerbis Pauli Apostoli 1. ad Cor. 15. de baptismo quo generantur filii Dei quum dicitur: Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt, Vt quid & baptizantur pro illis?

Quarta est de uerbis eiusdẽ apo. ad Gal. de hereditate filiorũ Dei per fidẽ repromissa, non per legem, quũ dicitur: Lex ordinata per Angelos in manu mediatoris. mediator autẽ unius non est. Deus autem unus est.

In tertio de diuersis scripturæ dictis de sacerdotio, tres tractantur Quæstiones.

Prima, de uerbis Apocal. cap. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & ca. 1. fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo.

Secunda de uerbis Petri Apostoli in capitulo secundo primæ suæ Epistolæ. Vos autem gens electum regale sacerdotium, gens sancta, &c.

Tertia, de uerbis eiusdem Petri in eod. ca. ad quem accedētes, & ipsi tanquam lapides uiui superædificamini domos spiritales in sacerdocium sanctum offerentes spiritales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.

In quarto de nouem beatitudinibus Euangelicis pmittuntur earum tractationi quinque quæsita.

Primum, cur dominus in principio has beatitudines proposuit.

Secundo, cur multas.

Tertio, cur tot, idest nouem.

Quarto, cur pluraliter.

Quinto, an gradatim enumerentur.

Prima beatitudo Euangelica est hæc: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est &c.

Secunda, Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

Tertia, Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

Quarta, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

Quinta, Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Sexta, Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum uidebunt.

Septima, Beati pacifici: quoniam filii Dei uocabuntur.

Octaua, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum, &c.

Nona, Beati estis quum maledixerint uobis homines & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos mentientes, propter me: gaudete, & exultate: quoniam merces uestra copiosa est in cœlis.

In quinto quinque tractantur sententiæ.

Prima, Matth. 15. Munus quodcunque ex me eſt, tibi proderit.

Secunda, ibidem: Omne quod in os intrat, in ſeceſſum emittitur.

Tertia, Luc. 16. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico, iniquus eſt & in maiori.

Quarta, ibidem: Si Moyſen & prophetas non audient, neque ſi quis ex mortuis, &c.

Quinta, Ioan. 1. Quotquot receperunt eum: dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

In ſexto tractantur ſex.

Primum, uerba Domini in cœna: Non bibam de hoc genimine uitis uſque in diem illum; quum illud bibam uobiſcum nouum, &c.

Secundum, uerbum Domini ad Iudam in eadem Cœna: Quod facis, fac citius.

Tertium, uerbum domini ad Petrum quum percuſſit Malchum: Conuerte gladium tuum in locum ſuum, omnes enim qui, &c.

Quartum, apud Marcum euangeliſtam: Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt eum, &c.

Quintum, Erat autem paraſceue Paſchæ.

Sextum, apud Ioannem, Accipite eum uos, & crucifigite.

In ſeptimo tractantur tria.

Primum, eſt apud Lucam, de duobus diſcipulis euntibus in Emaus: Oculi autem eorum tenebantur ne eũ agnoſcerẽt.

Secundum, unde ſcitur quòd Thomas tetigit manus & latus Chriſti, ut doctores affirmant.

Tertium, Apocal. 5. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere diuinitatem.

In octauo declarantur ad peccatis quinque.

Primum, Matt. 12. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ nõ remittetur.

Secundum, 1. ad Cor. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Tertium, 1. Ioan. ult. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem: petat, & dabitur ei uita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis.

Quartum, Apoc. 3. utinam esses calidus aut frigidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia miser es, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

Quintum, Apocal. ult. Qui nocet, noceat adhuc: & qui sordidus est, sordescat adhuc.

In nono declarantur quatuor.

Primum, Matth. 19. Erunt duo in carne una: itaque iam non sunt duo, sed una caro.

Secundum, Matth. 21. & Luc. 22. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem uerò ceciderit, conteret eum.

Tertium, Luc. 13. Ite & dicite uulpi illi: ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor: ueruntamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Hierusalem.

Circa quod quæruntur tria. Primò, quorsum tẽdant hæc de Herode uerba: quum in Euangelio non legatur quò ipse insidiatus fuerit Christo. Secundò, quid sibi uelit replicata hæc distinctio per tria tempora, hodie, cras, & tertia die. Tertiò quid significetur per illa uerba, Quia non capit prophetam perire extra Hierusalem: quum Latina constructio nullam uideatur habere significationem.

Quartum, 1. ad Cor. 6. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent: sed ego sub nullius refligar

ſtigar poteſtate, & cap. 10. Omnia mihi licent: ſed non omnia ædificant.

In decimo tractantur quatuor Domini dicta apud Ioannem.

Primum, Io.5. Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo: teſtimonium meum non eſt uerum. quum tamen Ioan. 8. dicat: Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, uerum eſt, &c.

Secundum quoque Io.5. Quomodo uos poteſtis credere, Qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriā quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis?

Tertium, Ioan.14. In domo patris meis manſiones multæ ſunt: ſi quo minus, dixiſſem uobis: quia uado parare uobis locum. Circa quod fiunt tres quæſtiunculæ. Prima, quid negetur per illa uerba. Si quo minus. Secunda, quid ſit illud quod affirmat Dominus conditionaliter tamen, ſe fuiſſe dicturum diſcipulis, in illis uerbis, Dixiſſem uobis. Tertia, quomodo Dominus uadat parare diſcipulis locum: quum ipſe dixerit filiis Zebedei parata eſſe electis loca à ſuo patre: & quum dixerit ſe in iudicio dicturum: Venite, poſſidete regnum paratum uobis à conſtitutione mundi.

Quartum eſt Ioan.17. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum, claritate quam habui prius quàm mundus fieret apud te.

In undecimo tractantur tria occultiora.

Primum eſt Io.10. quum Dominus poſtquam dixerat ſe eſſe uerum Deum, Iudæis ipſum propterea lapidare uolentibus, reſpondit ſcriptum eſſe: Ego dixi, dij eſtis, &c. ubi uidetur Dominus diuertere ſermonem à deitate per eſſentiā, ad deitatem per participationem.

Secundum, ad Philip. 2. Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens.

Tertium, Apoc. 4. Tu creaſti omnia: & per uoluntatem tuam erant, & creata ſunt.

In duodecimo tractantur circa res gestas quinque.

Primum, Luc.7. quo pacto mulier peccatrix stans lauerit pedes Domini lachrymis.

Secundum, unde constet ex Euangelio hanc mulierem peccatricem esse Mariam Magdalenam & sororem Lazari.

Tertium, cur Mar.8. Dominus cæcum illuminauit paulatim: ita quod primo imperfecte, dum, dixit: Video homines ambulantes sicut arbores, & secundo impositione manuum perfectè ut clarè uideret omnia.

Quartum, cur Paulus Apostolus tam primæ ad Timot. 3. quàm Tit.1. tradens conditiones requisitas ad Episcopũ, tradit tantummodo conditiones positiuas (puta sobrium, prudentem, &c.) & nunquam meminit conditionis comparatiuæ: scilicet quòd sit dignior aliis.

Quintum, cur tentator Christi in prima & secunda tentatione dixit, Si filius Dei es, in tertia autem non hoc dixit: sed ad maximum scelus ausus est Christum prouocare.

Explicit Index.

CLEMEN-

IENTACVLA NOVI TESTAMENTI, THOMAE de Vio Caietani, Cardinalis Sancti Xysti.

CCVRRVNT in primis circa uerba domini nostri Iesu Christi, circiter, ipsius ex hoc mundo transitum quæstiones quatuor. Prima est de uerbis Domini in excusatione Magdalenæ: Quid molesti estis huic mulieri &c. Secunda est de uerbis Domini ad discipulos pro emendo gladio: Quando misi uos sine sacculo & pera &c.

Tertia est de responsionibus Domini ad suos quatuor iudices: Annam, Caipham, Herodem, & Pilatum. Quarta est de causa ipsius Domini scripta: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.

Circa uerba siquidem Domini pro Magdalena admiramur primo, cur reprehensi sint discipuli ægrè ferentes effundi pretiosum unguentum in unctionem pedum unius pauperrimi prædicatoris tantam sanctitatem profitentis. Videntur siquidem rationabiliter indignati. Tum quia talis unctio ad delitias non qualescunque, sed pretiosas spectare uidetur magnorum nobilium. Et forte nullus erat celsus, ut uteretur tam pretioso unguento pro pedibus, sed pro capite, Christus autem ignobilis, secundum mundum (utpote filius fabri, & faber) & pedes eius ungebantur tam delicata unctione. Tum quia hodie scandalizaremur, si uideremus aliquem prædicatorem sanctæ famæ, permittere se deliniri huiusmodi delitijs pretiosis: multum enim indecens iudicaremus. Tum quia discipulis, quibus est mandatum, ut æmulentur charismata meliora, incumbebat diuertere Mariam ab hac effusione unguenti, propter opus euidenter melius, scilicet ut uenderetur, & pretium daretur in pauperum eleemosynam.

Admiramur secundo quantum ualeat excusatio domini.

Opus

Opus enim bonum operata eſt in me, nam pauperes ſemper habebitis uobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Ea differentia nanque temporis habendi pauperes, & ipſum (quia illos ſemper, ipſum uero non ſemper eſſent habituri) non apparet, unde inferatur, ſeu unde reddatur ratio, quod illa bonum opus operata ſit.

Etenim ex iſta differentia non tollitur, quin vnctio illa fuerit exceſsiua, utpote delitioſa nimis, & impeditiua melioris boni, ſcilicet tantæ eleemoſynæ in pauperes: pro quibus tantò magis ſolicitum oportet hominem eſſe, quantò nunquam deficiunt, ſed ſemper durant.

Admiramur tertio de aliis tribus uerbis Domini adiectis, tanquam impertinentibus ad excuſationem Magdalenæ ungentis ipſum, quorſum, hæc? Appoſuit ſepulturæ ſuæ præuentionem, appoſuit perpetuam memoriam huius unctionis in laudem Magdalenæ futuram: appoſuit, quod fecit hoc quod habuit. Nihil autem horum excuſat vnctionem Magdalenæ. Non primum: tum quia præter intentionem Mariæ ungentis erat, quod ad ſepulturam referretur; opus autem iudicatur bonum ſecundum intentionem operantis, non enim intendebat illa præuenire ſepulturam, ſed ungere uiuentem Chriſtum; tum quia etiam pro ſepultura, exceſſiua erat unctio tam prætioſa: in cuius ſignum Nicodemus pro ſepulturæ Chriſti officio mixturam aloes, & mirrhæ, & non unguentum nardi pretioſi attulit. Non ſecundum: quia ad euentum ſpectat ſubſequuta laus, non ad intentionem operantis. Non tertium: quia omnino impertinens videtur illa appoſitio, quũ nullus calũniaretur eã, quaſi feciſſet vnctionem de alieno, aut de neceſſario ſibi: quorũ utrumque excluditur per hoc quod fecit quod habuit, ut facere bene poſſet.

AD clariorem intellectum Dominicæ ſententiæ prænotanda eſt diſpoſitio mulieris ungentis in animo ſuo, ut percipiatur, quale fuerit illius hoc opus ex parte ſua. Ipſa ſiquidem credebat Ieſum eſſe uerum Meſsiam, quum ſoror eius Martha dixerit Domino, Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei. multo enim magis ipſa Maria hoc credidit, quæ optimam partem elegerat.

Credidit quoque eundem habere potestatem dimittẽdi peccata, iuxta uerbum Domini ad eam: Remittuntur peccata tua, fides tua te saluam facit. Amabat quoque multum saluatorem: ut dictũ sit de ea: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Ex tam sancta igitur mentis dispositione erga Christum videri facilè potest Mariam ad vnctionem istam processisse, ut multa simul exequeretur officia: scilicet humanitatis, gratiæ, ac religionis. Humanitatis quidẽ: quoniam mos erat in religione illa unctionẽ exhibere. Vnde & Simon Pharisæus quasi reprehẽsus est à Domino, quod caput eius non unxisset. Et sicut consonum erat inuitato Christo ad cœnam præparare epulas lautiores (quæ scilicet magnatibus solent parari) quando sic decebat inuitantem: ita arbitrata est Magdalena decere se exhibere unctionem tãti viri inuitati delicatum ac pretiosum vnguentum. Gratiæ vero: quoniam memor recepti beneficii, remisfionis scilicet peccatorum ungendo alias Christum debitricem se arbitrata est, ut iterum quam melius posset ungeret Iesum. Vndẽ primum pedes, ex quorum priore unctione ueniam hauserat, deinde caput, à cuius ore uerbum & ueniæ, & uitæ toties perceperat, non solũ unxit, sed quodãmodo abluit, pro quanto uersando vas vnguenti effudit illud super caput: ut Euangelicæ testantur. Nec putauit pretiosum aliquid reputandũ ad referendam gratiam de tanto beneficio. Religionis autẽ: quoniam Messiæ Dei filio offerebat vnctionem illam in ipsius Messiæ secundum assumptam carnem corporale refrigerium: & propterea putauit, & bene, oportet esse optimam ac pretiosissimam huiusmodi unctionem.

Ex quibus omnib. simul collectis, manifeste apparet Mariam secundum rectæ rationis iudicium elegisse in huiusmodi delicata & prætiosa vnctione bonum ac laudabile opus deuotionis, piiq; obsequii in dominum Iesum Christum: & propterea discipulos indignatos de hoc, merito à domino reprehensos, quod molesti essent mulieri, dicendo: Vt quid perditio ista? Non enim est unguenti perditio, usus ille unguenti ad quem tot uirtutes incitabant: qui pro gratia referenda, pro pietate, quoq; religione opportunus erat. Quod uero ad excusandos discipulos primo affertur (quia nimis delicata ac

pretiosa

pretioſa unctio erat reſpectu tam pauperis,& pedum præſertim)excluditur per hoc quod Ieſus erat & credebatur uerus Meſsias,ac per hoc dignior omnibus hominibus. Et neque hoc neque quodcunque aliud unguentum erat exceſsiuum reſpectu illius,& pedum eius. Quicquid enim cuicunque ex cellentiſsimo homini poteſt exhiberi. munus eſt ut condignum ſit ad uſum corporis ipſius Meſsiæ & pedum eius. Extabat nihilominus ſpiritalis ratio ungendi pedes, q̄ dicta eſt.

Quod deinde ſubiungitur de rationabili diſcipulorum ſcandalo, excluditur per idem quia ſi hodie uideremus uerum Meſsiam teſtibus tot miraculis, teſte tunc Lazaro præſente, qui ex mortuis ueniens teſtabatur illum eſſe uerum Meſsiam, hoc eſt regem regum & Dominum Dominantiũ (unde multi ex Iudæis credebant in Chriſtum) non ſcandalizaremur rationabiliter: ſed rationabiliter admiraremur & ſtuperemus q̄ dignatur ſeipſum ſic exinanire, ut iſtis noſtris unctionibus deliniatur, ut à muliere ungatur ut iſtiuſmodi refrigerii egeat. Irrationabiles autem homines ſumerent eũ Iuda occaſione ſcandali. Quod denique ſubditur de melioris boni æmulatione (qua melius fuiſſet unguenti pretium in pauperes erogatum) a Domino excluditur: ut patebit de clarata reſponſione Domini. Sed & ex dictis excluditur: quoniam opus tantæ gratiæ, pietatis, & religionis non eſt minus bonum quam eleemoſyna illa fuiſſet in pauperes: imò tantò maius bonum fuit, quanto Chriſtus præſtat omnibus pauperibus, quanto caput membris quanto Dominus ſeruis. Arguendi igitur diſcipuli erant. Ad admirationem de ratione reddita a Domino, quare opus unctionis huius non fuerit prætermittendum propter pauperes dicitur quòd quia diſcipuli non ſolùm prætulerant eleemoſynam, ſed uituperauerant illam unctionẽ, dicendo, ut quid perditio iſta? ideò Dominus utrunque confutando, primùm aſſerit Mariam feciſſe opus bonum, & hoc contra illud, ut quid perditio iſta? Deinde non fuiſſe hoc prætermittendum propter eleemoſynã faciendam: quia pauperes ſemper haberent &c. & hoc eſt contra illud, Potuit enim unguentum iſtud uenũ dari, & dari pauperibus. Et quidem quòd opus illud fuerit bonum, dominica reſponſio in ſingulis clauſulis probat.

Primùm

Primum,ex illa præpositione in,dicendo, In me. Vbi recolito aliud esse credere Deum, & aliud credere in Deum. Primum siquidem commune est bonis & malis. Secundum autem proprium est bonorum: quia est actus fidei formatæ.Et similiter operari, aliquod bonum opus, commune potest esse bonis & malis,sed bonum opus operari in Christum,proprium est bonorum : quia significatur quod operando quis tendit in Christum,quod est charitatis progressus. Dicendo ergo quod Maria operabatur bonum opus in me : monstrauit opus illud esse meritorium, & à charitate procedens.Deinde ex ratione comparationis ad eleemosynam , ex qua utrumque simul manifestatur.

Et si subtilius fuerit considerata,apparebit ꝙ aliud primo occursu sensus offert , & aliud interius portat . Nam prima fronte ratio dominica ex duplici differentia inter eleemosynam & hoc humanitatis officium sibi exhibitum,docet non fuisse unctionem istam prætermittendam. una differētia est inter tempus instans, & expectans: quia scilicet tempus faciē di eleemosynam non urget nunc, sed expectat:quoniam semper est: tempus autem exhibendi mihi huiusmodi humanitatis officia, nunc instat: quia non semper me habebitis in præsentia corporali carnis passibilis in qua sum modo uobiscū, & non solum non semper , sed paucissimis diebus sic me habebitis: fuit enim hoc ante sex dies Paschæ hoc est sabbato ante ramos palmarum. Altera differentia est inter certā personam & indeterminatos pauperes : quia scilicet obsequium hoc debitum est certæ personæ, mihi scilicet: eleemosyna autem debita est non alicui certo pauperi, sed pauperibus indeterminatè. Vtranque siquidem differentiam dominica ratio manifestè affert, dicens. Nam pauperes (non hunc uel illum) habebitis uobiscum semper, & non instat nunc necessitatis articulus: me autem (ecce certa persona) non semper . Quasi diceret : nunc tantum habebitis, scilicet uobiscum in carne passibili & indigente his obsequiis conuersantem. Ex ambabus autem differentiis simul iunctis relucet & communis doctrina quod humanitatis officia quæ alicui certæ personæ exhibere postulat certum tempus, non sunt prætermittenda propter communia debita. quæ indeterminatè debemus

mus proximis. Non uult cœleſtis magiſter ut non prætermittat conuiuium nuptiale, officium ſepulturæ, pollicitum conuictum cum ciue, & ſimilia, ut fiant eleemoſynæ. Ipſe enim qui eſt author gratiæ, non uenit deſtruere, ſed perficere rationem naturalem. Relucet & ſpecialis ratio facti. Nam ex hoc ipſo quod tempus illud quo talis tantusq; hoſpes officioſe tractari poſſet, præteribat: poſthabendi erant pauperes non tunc inſtantes, quibus aliunde & tunc, & alias poterat bene fieri. Vnde liquet redditam eſſe rationem, & quod opus fuit bonum, & quod præponendum eleemoſynæ pauperum, quæ ex illo prætio potuiſſet fieri.

Continet autem interius penetrata hæc ratio ratione perſonæ demonſtratæ per illud pronomen me, ſuperfluentem cauſam non ſolum bonitatis, ſed excellentis proiectionis huius vnctionis. Tempus namque illud quod uerbum caro factum, inter homines homo paſſibilis, humanisq; officiis ſubditus, dignatum eſt conuerſari: articulum conſtituebat vrgentis neceſſitatis ad exhibendum illi quæcunque poſſibilia officia & obſequia, nullius pretii, nullarumq; delitiarum finibus limitanda, quantum eſt ex parte ipſius meriti, & humani debiti. Vnde nulla ex parte vnctio iſta minus bona fuit ſed præferenda vndique curæ pauperum quæ cura quamuis debeat ſemper hominem ſolicitare, non tamen ex alio debito officio auellere: & multo minus tollere debet hoc opus longè excellentius.

Ad admirationem tertiam de appoſitis tribus a Domino ſententiis in hac cauſa, reſpondetur, Et circa ea quæ de ſepultura dicuntur, notandum eſt unctionem iſtam relatam eſſe ad Chriſti ſepulturam ex dominicis uerbis, triplici relatione. hoc eſt per ſignificationem, per præuentionem, per durationem. Significauit enim unctio illa Chriſtum dominum ſepeliendum eſſe: teſtante domino apud Mattheum. Mittens hæc mulier hoc vnguentum in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit: hoc eſt, ſepelibilem me iudicauit. corpora enim ſepelienda tunc temporis ungebantur. Præuenit quoque officium unctionis pro ſepultura vnctio illa: teſtante domino apud Marcum. Præuenit vngere corpus meum in ſepulturam. Quamuis enim Maria ipſa neſciret, Dominus

tamen sciebat quòd impediēda erat ab unctione ipsius Christi defuncti: quia prius resurrexit, quàm potuerit ab illa ungi:& propterea nunc præuenisse dicitur officium sepulturæ: Durauit quoque unctio illa usque ad sepulturam (dicente domino apud Ioānem: Sinite illam ut in diem sepulturæ meæ seruet illud) pro quanto unctio illa ultima fuit quantum ad Mariæ unctionem: & sic per negationem succedentis, seruata usque in diem sepulturæ. Tanquàm si apertè diceret: Sinite illam: quia ista computatur pro tota uita mea vsque ad sepulchrum, ita quod, nec uiuo, nec mortuo mihi exhibebit amplius officium unctionis. Totus autem huiusmodi sermo referens vnctionem hanc ad sepulturæ officium à clementissimo magistro dictus est: ut intelligerent discipuli non quare Magdalena ungebat, sed quare ipse Dominus susciperet unctionem illam. Magdalena enim intendebat officium humanæ pietatis, gratiæ & religionis impendere Christo sed Christus opus illud suscipiebat ut sepeliendus: tanquàm si apertè diceret, Non putetis quod ut delitiosus ungor. nam ungor ut sepeliendus, ungor ut quàm citius moriturus: non est tempus hoc delitiarum, sed mortis, & sepulturæ. Et licet Mariæ animus ad hoc non tenderet ex se, ut motus tamen & directus à Spiritu sancto ad hoc tendebat significandum, præueniendum, ad seruandum, nesciens tunc quo ad hoc quid faceret. Quia igitur hæc uerba non sunt appositu ad alteram excusationem Magdalenæ, sed ad rationē ex parte Domini quare permiserit se ungi, non oportet mirari quorsum hæc. Potest nihilominus hæc sententiam referri ad Magdalenæ excusationem, intelligendo illam, ut sit pars prioris sententiæ, utpote declaratio illius dicti, Me autem non semper habebitis. Tanquam expresserit quid intenderit per ly non semper, modicum ualde tempus: quia proximus sum sepulturæ: ita quòd per hanc adiectionem declaratus est articulus instantis proximæ sepulturæ, & soliciti timoris fouentis animum Mariæ ad hanc unctionem. Doctrina si quidem Domini de ipsius morte ac resurrectione, erat adeò publica, ut etiam ad Iudæorum pontifices peruenerit, cùm dixerint Pilato: Domine recordati sumus, quia seductor ille adhuc uiuens dixit, Post tres dies resurgam. Et quòd tunc

bus

proxima eſſet Domini mors, Magdalena cùm aliis mulieribus audierat: ut patet ex eo quod cùm dixiſſet paulo antè dominus, Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur, &c. & tertia die reſurget: mater filiorum Zebedæi petiit, ut filii ſui ſederent ad dexteram, & ſiniſtram ipſius in regno reſurrectionis eius. Ex eo igitur quod Maria quæ multum diligebat Chriſtum, tempus mortis Chriſti proximum meditabatur, ſolicitaque erat ne fortè amplius ſimilem commoditatem officiosè obſequendi Chriſto non haberet: oblata tunc occaſione conuiuii Lazaro reſuſcitato, utendum duxit. Et ſic etiam ex parte ſoliciti timoris adhibentis, quaſi calcaria Mariæ, unctio iſta nonnullum reſpectum ad ſepulturam Chriſti habuit: & quia tempus urgens ad unctionem conſtituebat, ad opus illud bonum reddendum pertinebat.

Nec obſtat ſi non tam pretioſa unguenta ad uſum eſſent ſepulturæ, ſed myrrha & aloe, quoniam ad ſepulchra regum precioſiora adhiberi credibile eſt: & dignitas Meſſiæ ſupra omnes & reges, & ſummos ſacerdotes erat, & eſt: ita ut nihil quantumcunque aliis prætioſum, ipſi poterat condignè exhiberi. De appoſita autem futura memoria huius unctionis, facilè patet quod ad commendationem operis Magdalenæ ſpectatur. Tum quia licet laudari præter intentionem Mariæ fuerit, eſſe tamen opus tale ut ſit laude dignum, non eſt præter intentionem rectè operantis: quoniam intendit opus uirtutis, ac per hoc laude dignum. Tum quia laudandum eſſe ab Euangelicæ perfectionis uiris, maximum eſt teſtimonium boni operis peracti. Monſtrauit ergo dominus unctionem illam non ſolùm eſſe irreprehenſibilem, & præponendam tunc curæ pauperum, ſed optimum fuiſſe opus: utpote & dignum perpetua laude, & quòd perpetua eſſet proſequendum commẽdatione in Dei Eccleſia. Quorſum autem uerba quæ ſolus Marcus interſerit (ſcilicet, Quod habuit, hoc fecit) tendant, non eſt difficile uidere. Ad occultam ſiquidem ſpectant tam Mariæ mentem, quàm ipſius Domini dignitatem. Murmurabant diſcipuli de pretioſitate unguenti, reſpondet Dominus apud mulieris illius animum non eſſe unguentũ hoc precioſum; ſed ſi pretioſius habuiſſet, pretioſius effudiſſet, tanti me fecit. ſed quia non habuit pretioſius: quod habuit,

buit,hoc fecit. Ac si aperte diceret, Vos arguendam putatis de excessus, & tamen secundum ueritatem dignitatis meæ & rectam fidē ac deuotionē huius mulieris, excusanda est quod non plus fecit, sed hoc quod habuit, fecit. Et igitur hæc Domini sententia & ad Mariæ opus commendandum, & ad discipulos confutandum non impertinēs, sed opportuna. Hæc de prima quæstione.

CIrca secundam quæstionem de verbis domini ad discipulos tempore passionis imminētis (Quando misi uos sine sacculo & pera, nunquid aliquid vobis defuit? Dicunt ei, Nihil. Ait illis, Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram, & qui non habet gladium, uendat tunicam, & emat gladium. oportet enim impleri de me: Et cum sceleratis reputatus est) quæstio non spernenda consurgit, quo pacto hæc verificentur ad literam: quādoquidem oportet ea ad literam uerificare: quoniam & Dominus ad literam loquitur de sacculo & pera, ut patet: ergo & de gladio: & discipulis de gladio ad literam intelligentibus & respondentibus, Ecce duo gladij hic: annuit Dominus dicens, Satis est.

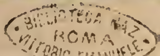
Literalem igitur sensum intuendo, admiramur hanc Domini doctrinam. Primùm, quia uidetur instruxisse discipulos ut sumerent arma defensiua pro sui defensione in imminente sibi persecutione Iudæorum: dum uendendam etiam tunicam pro emendo gladio consuluit, & passionem propriā pro ratione assignat: quia ipse ut iniquus tractandus est, sicut & fuit tanquam latro quæsitus & captus, & demum cum latronibus crucifixus.

Deinde quia videtur docuisse discipulos, ut tempore persecutionis arma similiter caperent defensiua. hoc enim sequitur ex exemplo sui. Si enim contra persecutionem ipsius capitis sumenda sunt arma, consequens est, ut contra persecutionem membrorum armati progrediamur. Exemplum, inquit, meum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, & uos faciatis. Neutrum autem horum bene sonat, sed Christianorum pias aures offendit: & utrunque à gestis Christi & sanctorum in suis persecutionibus dissonat: ut patet. Videtur denique doctrina hæc reuocare præcepta prius ab ipsomet discipulis data scilicet, Si quis percusserit te in unam maxillam,

præbe illi alteram, & similia. Et confirmatur: quia sicut mutauit hic Dominus præceptum de non portandis sacculo & pera, olim prohibendo, nunc concedendo: ita consequenter dicendum, quòd mutauit præcepta olim data de omittenda defensione armata, cencedendo discipulis, ut si contra eos consurgerent homines, resisterent armata manu. constat autem hoc prædicatoribus Euangelicis, quales erant Apostoli quibus loquebatur Dominus, non conuenire: quãuis imperfectioris vitæ Christianis licitum sit.

AD hanc quæstionem respondendo, dicitur quòd hæc domini uerba ad literam non dirigebatur ad defendendũ Dominum Iesum in imminente sibi persecutione: nec discipuli intellexerunt sumenda sibi fore arma pro defensione Christi. Manifesto utrũque: & primò eo quod simul eandem protulit sententiam de rebus tribus: scilicet sacculo, in quo portantur pecuniæ: & pera, in qua portantur uictualia, & gladio, quo protegimur ab inuasoribus. Constat autem quòd ad perfectionem illam non erat opus sacculo, neque pera, cùm ipsi non essent persecutionem passuri, sed seruandi ab ipso Domino erant solo verbo. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. & ipse dixerat: Quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam: vt Ioannes testatur. Sicut igitur non dicebat, ut tunc sumerent sacculum, & peram, ita nec dicebat, ut sumerent tunc gladios. Secundò ex eo quòd dicentibus discipulis, Ecce duo gladii hic, respondit, Satis est. Si enim intendisset quòd nunc sumerent arma, non dixisset satis esse ad defensionem sui. Constat nanque non satis esse quòd duos habere gladios dixerint, ad defensiuè armandum uiros undecim contra cohortem Pilati, & ministros Iudæorum cum gladiis, & fustibus, & similiter constat non satis esse necessitati tantæ, vt vendenda esset tunica ad emendum gladium, habere duos gladios inter tot personas, si propter imminentem tunc persecutionem debuissent tunc singuli non habentes gladium, uendere tunicam, ut emerent gladium. Quia igitur dixit satis esse, monstrauit se non requirere gladios defensiuos sui contra persecutionem imminentem. Tertio ex eo quòd Petrum qui non expectata Domini responsione, gladium

B 3 pro

pro magiſtri defenſione eduxit, compeſcuit: Conuerte, inquit, gladium tuum in vaginam. Si enim intendiſſet inſtruere, ut pro eo gladio pugnarent, non retraxiſſet diſcipulum gladio pugnantem. Clariſſime quoque hoc idem patere poteſt ex uoluntaria paſſione (unde tunc etiam dixit, An non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum?) & mille locis ſcripturæ. Sed hæc ſint allata ex illo proprio loco in illa materia, & in illa ſententia. Secundum autem (ſcilicet quod diſcipuli non intellexerint de gladio ſumendo pro defenſione Chriſti) habetur ex eo quod uenientibus ſatellitibus ad capiendum Chriſtum, diſcipuli videntes quod futurum erat, interrogauerunt Dominum, ſi percutimus in gladio? Si enim intellexiſſent inſtructos ſe fuiſſe, ut gladio pugnarent pro defenſione Chriſti, non dubitaſſent, non petiſſent, Domine ſi percutimus in gladio? Non igitur intellexerunt Domini verba Apoſtoli ad hunc ſenſum vt pugnaturi gladio eſſent pro defenſione Chriſti. Ad quid autem prædixerint, Ecce duo gladii hic, poſt dicetur: ſicut etiam manifeſtabitur cur Dominus meminerit perſecutionis ſuæ, non loquens de ſui defenſione. Quia igitur dominica hæc verba ad ipſius domini defenſionem non dirigi manifeſtum ex litera eſt, conſequens eſt, ut ex ipſo Euangelii textu literalis ſenſus ſumatur. Prænota ergo in hac litera quatuor. Primum eſt diuerſitas temporis præteriti, & præſentis, denotata per ly quando, & ly ſed nunc. ait enim Saluator, quando miſi vos: & ſubdit ſed nunc. Secundum eſt officium prædicationis, de quo ſit mentio ſecundum præteritum tempus: & nulla fit de eo mentio in præſenti tempore: ait enim Saluator: Quando miſi uos, proculdubio ad prædicandum: ut patet in Euangelii hiſt. Mat. Ioan. & Mar. 6. Et cùm dicit, ſed nunc qui habet ſacculum, nihil dicit de miſſione ad prædicandum. Tertium eſt pro ratione huius doctrinæ aſſignari, quod ipſe Dominus cum iniquis deputandus tunc erat.

Quartum, eſt modus dicendi: quia ſcilicet non dirigitur nouus ſermo ad Apoſtolos in ſecunda perſona, ut olim dixerat, non enim dicit, ſed nunc tollite ſacculum, & peram,

& emi-

& emite gladios: ut olim dixerat, nihil tuleritis in uia, non ſacculum, &c. ſed ad tertiam perſonam conuertendo ſermonem dicit: ſed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter, & peram:& qui non habet, uendat tunicam, & emat gladium. Ex his habentur primò duo tempora: ſcilicet prædicationis, & perſecutionis, non cuiuſcunque, ſed illins qua Chriſti diſcipuli cum iniquis reputandi eſſent. Ad deſignandum ſiquidem talis perſecutionis tempus propoſuit talem perſonam in perſona ſua: propter quod non meminit crucis aut mortis, ſeu deputationis cum iniquis. Habentur ſecundo duo genera Chriſtianorum: ſcilicet prædicatorum in Apoſtolis, & aliorum minus perfectorum in tertia perſona ſignificatorum. Intendit igitur ad literam Dominus docere, quòd man data data olim de non vehendo ſacculum,& peram, ad tempus prædicationis ſpectant: tempore autem perſecutionis, & præcipuè quando reputabuntur ut iniqui, licitum erit cuicunque uolenti munire ſe & ſacculo & pera, & gladio defenſiuo. Et diuerſitatis ratio in promptu eſt: quia cùm licitum eſt ad prædicandum ire, prædicationiſque officio incumbere, & inueniuntur neceſſaria, retribuentibus auditoribus temporalia pro ſpiritualibus: & ſicut de neceſſariis, ita nec de uita debetis eſſe ſoliciti: tempore uerò quo Chriſtiani ut iniqui reputabuntur, non inuenientur qui retribuant pro ſpiritalibus temporalia: & ſicut de pecunia, & uictu licitum erit curam habere, ita etiam de uitæ conſeruatione: quæ per gladium aduerſus inuaſores conſeruare quandoque poteſt. Eſt ergo ſermo dominicus de tempore perſecutionis indeterminatè: & ſimiliter de diſcipulis indeterminatè: ita quod illud aduerbium temporis nunc, non demonſtrat determinatè illud tempus paſſionis Chriſti, ſed indeterminatè tempus perſecutionis, præcipuè quando reputabuntur iniqui, & ſimiliter illud relatiuum qui, non refert determinatè Apoſtolos, ſed indeterminatè Chriſtianum: & docet quòd tempore perſecutionis licitum eſt curam vitæ, uictus, & pecuniæ oportunæ ſuis diſcipulis habere. Et bene nota quàm optimè reſpondeant noua hæc Chriſti documenta priſcis. Etenim ſicut documenta priora (ſcilicet nihil tuleritis in via) non ſunt mandata, ſed libertates

edendi & bibendi, quæ apud auditores uerbi Dei sunt: ita documenta hæc non sunt mandata, sed libertates curam gerendi uitæ & opportunorum. Docuit enim pius magister licita ambo esse: consuluit autem ut facerent sicut ipsum uidebant facere. Et Apostoli quidem ac sancti perfectioris uitæ imitati sunt gestæ Domini: imperfectiores autem utuntur libertate sibi à Domino declarata.

AD obiecta autem quantum oportet respondendo, dicitur quòd Dominus deputationem suam cum iniquis, pro ratione attulit duorum. Primo temporis persecutionis, & non suæ defensionis. Ac si aperte diceret; Ex quo ego cum iniquis deputabor, tempus erit ut & mea membra cum iniquis deputentur. Secundò necessitatis: quasi dicat; Tempus erit quo indigebitis his auxiliis: quia ego ipse relinquar deputatus cum iniquis. Si enim ego destitutus ero, ita ut cum iniquis deputet ad mortem: mei quoque discipuli deserentur similiter, & ideo concedo uolentibus recurrere ad huiusmodi humana adminicula uti posse illis. Apostoli autem tanquam non planè penetrantes uerba Domini (quoniam adhuc non erat eis apertus sensus, ut intelligerent scripturas, & pari ratione uerba dominica) dixerunt: Ecce duo gladij hic, tanquam aliquid pertinens ad propositum sermonem de necessitate gladij: cùm tamen impertinens esset responsio ad intentionem Christi. Vnde & dominus non respondit, Tollite illos gladios uobiscum: quos non secum, sed ibi esse dixerant: nec respondit: Satis sunt: scilicet duo gladij, sed impersonaliter dixit. Satis est, & doctrinæ huic meæ & solicitudini uestræ: ac si iuxta usitatum loquendi morem diceret: Sufficit hæc locutio: deponite hanc solicitudinem. Et uerè sic erat agendum: quoniam uerba dominica dicebantur ad hoc ut post passionem domini imperfectiores: & in casu quando expediret, etiam perfectiores libertate hac uterentur. Clarissimè itaque patet q; non est dominus hortatus discipulos ad sumendum gladios pro ipsius domini defensione. Sed quod nec cōsuluerit discipulis suis ut sumerent defensiua arma contra suos inuasores, patet ex dictis: quoniam aliud est consilium dare, aliud est docere quid licitè facere posset. Consuluit siquidem ipse discipulis facto sui exempli ut

arma non sumerent defensiua: tum retrahendo Petrum à percussione, tum aperiendo quòd plusquam duodecim legiones angelorum haberet in promptu, si uellet illis uti: tum uoluntariè patiendo se tanquàm latronem capi, & cum iniquis deputari ad mortem usque crucis. Et hoc imitandum intellexerunt Apostoli iuxta illud Petri: Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius. Docuit uerò dictis uerbis licere & imperfectioribus, adminiculis se humanis tempore persecutionis fulcire, non solùm sacculi & peræ, sed gladij defensiui: & perfectioribus in casu quo expediret ad humana confugere subsidia. Hac namque doctrina fretus apostolus Paulus, ad adminiculum humanæ appellationis ad Cæsarem confugit, quando hoc expedire iudicauit. Et rursus à parata contra ipsius uitam conspiratione Iudæorum, tribuni ope se eripi procurauit: quia similiter casus erat in quo expediebat sic suam corporalem uitam adiuuare, nihil ergo dissonans sanctorum gestis docuit dominus noster: sed id quod in casu etiam a perfectioribus fieri inculpabiliter posset, dignatus est per seipsum manifestare. Patet quoque ex dictis non esse priora domini præcepta per hanc doctrinam reuocata: sed declaratum est quòd prisca illa de uoluntariæ patientiæ operibus, non sic sunt intelligenda, quin pro loco & tempore liceat Christi discipulis moderata requirere humana adminicula. Ex hac namque doctrina domini, iuncta priori, didicimus consideranda esse loca, tempora, ac occurrentia: & quando expedit præbere percutienti alteram maxillam, & quando expedit tueri ac adiuuare nosipsos. Nec est uerum ꝙ reuocata sint hinc documenta priora de non portantis sacculo & pera: sed documentis illis adiuncta sunt alia concernentia aliam temporis dispositionē: ita quòd hæc iuncta illis docent nos quòd quando expedit, sine sacculo & pera: & quando expedit, cum sacculo & pera procedamus: & ꝙ illud præcipuè tempore prædicationis seruandum intelligamus, hoc autem tempore necessitatis. Et hæc de secunda quæstione.

Circa tertiam quæstionem de responsionibus domini nostri Iesu Christi coram quatuor iudicibus, occurrit

primò

primò duplex admiratio coram Anna.

Altera est de illa responsione. Quid me interrogas? nam apparet & superflua & non decens personam illam tunc, superflua quidem: quia interroganti Pontifici Iesum de doctrina & de discipulis eius, sufficiebat dixisse doctrinam suam esse publicam: & propterea examinandos esse publicos testes qui audierant docentem: & non oportebat apponere. Quid me interrogas? Indecens autem: quia Dominus Iesus tunc se gerebat ut subditum. Non est autem subditi arguere iudicem præsertim de defectu tam paruo, scilicet quòd non debebat ipsum interrogare de doctrina tam publica. Et hæc indecentia tanta uisa tunc est, ut propterea unus ministrorum percusserit Domini maxillam, dicens: Sic respondes Pontifici? Altera est de ista responsione data percussori: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cædis.

Videtur dominus non seruasse consilium quod discipulis dederat. Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe ei alteram: non solùm namque non præbuit alteram, sed contra percutientem argumento rationis insurrexit: debebat enim ipse seruare quòd seruari ab aliis uoluit. Occurrit secundo admiratio similis coram Caipha: pro quanto adiuratus Dominus ut diceret, si ipse esset Messias: non solùm respondit se esse Christum, sed adiunxit. Amodò uidebitis filium hominis sedentem à dextris Dei. &c. Apparet siquidem superflua hæc appositio. Nam si opportuna fuit, aut propter ipsos Pontifices & seniores.

Et hoc non: tum quia Dominus dixit tunc quòd ipsi audientes se esse Christum, nec crederent, nec ipsum dimitterent: tum quia ex hoc facti sunt peiores: dicentes, Blasphemauit: reus est mortis, &c. Aut propter alios: & hoc non tam quia alij iam aliàs hanc doctrinam de aduentu Christi ad iudicium audierant tum quia ibi non erant alii, nisi forte ministri, qui etiam persequebantur Dominum ut patet de ministris & ancillis infestis Petro. Occurrit tertiò admiratio coram Pilato quadruplex: iuxta quatuor domini uerba ad Pilatum. Prima est circa illam responsionem

tiem, A temetipso hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me? apparet siquidem impertinens ut interroganti Pilato Iesum. Tu es rex Iudæorum? respondeatur, si à temetipso hoc dicas. Non enim uidetur quomodo hoc spectet ad propositam interrogationem, aut quorsum tendat. Secunda est circa responsionem subiunctam Regnum meũ non est de hoc mundo, uidetur enim quod Dominus uoluerit se iustificare coram Pilato: tanquàm diceret. Ego non me impedio de regno huius mundi, de quo accusor. Hoc autem non apparet consentaneum esse spontaneæ oblationi sui ipsius ad patiendum, & subeundam sententiam mortis & crucem. Qui enim studet coram iudice iustificare suam causam: non quærit condemnari, sed potius euadere. Tertia est circa apposita uerba, Ego in hoc natus sum, & ad ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati, &c. Nam appositio ista ad aliquod trium ordinata est. Vel ad iustitiam suam apperiendam, & hoc (ut dictum est) uidetur inconueniens: quia non consonat iam uoluntariæ passioni. Vel ad instruẽdum Pilatum, & hoc erat superfluũ: quia ille gentilis erat: & principium conuertendi ipsum non erat hinc sumendum. Vel ad propositam materiam de qua erat sermo: scilicet de regno suo, & hoc non apparet quomodo ueniat ad propositum, & qua fuerit prudentia dictum. Quarta est circa ultimam Domini responsionem ad Pilatũ: Non haberes aduersus me potestatem ullam, nisi tibi desuper datum est, &c. Apparent enim minus decentia uerba: tum quia satis generalia pro responsione darentur Pilato dicenti. Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Tum quia nihil nouum aut ignotum, aut necessarium sonantia, ut propter ipsa dicenda Dominus silẽtium cœptum rumpere deberet. Quis enim ignorabat Pilatum habere potestatem à superiori quũ constaret ꝙ non erat princeps, sed præses deputatus à Romanis? Tum quia incompactè iuncta cum sequentibus? scilicet, Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet, in quo namque conuincet hæc sententia de maioritate peccati, cum præcedente de potestate Pilati, non appareat. Et multo minus appareat quomodo hæc ex illa inferatur cum

nota caufalitatis : ut in litera fit inferendo. Propterea qui me tradidit, &c.

Occurrit quarto admiratio coram Herode, cur interrogatus Dominus ab Herode in multis fermonibus, nullum uerbum protulit: quum tamen fpes effet boni aliquid efficiendi apud Herodem, qui fidem Iudæorum profitebatur: & de ipfo fcriptum eft quod libenter Ioannem Baptiftam audiebat, & audito eo multa faciebat, & Euãgelifta dicit quod tunc gauifus eft uifo Iefu, & quod multo tempore defiderauerat ipfum uidere, &c. ex his enim uidetur quod rationabilis fuiffet quæ dicit Pilato gentili, dicere Herodi fideli, utpote qui de Mesfia fidem habebat, &c.

AD quæftionem hanc de refponfionibus Domini refpõdendum eft ordine quo procesfit ambiguitatum feries. Vnde à uerbis dominicis coram Anna pontifice inchoãdo, dicitur illa Domini uerba ad Annam, quid me interrogas? non fuperflua nec indecentia, fed opportuna decentiaque illum tunc fuiffe. Quæ ut clarè intelligas, perfpice dominum uidiffe in interrogatione à pontifice facta duo implicari: fcilicet rem, & perfonam. Res de qua interrogatio fiebat, erat doctrina cum difcipulis, perfona autem interrogata, erat ipfe Iefus. Et quo ad utrumque oportuit Dominum fua refponfione fatisfacere. vnde de doctrina refpondit primo quod erat publico pofita tum ex loco publico, fynagoga fcilicet & templo: ita quod locus non folum erat publicus, fed publicus ad officium docendi: doctrinæ fiquidem publicæ locus erat templum aut fynagoga. Tum ex frequentia communi: quia illuc omnes Iudæi conueniebant. Tum ex qualitate temporis: quia femper quando fcilicet tempus docendi expoftulauit: quando in templo, in templo, & quando in fynagoga, in fynagoga. Tum ex qualitate doctorum: quia in occulto locutus fum nihil. Deinde dixit qui effent de fua doctrina interrogandi, dicens, Interroga eos qui audierunt. Et protulit uniuerfos ut publicos teftes, non mortuos, non abfentes, non nefcios, aut immemores, fed præfentes & fcientes: Ecce, iniquit, ipfi fciunt quid dixerim. Quò ad perfonam uero interrogatam refpondit, Quid me interrogas? Quod dupliciter exponitur,

ponitur, uel quid, hoc eſt cur me interrogas ? Et ſic petit cauſam non quare Pontifex interrogat, ſed quare interrogat ipſum Ieſum de doctrina : quum non appareat cauſa, quare ipſe Ieſus debeat interrogari de ſua doctrinà, quæ eſt in publico poſita : ac per hoc interrogandi ſunt illi qui audierunt & ſciunt illam : ſicut ſi doctrina fuiſſet poſita in libro, non eſſet author interrogandus de doctrina qualis eſt, ſed liber examinandus. Nec hæc petitio dedecebat ſubditum : quum Iob petitionem ſimilem Deo porrexit, Indica mihi cur me ita iudices ? Et iuxta hunc ſenſum: quia Annas interrogauerat de doctrina publica Dominum, qui non debebat ante examinatam ab illis doctrinæ qualitatem examinari : ideo humiliter ſubditus Dominus petit cauſam quare ipſe examinatur : ut ſi fortè ex cauſæ manifeſtatione oportet aliquid reſpondere, poſſet parere. Et ſic uerba hæc decentia & opportuna inueniuntur.

Vel quid me interrogas) hoc eſt. quid eſt quod à me interrogãdo ſcire quæris? Et ſic petit rem interrogatam: ſicut Saulus petiit à Chriſto rem præceptam dicens. Domine quid me uis facere ? Et iuxta hunc ſenſum ſupponebat humilis ſubditus põtificem interrogare ipſum de aliquo quod oporteret ab ipſo Ieſu noſſe, & non de iis quæ oportet aliunde cognoſci : ac per hoc quia interrogatio de doctrina, pro quanto quærebat qualitatem doctrinæ, ad alios ſpectabat qui audierant : & non apparebat pro quo alio articulo ſpectaret ad ipſum Ieſum : ideo humiliter petit, Quid me interrogas ? Ac ſi aperte diceret : Quia non apparet quid eſt illud quod ego interrogatus reſpondere debeam, aperi quid eſt quod à me ſcire uis. Forte enim aliquem particularem articulum pontifex manifeſtaſſet ſe quærere : ad quem reſpondiſſet. Et ſic percipere clarè potes non ſolum opportunam ac decentem, ſed humilem reuerẽtemque fuiſſe hanc Dominicam reſponſionem: quamuis pontificis miniſter ſimilis ſuo pontifici arguerit illam ſuperbiæ, nec dignum arbitrans dominum Ieſum, ut etiam peteret quod ad ſeipſum ſpectabat noſſe, ut poſſet pontifici ſatisfacere.

Ad alteram autem admirationem de reſponſione data

percussori, respondetur quod dominus Iesus ita exhibebat se subditum & patientiæ exemplum, ut meminisset se esse doctorem mundi. Docuerat discipulos ut percutienti unam maxillam, præberent alteram: & nisi ipse dignatus fuisset interpretari sua documenta (quod scilicet intelliguntur pro loco, & tempore, & non in omni tempore, loco euentu, negotio, &c.) quis crederet interpreti alteri? Si ipse Dominus præbuisset alteram maxillam: quis se unquam uerum Christi discipulum credere potuisset nisi semper & vbique simile quid fecisset? & similiter nisi tollenti tunicam, didisset & pallium? & sic de similibus. Modo autem vbi Dominus facto suo non præbui alteram maxillam, interpretatus est documenta sua huiusmodi non semper & vbique debere exequi, sed pro loco & tempore, &c. Oportuit ergo Dominum respondere, & non præbere alteram maxillam, propter nostram doctrinam. Respondendo quoque authoritatem iustorum supra suos persequutores in se monstrandam suscepit, arguendo percussorem quod nec in modo loquendi excesserit, dicens, Si malè locutus sum, non dixit, si malum locutus sum, sed si malè: quia etiam ille reprehenderat ipsum de modo loquendi, dicens, Sic respondes? Vndique ergo docemur in hac dominica responsione, dum & documenta interpretata, & autoritatem iustorum insinuatam ab ipso nostro capite habemus.

Et si quæratur, cur non responderit Dominus aliquid ad interrogationem de discipulis, dici potest, uel quod responsio de doctrina erat quoque responsio de discipulis: quoniam ex qualitate doctrinæ pendet qualitas discipulorum. Vel ꝙ percussio maxillæ interruperit responsionem Domini interrogantis, Quid me interrogas?

A D admirationem de uerbis Domini coram Caipha, Amodo videbitis filium hominis &c. dicitur ꝙ summè necessaria tunc fuerunt, & propter totum mundum, & ꝑ ipsos pontifices ac seniores: ut inexcusabiles se nosse possent. Ad cuius clariorem intelligentiam sciendum summarie est, fuisse à prophetis de Messia prædicta sex. Primum, de uita sancta: propter quod miserunt ad Ioannem Baptistam quærendo si ipse erat Christus. Secundum, de doctrina diuina

uina propter quod etiam Samaritana dicebat quod Mesſias docturus eſſet omnia. Tertium, de miraculorum multitudine & excellentia: propter quod Iudæi dicebant, Chriſtus quum uenerit, nunquid plura ſigna faciet, quam quæ hic facit? Quartum, quod ipſe eſſet redempturus & ſaluaturus populum Iſrael: propter quod uſque hodie Iudæi expectant Mesſiam: ut educat eos de captiuitate & magnificet eos. Quintum, quod ipſe eſſet Rex potentisſimus: imò Rex regum, & Dominus dominantium. Vnde Magi quæſierunt: Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? & Nathanael & turba in die palmarum Chriſtum regem appellarunt. Sextum, quod ipſe pauper humiliſque conuerſaturus eſſet cum hominibus: & morte turpisſima cum ſceleratis puniendus. Vnde Dominus diſcipulis Ioannis reſpondens de ſeipſo, poſt enumerata potentiæ ſuæ miracula, æſtimationem pauperum, & mortis ſuæ ignominiam ſubinnxit, dicens: Pauperes euangelizantur: & beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me, ſcilicet ob mortem meam.

Quia igitur hæc de Chriſto prædicta fuerant: & in ipſo domino conſpiciebantur impleta tria prima: & ſextum pro parte executum: & pro reliqua parte, ſcilicet pasſione & morte tunc inceperat & fiebat: reſtabat ut de aliis duobus (ſcilicet quarto & quinto) Dominus manifeſtaret pontificibus quod in ipſo erant implenda. Et quia erant implenda poſt reſurrectionem ſuam, & non tunc: ideò Dominus & hæc implenda, & ordinem ſimul monſtrare dignatus eſt, dicens quod ipſe uenturus eſt iterum cum gloria & poteſtate a dextris Dei, &c. vbi ſe Saluatorem & regem omnium aperuit. Et dicens: Ex hoc autem erit filius hominis, &c. monſtrauit quod intercedente pasſione & morte exaltandus eſſet ad dexteram Dei, & uenturus cum gloria: Fuit igitur ualde neceſſarium ut Dominus myſterium duorum aduentuum ſuorum aperte diſtingueret, & ad primum ſpectare uitæ ſanctæ, pauperis, humilis, &c. conuerſationem cum hominibus, cum diuinæ doctrinæ & miraculorum excellentia, & pasſione ac morte ignominioſa ad ſecundum uero reſurrectionem, ſaluationem manifeſtam non ſolum animarum, ſed corporum, regiam dignitatem, dominium uni-

uersale &c. insinuaret. Tum propter omnes q audituri erant saltem per Euangelium: quia mysterium duorum aduentuū occultum ualde erat, intantum ut etiam dæmones uideatur latuisse. nam si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Tum propter ipsos senes quia tunc dominus cō spiciebatur ita abiectus, subdictus, derelictus, ut ne cogitabile uidetur quod ipse esset futurus rex potentissimus saluaturus populum. Et ideo præmonuit tunc eos quod per hanc abiectionem ac subiectionem transiturus erat ad dexteram Dei, & iudicaturus orbem cum potestate &c. ut sic quantum in se erat instrueret pontifices & seniores, ut si uellent, possent resipiscere, nullamq; excusationem ignorantiæ prætenderent: quare non aperuit nobis mysterium duorum aduentuum Messiæ quum interrogauerimus & adiurauerimus eum. Erat que nunc oportunum tempus manifestandi mysterium hoc quando interrogatio & adiuratio facta à Pontificibus & optimatibus responsionem non habuisset completam & claram nisi duorum aduentuum mysterium fuisset apertum: & quando opus quod tunc exercebatur, vt uerbo manifestaretur exposcebat.

Tunc enim quia causa Iesu quasi impii iudicabatur, meruit ut causam & iudicium uniuersi orbis acciperet.

AD admirationem coram Pilato quadruplicem iuxta quatuor Domini uerba, dicitur ordinatè. Et ad primam de illis uerbis, A temetipso hoc dicis? respondetur quod ratio uerborum fuit, ut Pilatus gentilis capax fieret responsionis dandæ ad quæstionem propositam, Tu es Rex Iudæorum? Oblataq; Iesu nihilominus rationabilis est occasio interponendi hæc uerba antequam responderet ad quæsitum. Occasio siquidem fuit: quia Iesu Domino introducto in prætoriū pontifices manserunt extra, ne contaminarentur ingrediendo domum viri gentilis durante solemnitate paschali: & Pilatus ceremoniis eorum condescendens, exiuit ad eos, auditurus quam accusationem afferrent aduersus Iesum. Pontifices autem accusauerunt eum quod se Christum regem fecisset. Pilatus autem ingressus in prætorium sine Iudæis, iterrogauit Iesum, Tu es Rex Iudæorum? Quia igitur dominus Iesus absens fuerat quum fuerat accusatus à Iudæis, occasionē

rationabilem

rationabilem habuit quærendi à Pilato, an ex se, an ex Iudæorum ore interrogationem hanc faceret. Ratio uero uerborũ taliũ fuit, ne Pilatus falleretur à seniorũ Iudæorũ callida accusatione usurpati tituli regii. Si enim Pilatus ex se ipso de titulo regio inquireret, quum Pilatus esset gentilis: & nullum reputaret hominis regnum nisi de hoc mundo, interrogando, Tu es Rex Iudæorum, plane interrogaret de regno mundano & rege, quales sunt alii reges: & non oportuisset Dominum respondendo loqui de regno quod non est de hoc mundo, sed aliter respondere. Sed ubi Pilatus interrogat ex accusatione Iudæorum, qui ipsum ideo regem dicebant se fecisse quia dicebat se Christum & regnum Messiæ non erat de hoc mundo, ideo prudentissime Dominus antequam respondeat interposuit an loqueretur ex se, an ore Iudæorum: ut confitens Pilatus se loqui ex ore Iudæorum, intelligeret propriam uocem, audiendo à Domino æquiuocationem regni inter regnum Messiæ, de quo loquebatur Pilatus ex ore Iudæorum nesciens propriam uocem, & regnum mundanum, de quo putabat Pilatus accusationem fieri, & sic capax fieret responsionis futuræ tanquam audisset. Tu putas facere officium tuum inquirendo de usurpato titulo regio secundum regna huius mundi: scito quod regnum Messiæ de quo accusant me Iudæi, non est tale. Ad secundum autem de uerbis illis, Regnũ meum non est de hoc mundo: dicitur quod aliud est iustificationi causæ suæ studere, ut euadatur sententia, & aliud est iustificare causam suam, quantum sufficit ad tollendam apparentem occasionem scandali.

Dominus Iesus coram Pilato non studebat iustificationi causæ suæ ut non damnaretur, qui ad hoc uenerat, ut morte turpissima afficeretur: sed quoniam ex hoc ipso quod seipsum affirmauerat Christum, ac per hoc regem, non nulla occasio poterat apparere Pilato gentili cogitando quod dominus Iesus aspirasset ad regnum Iudæorum, ideo prædicaret populo ideo Dominus Iesus hanc quæ apparere poterat scandali occasionem tollere curauit, distinguendo regnum Messiæ seu suum à regno aliorum regnum penes causam & affectum. Penes causam quidem: quia regnum eius non est de hoc mundo non dixit, non est in hoc mundo: sed non est de hoc mundo.

Regnum enim aliorum est de hoc mundo. Non est aut à natura. Et hoc vel ut regnum patrisfamilias, quia naturaliter est rex in domo sua: ut in principio mundi erat. Vel ut regnum eorum qui nascuntur reges hæreditario iure: ut filij, & hæredes regū. Aut ab intellectu adiuto arte, uel industria: ut sunt ij, qui uigentes ingenio, industria multa se ad regnum proue hunt. Aut à potentia: ut tyranni. Aut à uoluntate: ut sunt ij, qui per electionem ad regnum perueniunt. Regnum oīum horū est de hoc mūdo, quia, ab ijs quæ huius mūdi sunt, causatur. Sed regnū Christi nō est ex hoc mūdo: utpote ex nulla hmoi causarū ueniēs. Sed ut Apostolus promulgauit, factus est obediens usq; ad mortē Crucis: ꝓp quod & Deus exaltauit illū, & dedit illi nomen ꝙ est super omne nomē, ut in nomine Iesu oē genu flectatur cœlestium, terrestriū, & infernorum. Et propterea Dn̄s dixit Pilato, Regnū meū non est de hoc mundo. Et manifestauit hoc ex affectu: quia si ex hoc mūdo esset regnū meum ministri mei utique decertaretur ut nō traderer Iudæis. Si quærerē regnare, fecissem ut ministri mei, sequaces mei decertassent & adhuc decertarent, ut nō traderer uoluntati Iudæorum ꝙ tā longè fuit, ut nullus nunquā nec Ioseph ab Arimathia, nec Nicodemus, nec Lazarus, nec quispiā unico et uerbo certauerit ꝓ Iesu pendente eius cā corā Pilato. Itaque ex hoc affectu percipere facilè potes Pilate, ꝙ Regnū meum nō est de hoc mundo, ꝙ nō quæro populum auertere, ut regem me habeant. Et ex hac Dn̄i sententia intātū apparentia scandali in mente Pilati sublata est, ut exierit ad Iudæos, dicens se nullā cām mortis inuenire in eo. Ad tertiā admirationē de subiunctis uerbis: Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundū ut testimoniū perhibeā ueritati, &c. respōdetur ꝙ hæc uerba ordinantur ad propositā materiā de Regno Christi, & ad idem tendunt quò priora uerba. Et sunt conuenientissimè inducta & ex parte materiæ de qua erat sermo, & ex parte personæ ad q̄ sermo dirigebatur. Ex parte liquidē materiæ: nā sermo erat de Regno non ex hoc mundo, & ꝙ Iesus erat rex non ex hoc mundo. Hæc aūt figmenta reputantur à sapientibus huius mundi: & tanquā cōficta ab iis qui religionis curam gerunt propter populos, &c. & ideò Dn̄s ueritatem proponit se adeò tueri, ut uenerit in mundum, nō

ut adiu-

ut adinuentiones humanas prædicet, ſed ut ueritati teſtimo niū perhibeat. Ex parte uero Pilati, quia oportet eruditorem ex cōmunibus ſibi & auditori, & quantū pōt ex gratia auditori ꝓcedere, ut ſic capax fiat doctrinæ. Chriſto aūt & Pilato non erat cōis ratio ſcripturarum, nec religionis cultus, ſed ſolummodo naturalis mens ac per hoc ueritatis amor, nihil.n. cōis ac amabilius eſt hoībus ſecundum mentē, q̄ ſit ueritas. Merito ergo à ueritas ſtudio proceſſit ſuaſurus uiro Gētili ꝙ non erat figmentum id qđ de regno ſuo non de hoc mundo dixerat. Duplicauit aūt ſignificationem ingreſſus ſui in mundum, per natiuitatē, & aduentum (dicens. Ego natus ſum, & ueni in mūdum) ꝑ ꝑ duas in ſe naturas: ut homo.n. natus eſt: ut Deus uerò uenit in mundum. Deus homo factus. Et qm̄ teſtimonium Chriſti de ueritate nō erat ab oībus ſuſcipiendū fide debita, ſubiungit diſcernendo ſuſcepturos à nō ſuſceptu ris ex diuerſa habitudine ad ueritatem dicens, Oīs qui eſt ex ueritate, audit uocem meam: hoc eſt: quicunq; amator, inquiſitor, ſuſceptor, tutorq; eſt ueritatis, non in hac, uel illa materia (puta Geometria, Phyſica, &c.) ſed ueritatis, ſimpliciter, ita ꝙ nulla uero repugnet: audit uocē meam: oīs ſiquidem talis eſt ex ueritate, hoc eſt ex parte ſe tenet ueritatis: & ex veritate uenit, tanq̄ exemplatum ab exemplari, Oportuit autem Dominum apponere hæc uerba de auditoribus ſuis, ut hinc poſſet intelligere Pilatus duo.ſ. & qualitatem eorum qui audiebant ipſius Domini doctrinam, & ſequaces illius erant, ꝙ ſcilicet erant homines non uana ſectantes, ſed ueritatem amātes ac ſectātes, & qualitatē regni ſui, ſcilicet quod eſt regnum ueritatis: ita ut dignatus ſit Dn̄s dicere de regno ſuo non ſolùm negatiuam, ſcilicet non eſt ex hoc mundo: ſed inſinuare affirmatiuam, ſcilicet quòd eſt regnum ueritatis, & ſimul articulum alium à Iudæis obiectum (.ſ. quòd ſubuertebat ac ſeducebat populum) tacitè eligere eadem ratione qua articulū de uſurpato regio titulo excluſit, & ad innocentiam diſcipulorum tuendam. Ex hoc enim quòd ipſe ſoli ueritati operam dabat: & ex ueritate erant qui eum audiebant, manifeſtè ſequitur, quòd nulla erat ſeductio, nulla ſubuerſio, nullus ad malum, nullus ad vana prouocabatur: ſed tota Chriſti prædicatio, totum Chriſti regnum, ex ueritate, & in ueritate, &

ad ueritatem erat. Poterat ex hac Domini sententia Pilatus occasionem discendi à tãtæ famæ magistro accipere: sed quũ interrogasset. Quid est ueritas? non expectata responsione exiit ad Iudæos: utpote qui non curabat discere à Christo. Ad admirationem demum quartam coram eodẽ à Pilato de responsione illa. Non haberes aduersus me potestatẽ ullã nisi tibi desuper datum esset: dicitur quòd hæc verba Domini nõ sunt uerba generalia, sed singularissima, ac ualde nouam, occultam, singularemq; Christi innocentiam significantia. Inter Christum .n. & reliquos homines hæc erat differentia; qđ reliqui hoĩes habebant superiorem iudicem ex duobus capitibus (.s. & ex parte superiore: quia sic à Deo ordinatum est, iuxta illud Apostoli: Omnis potestas à Deo est, qa quæ à Deo sunt: ordinata sunt, & ex parte interiore, hoc est ex proprio peccato, saltem originali, ex quo incidit homo ut ab homine punibilis esse.) Christus autem quia nullius omnino peccati particeps erat nihil ex parte sua habebat, unde potestas quecunq; humana haberet aliquid contra eum: & propterea Pilatus ex sola parte supiore potestatẽ habebat aduersus eũ. Singularissimã ergo suã innocentiã Dñs significauit per hãc responsionẽ, dices q nullam aduersus ipsam haberet Pilatus potestatem, nisi ei Pilato datũ esset desuper. Dixit desuper, & nõ dixit ei Romano imperio, aut Cæsarea authoritatẽ: ut cõprehenderetur prima causa, diuina .s. dispositio, cum secundaria, quæ erat potestas Romani imperii. Ac si apertè diceret: Quod habeas contra me potestatem, non ex demerito meo, sed quia ex præses. Et hinc optimè cum nota causalitatis inferutur sequentia uerba. Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatũ habet, propterea, quia .s. innocẽs ego sum, qui me innocentem tradidit tibi tanquam manifestorem: maius peccatũ habet. Tu quidem peccas sciens, quòd per inuidiam tradiderunt me tibi sacerdotes, & non respiciens: sed illi qui causa principaliter sunt, maius peccatum habent. Et quòd iuxta hunc sensum intellexerit Pilatus Domini uerba, testatur Euangelista dicens quod exinde Pilatus uolebat dimittere Iesum ex audita quippe Iesum innocẽtia cum proprio peccato, mouebatur Pilati animus ad dimittendum Iesum.

AD admirationem coram Herode, quare Dominus non re

sponderit

sponderit: dicitur quod Euangelista nullam explicans specialem interrogationem ab Herode factam, sed per uerba generalia narrans Hærodem interrogasse Dominum in multis sermonibus, simulque narrans quod sperabat uidere miraculũ aliquod à Domino Iesu fieri, insinuauit interrogationes Hærodis non fuiss iudiciales, sed curiosas, eadem etenim curiositate, qua mouebatur ad miraculum aliquod uidendum inducebatur ad proponendum Domino quæstiones curiosas: & propterea Dominus sicut noluit uti potentia sua ad facienda miracula, ita noluit uti scientia sua ad satisfaciendum curiositati Hærodis, instituens per hoc nos ut & potestate, & scientia utamur ad ædificationem, & non ad curiositates, aut quascunque alias uanitates. Non suberat ergo causa respondendi Hærodi curioso, sicut affuit causa respondendi Pilato iudicialiter inquirenti, qui nescius de uero regno Messiæ, poterat scandalizari, ut dictum est: Tacuit ergo Dominus corã Herode, ut haberetur & tractaretur ab Herode, ut fatuus, ꝙ & subsecutum est. Herodes quippe uir secundum mundum prudẽs, conferens audita de Iesu ex fama, & obiecta à pontificibus, præcipuè quod faciebat se Messiam, cum tanto Iesu silentio coram se interrogante in multis sermonibus, quibus usus potuisset ipsius Herodis beneuolentiam acquirere, & tueri se contra persecutores suos, causam habuit cogitandi quod Iesus esset uanus (utpote non loquens corã magnis uiris, sed corã uulgaribus) & eò amplius quòd uideret Ioannẽ Baptistã prudenter secũ loquentẽ, Iesum aũt nec ad interrogata sua respondentẽ cernebat, censuitque ꝙ esset ut fatuus tractandus, & sic illusit ueste alba: Sed Saluator altissimo cõsilio sed illud uoluit, ut mundus hinc uideret ꝙ non sapientibus huius mũdi uiis, non astutiis, non industriis humanis traxit ad suã fidem mundum, sed uiæ eius ad cõuertendum ad suum regnum mundũ, fuerũt tales, ut sit habitus fatuus à principibus & sapientibus huius mundi. Propter ꝙ ab omnibus iudicibus uoluit reputari imò tractari ut fatuus, non uerbo, sed multiplici facto illusionis, nam à põtificibus, & Herode & Pilato iudicatus et punitus est ut fatuus: Sciebat .n. ꝙ sapientiæ seu astutiæ maximæ attribuitur facere se caput nouæ legis populorũ, & ideo hãc de se opinionẽ, auferre studuit

tor propriis derisionibus, ut uel sic crederemus diuinum opus esse fidem Christi, Hæc de tertia quæstione.

CIrca quartam quæstionem de scripta Domini Iesu causa (Iesus Nazarenus Rex Iudæorum) nonnulla dubitatio oritur. Tum quia in multis, quatuor. s. causis fuerat Dñs accusatus. s. de tributis non dandis Cæsari, de seductione populi, de blasphemia. s. quod filium Dei se fecit, & de læsa maiestate, quod se Regem facere curabat. Tum quia de nulla causa legitur Dominum se iustificasse nisi de ista. s. de regno (ut patet in Euangelio) ac per hoc minus uidetur quod ista debuisset scribi super crucem, utpote purgata. Et confirmatur: quia Pilatus qui scripsit causam, & postq̃ discussit hanc causam, pronũciauit Iesum non esse reum mortis: ac per hoc non esse reũ læsæ maiestatis. Mirum est igitur quod scripsit hãc cãm.

AD hæc dicitur quod ex quatuor capitibus oportuit causam hanc scribi. Tum ex parte pontificum, tum ex parte causarũ, tum ex parte Pilati, tum ex diuina dispositione. Ex parte quidẽ Pontificum. alia fuit causa impellens eos ad mortem Dñi Iesu, & alia fuit causa quam proposuerũt Pilato, ut Dñm Iesum damnaret. Nam causa mouens Põtificum aĩos: ad Dñi Iesu mortem, fuit amor propriæ dignitatis & authoritatis, ne Romani tollerent locum eorum. Quum .n. temporibus illis multi quasi prophetæ insurgerent, & populos ad se conuerterent (ut Act. v. Gamaliel refert primo de Theodate, & deinde de Iuda Galilæo: & de Ioanne Baptista, Iosephus dicit Herodem ipsum cæpisse, quia timebat concursum populi, qđ non solum potuit simul esse uerũ cũ causa incestus relata ab Euangelio, sed consonat Euangelio, tum quia Dñs audito casu Ioannis secessit, quasi causa cõis ei, & Ioanni fuerit, scilicet concursus populorum ad eorum prædicationẽ: tum quia Dñs Herodem uulpem appellauit, quasi astutè persequẽtem Ioannem prædicatorem sub specie complacendi Herodiadi.) Quia, inquã, tot cõcursus populorum erant, timebãt pontifices, ne tantus populorum concursus ad dñm Iesum pareret aliquam nouitatem, ob quam simul cum tot aliis p̃cedentibus cõsideratam Romani tollerent põtificatum à Iudæis, & transferrent gentem Iudæorum in alia loca. Ob hanc causam dixit Caiphas, q̃ expediret potius hominem mori, ne

tota

tota gens sic periret. Hac igitur causa in animo retenta pontifices excogitauerunt causam aliquam qua possent inducere Pilatum ad interficiendũ dominũ Iesum,& adinuenerũt dictas quatuor causas: scilicet de ꝓhibito cẽsu Cæsaris,de auersione populi,de blasphemia, de usurpata maiestate. Et quoniã in prima nõ habebãt fundamẽta,& secunda nisi colorare tur vt via ad quartam,nõ sufficeret ad pœnam mortis, de ter tia autẽ Pilatus nõ se intromitteret (vtpote de pertinẽtibus ad quæstiones legis Iudæorũ) deliberarunt astuto cõsilio cri men læsæ maiestatis imponere Domino Iesu: vt ex eo Pilatus,vtpote cõtra Cæsarẽ moueretur ad condẽnandũ Dominũ Iesum.Putauerunt enim se posse in hoc præualere, fundãtes huius criminis causam sup cõfessione ipsius Domini qua cõfessus est se esse Christum ac ꝑ hoc Regẽ: & super cõmotio ne populi ad se vt Christũ,ac per hoc vt Regem, ita ꝙ ponti fices licet accusauerint Dñm Iesum quatuor criminum:principaliter tamẽ tendebat ad crimẽ læsæ maiestatis: qa se Regem quærebat facere: sperantes ex hoc obtinere a Pilato dãnationem Domini Iesu ad mortẽ. Ex parte quoqꝫ causarum ipsarum quæ allatæ sunt, oportuit causam regni præualere; quia maiorẽ habebat apparentiam, ex eo ꝙ Dominus Iesus fatebatur se Christum: & ante quinqꝫ dies clamantes ei turbas ꝙ esset Rex, admiserat ueniens Hierusalem sup asellum. Hæc eñ causa multipliciter probata videtur.Primo ex ipsius Dñi Iesu verbis,quibus dixit se Christum.Secundo ex commotione populi à Galilæa usque huc. Et in hac probatione clauditur non solùm seductio populi, sed commotio q̃ fuerat ante quinque dies illic, hoc est in Hierusalẽ: quũ turba cũ palmis,cum uestimentis stratis in uia, cum clamore dignitatis ac nominis regii cõcurrit ad honorandum Dominum Iesum.Tertiò,ex ipsius Dñi uerbis corã Pilato.Regnum meũ, &c.Vnde & Pilatus dixit,Ergo rex es tu?quod Dominus Iesus non negauit. Fuit quoque aggrauatus. Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris: omnis enim qui se regẽ facit, contra dicit Cæsari.Ex parte deinde Pilati causam regni oportuit ꝑualere. Pilatus eñ quum esset gentilis,& de eo quod filium Dei se fecit, nihil aut parum curaret (præsertim sciens ꝙ per inuidiã mouebantur pontifices) & de censu prohibito nulla

probatio haberetur, commotionem populi cum tali ingressu in Hierusalē considerauit, simul cum confessione ipsius Domini de regno suo non ex hoc mundo. Et uisum est tam ei quàm Herodi q̧ Dominus Iesus esset non ut criminosus, sed ut fatuus puniendus. Consideratis enim dictis de regno alterius mundi, & gestis (scilicet q̧ super asellum non equū: cum palmis, non armis: uilis turba, non magnates: repente, non ex condicto, practica, inductione aut uocatione, transitoriè & quasi in momento nō retinendo secum turbam, nec procedendo postea cum turba, sed ueniebat quotidie post, more solito in templum ad docendum) iudicauerunt uias has aspirandi ad regnum, non esse sani capitis. Et bene iudicabant de mundano regno loquendo, fatuum quippe esset per has uias quærere regnum terrenum, unde uterque (scilicet Herodes & Pilatus) tractauit Dominum Iesum ut fatuū. Instantibus nihilominus Iudæis q̧ non esset fatuus, sed malignus, utpote qui filium Dei se fecit, & q̧ astutè inuertit causam regni in regnum alterius mundi, quum non posset negare q̧ se regem fecerit, commouendo populum ad se regē clamandum: Pilatus corripiendum flagellis Dominum Iesum censuit: ut utriusque fatuitatis scilicet & malitiæ ratione habita, punitus Dominus dimitteretur. Sed inualescentibus Iudæis usque ad tumultum, elegit consideratis omnibus damnare Dominum Iesum læsæ maiestatis, eo q̧ causa hæc ad se directe spectans apud suum tribunal probata ac euidens ita erat ut nisi fatuitate excusaretur, iustè damnationem exposceret. De regno quippe non de hoc mundo ipse stultitiā putabat. Et quia Iudæi qui dominum Iesum magis nouerant, non admittebant excusationem stultitiæ quàm ipse Pilatus admittendam putabat. ideo tanquam relinquens Iudæis criminis curā, se innocentem protestatus est in prolatione sententiæ qua dominum damnauit ad mortem crucis. Hæc uidentur ad literā coegisse Pilatū ad hanc causam scribendam. Sed hæc omnia ex quarto loco proposita cā (diuina scilicet prouidentia) disposita sunt, ut dominus Iesus damnatus & crucifixus uerū suū titulum supra suam crucem scriptum haberet. erat enim & est in ueritate, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, usa quippe est diuina prouidentia iniquitate perse-
quen-

quentiū & damnantiū Dominum Iesum ad perpetuam ueritatem regii tituli de Christo prophetati testificandam corā toto mundo. Vnde & Pilato prohibitus ne mutaret illum, sed dixit: Quod scripsi, scripsi, & tribus præcipuis linguis omniū linguarū uices gerentibus, ex ipsius etiam ternarij omnia complectentis perfectione, scribi disposuit. Hæc de quarta quæstione, Deo gratias. Posonij in die sancti Damasi M. D. xxij. Amen.

SECVNDVM IENTACVlum: In quo quatuor Quæstiones tractantur.

OCCVRRVNT secundò circa diuersa sacræ scripturæ documenta de filiis dei quæstiones item quatuor. Prima est de uerbis Pauli apostoli ad Romanos 1. de unigenito filio dei, quibus dicit. Qui prædestinatus est filius dei, in uirtute, secūdum spiritū sanctificationis ex resurrectione mortuorū Iesu Christi dñi nostri. Secunda est de uerbis Ioānis Euāgelistæ. Ioannis primo, de filiis dei adoptiuis: dedit eis potestatem filios dei fieri: qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri: sed ex Deo nati sunt: Tertia est de uerbis apostoli Pauli primæ ad Corinthios xv. de baptismo quo generantur filii dei, quum dicitur: Alioquin quid faciēt qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui nō resurgūt? Vt quid & baptizātur ꝓ illis. Quarta est de uerbis eiusdē Apostoli ad Galatas tertio de hæreditate filiorū dei per fidem promissa, non per legem, quum dicitur. Lex ordinata per angelos in manu mediatoris: mediator autem unius non est: deus autem unus est.

CIrca primæ quæstionis uerba difficultas est. Tum propter proprietatē sensus non enim propriè dictū uidetur de filio dei quod prædestinatus est filius dei: quantumcunq; ratione humanæ naturæ uerū sit prædestinatū esse, ut humana natura sit unita filio dei in ꝑsona: & homo ille, scilicet Iesus filius beatæ uirginis, sit ꝓdestinatus filius dei: quia significatur

catur

catur suppositũ illud quatenus est humanũ suppositũ. In propositis autẽ uerbis illud relatiuũ qui refert filiũ Dei: sicut primo loco ante positũ idẽ relatiuũ refert etiã filiũ Dei, quũ dicitur: Qui factus est ei ex semine Dauid secũdũ carnẽ. statim enim subdit: Qui prædestinatus est.

Tum propter ueritatem textus apud Latinos & Græcos, inter se, dũ Latini codices communiter habent, Qui prædestinatus. Græci autẽ aliqui similiter habent. Aliqui habẽt, Qui destinatus. Tum propter pluralitatem expositionum, dũ uel prædestinatus est, exponitur prædestinatũ est, uel declaratus est, uel quod relatiuum qui, refert filium Dauid seu hominis. Hæc enim ambiguitati attestari uidentur.

AD hanc quæstionẽ absq; quocunq; pˀiudicio cuiusuis expositionis respõdẽdo (qđ subintelligi uolo tã in præcedẽtibus q̃ ĩ sequẽtibus totius huius operis) dicitur ꝙ sensus proprius literæ ex intẽtione Apostoli & cõtextu sumendus est. Intẽtio Apostoli clarè apparet. Intẽdit.n. materia Euãgelij sũmariè explicare. Quũ.n. proposuisset se apostolũ & segregatũ in Euãgeliũ Dei de filio suo: explanandã duxit propositam Euangelij materiã: scilicet de filio suo: quæ scilicet Euangelium aperire de filio Dei. Et subiunxit tria comprehendentia totam Euangelicam materiam. Primum est: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.

Scđm est: Qui prædestinatus est filius dei in uirtute secũdũ spiritũ sanctificationis ex resurrectione mortuorũ Iesu Christi dñi nostri. Tertiũ est: Per quẽ accepimus gratiã & apostolatũ ad obediendũ fidei in oĩbus gẽtibus. Oportebat.n. ut qui se Euangelij nuntiũ dicebat, explicaret qđ Euangeliũ cõtineret: ut sic ad Euãgelicã epistolã præpararet legentium animos Cõtextus uero suadet specialiter duo. Alterũ est, ut relatiuũ ter repetitũ (scilicet, qui factus, qui ꝑdestinatus, per quẽ accepimus) refert semꝑ illud primo propositũ: scilicet filio suo, id est filio dei, Alterũ est, ut similiter distinguatur, ordinetur & intelligatur ly scđm carnẽ, & ly scđm spiritum: ita quod sicut primo explicatur filius Dei scđm carnẽ: ita deinde explicetur filius dei scđm spiritum: ut sic plana cõstructio, & planus sẽsus, nec minus altus. Et ut plenius intelligãtur hæc inchoemus à primo. declarat itaq; mysteriũ incarnationis

tionis quātū ad quinque. Primo, quantū ad ꝑsonā incarnatā, quod est ipse dei filius, per relatiuū qui: ita quod nec pater: nec Spiritus sanctus, sed filius dei refertur per ly qui: ut patet in textu. Scdō, quantū ad motū incarnationis: qđ non ex uirili semine, seu naturali more genitus est scđm carnē: sed ex uirtute Spiritus sancti formatus scđm carnē: & hoc significāt illud participiū factus. Acsi diceret: Qui nō naturali uirtute scđm carnē genitus in materno utero, sed ab extrinseca. Spiritus sancti uirtute factus est: Simile habes ad Galat. iiij. misit Deus filium suum factū ex muliere. Tertiò, quantū ad coniunctionē humanitatis cū deitate: quòd scilicet iūcta est Deo ut organū coniunctum. duplex siquidem inuenitur organi genus. Quoddā coniunctum personaliter illi cuius est instrumētum: ut manus est organū quo operatur homo. Quoddā uerò separatum scđm esse ab illo cuius est instrumentum: ut serra qua homo secat, serra enim nihil est hominis secātis: sed aliud esse hēt, alia hypostasis est. Inter humanitatē itaq; Christi & cæteras creaturas scđm cōiunctionē ad deum hæc est differētia, quod reliquæ creaturæ se habēt ad deū ut instrumēta separata: ita quod deus utitur illis instrumētis separatis. Et ꝑꝑ hoc oīa tā naturalia q̄ uoluntaria creaturarū opera deo attribuuntur in sacra scriptura. Oīa (inqt Esaias) opera nostra operatus es dñe. & Iob. Pelle & carnib. uestisti me: ossibus & neruis compegisti me &c.

Humanitas autem Christi iuncta est deo ut organum cōiunctum secundum esse personale: ita quod deus per humanitatem assumptam operatur sicut ego per linguam meam, per manum meam &c. Et hoc significatur in textu per pronomē, ei, dum dicitur: Quia factus est ei, proculdubio deo, Filius quippe dei secundum carnem factus est deo organum coniunctum: quia deitas per humanitatem Christi operatur: sicut per sibi coniunctum proprium organum: iuxta illud, Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Ad quod ut uerè nouum & mirabile inuitauerat decantandum præmittens: Cantate Domino canticum nouum: quia mirabilia fecit. statim enim subdit saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Acsi dixisset: Quum deus salutē multipliciter potuisset operari: hunc tā modum elegit,

elegit, ut per propriam dexterã & proprium brachium (hoc est per organum coniunctum) operaretur salutem in mysterio incarnationis. vnde & subdit: Notum fecit Dominus salutare suum &c . Quarto, quantum ad humanam genealogiam: quod scilicet ex semine Dauid: pro quanto, beata Virgo ex qua carnem habuit, filia fuit Dauid per tot generatiões intermedias. Vbi clauditur veritas scripturarum, Messiam ex semine Dauid promittentium, & regia progenies: & quod peccator Dauid tanta gloria donatus est à Deo, ut de ipsius semine Christus prodiret, & ipsi fieret talis tãtaque ꝓmissio, Quinto, quantũ ad humilitatẽ: dũ explicat ꝙ secũdũ carnẽ, quæ est infirma pars humanæ naturæ. Minus quippe mirũ esset, si animam tantum humanam assumpsisset, quum sit naturæ intellectualis & immortalis, sed ubi constat carnem quoque assumpsisse, mirabile ualde est, & longe magis exinaniuit semetipsum carnem assumens. Factus ergo secundũ carnẽ dũ dicitur, nihil humanæ naturæ spretum monstratur. Simile quid legis apud Ioannem, dum dicit: Verbũ caro factũ est, propter dictã rationẽ, Est igitur literæ sensus ac ordo . Qui filius Dei secundum carnem factus supernaturaliter est ei Deo ut cõiunctũ organũ ex semine Dauid: pro quãto mater descẽdit ex ꝓgenie Dauid, Et aduerte quod prædictarũ quinque conditionum duæ locantur ex parte subiecti scilicet qui secundũ carnẽ: & tres ex parte prædicati, scilicet factus est ei ex semine Dauid.

Venio nunc ad secundum de quo præsens est quæstio. Vbi aduerte, quod ex parte subiecti locantur quoque duo, scilicet qui secundum spiritum: & ex parte prædicati locãtur reliqua, scilicet prædistinatus est filius Dei in uirtute sanctificationis ex resurrectione mortuorũ Iesu Christi Domini nostri, ita quod sicut prius locutus est de filio Dei secundũ infirmam naturæ humanæ partem, scilicet carnẽ: sic nũc loquitur de eodẽ filio Dei secundum supremam naturæ humanæ partem, scilicet spiritum. Et intendit quod secundum spiritum prærordinatus est sanctificatiuus propria authoritate ex tẽpore & causa propriæ resurrectiõis qua resurrexit a mortuis, nõ qualiscunque sed saluator Christus ac dominus noster, Quãuis enim infiniti fuerint modi apud Deum quibus

sancti-

ſanctificare mundum potuiſſet. elegit tamen & ſtatuit ab æterno ut uirtus ſanctificatiua reſideret ĩ ſpiritu qui eſt anima Ieſu Chriſti: pro quanto uoluit ut omnis gratiæ plenitudo non ſolum ut in ſingulari ſed ut uniuerſali capite etiam cœleſtis Eccleſiæ in illa anima habitaret: ita tamen quod ſanctificator per eam non ſanctificaret quaſi mendicato ſuffragio, ſed propria authoritate ut filius dei ex una parte, & ex alia parte concauſa & tẽpus ſanctificationis eſſet reſurrectio ipſius. de huiuſmodi enim cauſalitate ſcriptum eſt ad Romanos quarto: Reſurrexit propter iuſtificationem noſtrã. de tẽpore uero Ioannis ſeptimo: Nondũ erat ſpiritus datus: quia Ieſus nondũ erat glorificatus. Et ſecundum hoc ut dictum eſt ex parte ſubiecti locãtur duæ cõditiones (perſona ſcilicet filii dei, & ſpiritus aſſumptus) dũ dicitur, qui ſecũdũ ſpiritũ.

Poteſt & altius exponi ſpiritus: hoc eſt ſpirituale eſſe & operari, non determinando ad eſſe & operari, non diuinũ aut aſſumptum: ſed communiter ſignificanda per ſpiritum: eſſe & operari ſpirituale quod in Chriſto fuit: quodcũque fuerit illud. Et ſic ex parte ſubiecti duæ ſimiliter conditiones locã tur: ſcilicet perſona filii dei, & eſſe operari ſpirituale quodcũque in ipſo quomodolibet eſt: ita quod ſicut primo locutus eſt de filio dei ſecundum eſſe carnale, dicendo qui ſecundum carnem, ſic nunc loquitur de eodem filio dei ſecundum eſſe ſpirituale, dicens qui secundum spiritum.

Et licet ex parte ſubiecti ſic iſta diuerſitas expoſitionis: ex parte tamen prædicati nõ uariatur ſenſus: ſed ponitur primo res ad quã prædeſtinatus eſt, ſcilicet filius dei in uirtute sãctificationis: quia quod nõ intelligitur hoc ſimplex. ſ. filius dei: sed totũ cõpoſitũ, scilicet filius dei in uirtute ſanctificationis, ut res ad quam prædeſtinatus dicitur filius dei ſecũdum ſpiritum: ſicut diceretur quod homo ſecundum intellectum præordinatus eſt, ut ſit homo ſtudioſus, ut ſit homo beatus, & ſimilia.

Numerantur autem in huiuſmodi uerbis myſteria tredecim. duo ex hoc, ꝙ ly prædeſtinatus apponitur ad ly qui ſecundum ſpiritum. Ex ipſa ſiquidem diuerſitate uerborum dum qui ſecundum carnem dicitur factus eſt, &c. & qui ſecundum spiritũ prædeſtinatus, &c. dicitur, intelligimus ꝙ præcipuum

cipuũ & primũ in mysterio incarnationis est esse spirituale, ex hoc enim quod apponitur prædestinatio ad ly secundum spiritum: denotatur quod ordinatio diuina principaliter ten debat ad spiritum. hoc enim ipsum prædestinationis nomen secũ fert. Et merito: cũ q̃a spiritus lõge p̃stãtior est carne: & esse spirituale lõge excellẽtius eẽ carnali. Tũ q̃a caro assũpta à uerbo Dei est mediãte spiritu pro quãto ratio quod caro assumpta fuerit: fuit spiritus: hoc est, ideo caro assumpta est, q̃a erat materia spiritualis animæ, & nõ ecõuerso. Rursus ex hoc quod qui secundum spiritũ prædestinatus dicitur ad totum aggregatum, scilicet ut sit filius Dei in uirtute sanctificationis, intelligimus ad partẽ spiritus spectare principaliter sanctificare, nõ quod caro Christi expers esset sanctificatiuæ uirtutis (quum tactu carnis suæ sanctificauerit aquas pro baptismo, & tactu manus reddiderit sanitatem) sed q̃m caro Christi hoc ipsum secundario & ex spiritali uirtute habebat: spiritus autẽ principaliter & ex proprio genere scilicet esse spiritali sortitus est. Tertium mysteriũ (scilicet quod propria authoritate sanctificaret) aperte mõstratur per primam partẽ aggregati prædicati, scilicet filius Dei: ex hoc enim quod prædestinatus ẽ filius dei, in uirtute sanctificãdi, clare patet quod p̃destinatus est, ut sãctificet propria authoritate. Filius quippe Dei propria authoritate, quæ ẽ sua Deitas sanctificat nõ minus quã pater: quũ sit unius & eiusdẽ naturæ & potestatis cum patre. Quartum mysterium ẽ plenitudo sanctitatis. Ex hoc enĩ quod nõ dicitur sanctus sed in uirtute sanctificationis: aperitur talis tãtaque sanctitas quæ nõ solũ ipsum repleat in se, sed uirtutẽ in eo ponat efficiẽdi sanctitatẽ in aliis, fuit enĩ Christus plenus gratiæ & ueritatis nõ solum in seipso, sed de plenitudine eius omnes accepimus. Quintũ mysterium est uniuersalitas sanctificationis. Ex hoc nãque quod non dicit sanctificationis horum uel illorum, nec animarum tantum aut corporum, nec rationalium tantum aut irrationalium, monstratur quod in eo est uirtus sanctificationis omnium. Et uere sic est: quoniam ut dicitur ad Eph. i. Deus proposuit in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso Rursus in eo quod nou dicitur sanctificationis talis (puta secundum

gratiā prophetiæ, aut secundum qualēcunque aliā specialem gratiā) sed simpliciter & absolute dicitur, in uirtute sanctifica tionis: aperitur quod in eo est uirtus sanctificatiua secundū omnē speciē sanctitatis: ita quod huiusmodi uirtus sanctifica tiua est uniuersalis, & secundum omnes sanctificationis species, & secundum omnia sāctificabilia: est siquidē caput super omnē Ecclesiā, tā terrestrē, quā cœlestem, & hominum & angelorum: ut dicitur ad Ephes. i. & Colos. ij. Sextum mysterium & tempus quo incœpit sanctificatio hæc, dum dicitur resurrectione mortuorum: hoc est, ex resurrectione nō quali cunque, sed à mortuis (genitiuus. n. pro ablatiuo à Græcis po nitur) iuxta supra īductum uerbum Ioā. Nōdum erat spiritus datus, quia Iesus nōdum erat glorificatus. In cuius signū primo die resurrectionis dedit spiritum sāctū discipulis, insufflando in eos, dicēs, Accipite Spiritū sanctū: & dedit potestatē remittēdi peccata. Nec propterea intelligas ante resurre ctionē Christi defuisse uirtutē sāctificādi, aut sanctificationē ipsā (qm̄ prius sāctificationis opera multa Dominus effecerat) sed quia prīcipaliter, manifeste & uniuersaliter præor dinata est sāctificatio exercēda à tēpore resurrectionis. Prin cipaliter quidē, quia sāctificationes priores erāt quasi dispo sitiones seu uiæ ad sāctificationē uniuersalē futurā post resurrectionē. In cuius signū etiā ipsi Apostoli quāuis mundi ex sermone Christi, ad huc cæci erāt, nō intelligētes scripturas: sed in die resurrectionis aperuit illi dominus sensū, ut ītelligerēt scripturas. Manifeste uero, qa tūc manifestata est uirtus Christi ex gloria resurrectionis. Vniuersaliter autē, qa in omnes gentes extūc salus prædicāda, & cōferēda ordinata est: ut patet in Euāgelio Septimū mysteriū est concausa sāctificationis, quod scilicet resurrectio ipsius ordinata est cōcausa sanctificationis: ut scilicet filius Dei & propria authoritate, & ministerio propriæ resurrectionis sāctificaret: nā sicut mortem nostram moriendo destruxit, ita uitā resurgē do reparauit. Est siqdē ipsius resurrectio causa uitæ nostræ, tum animæ, quia surrexit propter iustificationem nostram: tum corporis. quia Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cōfiguratū corpori claritatis suæ. Cū ergo dicit ex resurrectiōe mortuorū duo notauit myste-

temporis scilicet, quo sanctificatio quasi maturus fructus haberetur, & concausæ qua resurrectio indignitatem concausandi sanctificationem eleuata est. Octauum mysterium est integritas spiritualis esse: quandoquidem ex resurrectione effectum est corpus Christi spirituale, iuxta Apostoli sententiā primæ ad Corinth. xv. habuitq; ex tunc Saluator esse spirituale integrum, hoc est secundum omnes naturæ assumptæ partes. Manifestaturq; hinc, quod filius Dei secundum spiritum redundantem iam ex resurrectione in corpus secundum esse spirituale consummatum ex resurrectione, præordinatus sit sanctificator. Dicens itaque, ex resurrectione mortuorum tria dixit mysteria tēporis, quo quasi fructus maturus sanctificatio haberetur: causalitatis, quia indignitatem concausandi sanctificationem eleuata est, & integritatis, qua consummatum est esse secundum spiritum per redundantiam ad corpus. Ex his tribus iunctis prioribus consurgit mysterium nouum quod sanctificare conuenit Christo ex diuina ab æterno prædestinatione secundum utranque naturam: diuinam scilicet & humanam non qualemcumque sed gloriosam: ut uerè impletam cognoscamus causam ab Euangelista assignatam, quare nondum erat spiritus datus quia Iesus nondum erat glorificatus hoc est; siquidem quod hic docet Apostolus, dicens: quod prædestinatus est filius Dei sanctificator ex resurrectione à mortuis, quia proculdubio glorificatus est, Spectant reliqua quatuor mysteria ad qualitatem resurgentis ad sanctificandum. Non enim posita sunt hæc uerba Iesu Christi Domini nostri ad quasi circumloquendum reuerenter illum qui resurrexit: sed quum facile per pronomen substantiæ potuissent dicere ex resurrectione eius, si tantum significare uoluisset de cuius resurrectione loquitur, sicut per uerbum mortuorum significauit de qua resurrectione loquebatur: elegit Apostolus tot titulos apponere ut, & quis & qualis ex resurrectione præparatus sit sanctificator, ministraret. Decimum igitur mysterium monstratur per nomen Iesu quo non solum quis monstratur, pro quanto est nomen proprium: sed qualis, pro quanto à saluatione impositum illi est: ut dixit Angelus ad Ioseph Surrexit quippe ad sanctificandum Iesus, hoc est saluator, quum deuicta morte uniuersum genus humanum

num ſaluauit, uitam illius inchoando in propria uita corporali immortali, impasſibili, &c. verè etenim impletum tunc eſt illud Pſalm. Saluauit ſibi dextera eius: quoniam ipſe Dei filius per ſuam animam quaſi iunctam dexteram ſaluauit ſibiipſi corpus proprium viuificando, & dotibus quatuor ab Apoſtolo explicatis. 1. ad Corinthios xv. glorificando. Et uere ſi Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus: ut ibidem dicitur. Vndecimum myſterium regiæ dignitatis monſtratur per nomen Chriſti. Verè ſi quidem peruenit in regionem ualde diſtantem (vtpote in regionem gloriæ æternæ) accipere ſibi regnum, quum vnctus eſt vnctione gloriæ ſuper omnes reges. Oportuit ſiquidem Chriſtum pati hæc (ſcilicet iniurias & mortem) & ita intrare reſurgendo in gloriam ſuam. Incœpiſſe ergo regnum Chriſti ex ſua reſurrectione mõſtrat Apoſtolus, quum prædeſtinatum ipſum dicit ſanctificatorem ex reſurrectione qua ſurrexit Chriſtus: ſicut etiam ex tunc incœpit executio conſummatæ ſaluationis, quum ſurrexit Ieſus. Tunc quoque incœpiſſe dominium eius, duodecimum myſterium aperit dicendo, Domini. Qui enim prius uenerat miniſtrare, ſubiici & mori, ſurrexit Dominus,) dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Non ꝙ prius non fuerit Dominus, quum uerè dixerit: Vos uocatis me magiſter & domine, & bene dicitis: ſum etenim) ſed quia prius ſecundum humani corporis officia non uenerat dominium exercere, ſed ſubiectionem, ſurrexit omni ex parte dominus: quum impletur illud: dominus regnauit, decorem (gloria corporalis) indutus eſt. Noſter demum myſterio ultimo dicitur: non ꝙ aliquis aut aliquid exiſtimatur ab illius dominio (de quo ſcriptum eſt: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius) ſed quia peculiari modo dominus noſter, hoc eſt fidelium eſt: tum quia dominatur in nobis: qui uoluntates noſtras ſubiicimus illius mãdatis: tum quia cultu fidei, ſpei ac charitatis gaudemus atque gloriamur in & de ipſius dominio. Fructus ergo reſurrectionis dominicæ per ly noſter notatur: ut non quaſi inanis aut in tempus longinquum fructificaturus ſurrexerit, ſed ſurrexit dñs noſter, ut ſtatim nos habuerit, ut nunquam nos omnino deſeruerit. Prædeſtinatus ergo filius dei ſecundum ſpiritum: vt ſit filius

dei in uirtute sanctificationis ex resurrectiõe quæ a mortuis surrexit Iesus Christus dominus noster.

Perspice lector in duabus explanatis sententiis collectam ab Apostolo materiam Euangelii de filio Dei dum & trinitatis & incarnationis ac incarnati uerbi tam secundum humilitatis quam gloriæ statum, & sanctificatiuæ uirtutis. ac per hoc sacramentorum mysteria proposuit. Et ne quid remaneret intactum subiungendo tertium relatiuum, totam cõplexus est Euangelii materiam. Nam ubi de capite collegerat, ad Ecclesiam ipsius Christi corpus descendit: oportet enim euangelizare quoque unam sanctam in Christo Ecclesiam ut patet in symbolo. Quinque autem (vt breuiter perstringamus) de Christi Ecclesia proponit. Primò, coniunctionem cum Christo, non qualitercunque, sed dependendo ab ipso dicens per quem, iungitur enim Ecclesia Christo vt capiti: & ab ipso pendet, ut à capite pendet corporis uita. Secundò dona Christi in Ecclesia, & communia toti Ecclesiæ, dicens accepimus gratiam, & dona quibus diuersa membra seu gradus diuersi sunt in Ecclesia, dicens, & apostolatum, in hoc enim primo gradu reliqui subintelliguntur. Tertiò, finem intrinsecum propter quem distribuuntur gradus ac dona in Ecclesia dicens, ad obediendum fidei. Vbi fides non quæ sine operibus mortua est, sed formata quæ per dilectionem operatur positus est finis: nam obedientia fidei non est, ubi fides mortua est, uoluntate enim remanente obedire fidei, quæ diligendum Deum super omnia monstrat, non mouetur homo ad obediendum fidei. Rursus unitas fidei monstratur ex singulari numero: & non ut unusquisq; in sua fide saluetur, sed obediatur fidei vni. Quartò, indiuisione uniuersalis Ecclesiæ aperit. Ex eo nanque quòd non in una tãtùm natione, sed in omnibus gentib. ad hoc unum, ut scilicet fidei uni, gratiam unam & apostolatum unum accepimus: consequens est vt una atque indiuidua sit uniuersalis Ecclesia Christi in omnibus gentibus, iuxta uerbum Domini, Fiat unum ouile, & unus pastor. Quintò, finem extrinsecum, Pro nomine eius, tota enim Ecclesia ordinatur ad gloriam Domini Iesu Christi: nec sunt Apostoli, doctores, protectores, &c. pro gloria propria, sed pro gloria fi-

lii Dei. Habes ergo ſummariè ex uerbis Apoſtoli totam Euāgelii materiam, quam intendebat Romanis proponere.

AD ea quæ tanquàm difficultantia materiam inducta in principio ſunt, non eſt confutando, ſed explanando ſummariè dicendum qđ licet non admittatur ꝗ qui refert filium Dei abſolutè, ut prædeſtinatus ſit filius Dei abſolutè: admittitur tamen ut qui referat filium Dei factum ſecundum carnem ex ſemine Dauid: hoc eſt filium Dei ut eſt filius hominis. Nec eſt inconueniens ut illa triplicitas relatiui ſic ordinetur ut ſemper creſcat, referendo immediatè antecedens, in quo etiam prius antecedens clauditur: hoc eſt primum qui referat filium Dei: ſecundum qui referat eundem factum ſecundum carnem: tertium uerò per quem, referat eundem nō ſolùm factum ſecundum carnem, ſed prædeſtinatum, &c. Nec inconuenit diuerſas eundem textum habere expoſitiones etiam ſecundum ſenſum literalem: quoniam author ſacræ ſcripturæ eſt ſpirituſſanctus: qui plures ſimul ſenſus intendere poteſt. Vnde autem uarietas ipſius textus emerſerit, non apparet. Quòd enim ex translatione non contigerit, manifeſtat diuerſitas textus etiam apud Græcos. nam apud Vulgarium legitur prædeſtinatus, & apud Origenem, deſtinatus. Vtcunque ſit textus uerificatur utroque modo: ut patet ex dictis. Hæc de prima quæſtione.

CIrca ſecundam quæſtionem de uerbis Ioan. Qui non ex ſanguinibus, &c. ambiguitas occurrit primò an una & eadem generatio negetur ꝑ tres negationes, nō ex ſanguinib. neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri: an ſingulis negationib. reſpōdeāt ſingulæ generationes. Nā ſi una eademq; gñatio per oēs negatur, inutilis uidetur multiplicatio tot cauſarū. Ad qđ enim opus eſt miſcere in Euāgelio naturalem hominum natiuitatem prouenire nō ſolum ex ſanguinib. ſed etiam ex uoluntate carnis, & ex uoluntate uiri? Si uerò tres generationis ſpecies deſcriptæ dicuntur, falſum apparet, ex eo quod gñatio ex uoluntate carnis non eſt diuerſa a generatione ex ſanguinibus. Concupiſcentia quippe carnis non aliter generat filios, quàm per commixtionem carnalem maris & fœminæ. Secundò, an una eademque uoluntas ſit uoluntas carnis, & uoluntas uiri. Nā ſi locutio iſta

propria est, oportet ex una parte unā fateri uoluntatē, quum non inueniantur in toto genere humano diuersæ species uoluntatum (quamuis enim animalibus appetitus multipliciter ī plures species, uoluntas tamen nō multiplicatur) & ex altera parte nullam dicere uoluntatem carnis: quia uoluntas in sola ratione est, & appetitus est rationalis, & non carnalis seu sensibilis. Si uerò non curandum creditur de proprietate nominum, & duæ uoluntates quasi duo appetitus distinctè dicuntur (rationalis scilicet, qui propriè uocatur uoluntas, & sensibilis, qui appellatus est uoluntas carnis) tunc sententia teneri potuit, sed lingua cohibenda erat quod procul ab Euangelista esse debet.

Tertiò, an filii Dei per adoptionem, dicantur propriè nati ex Deo, an secundum communem tantum usum quo in humanis adoptatus in filiū dicitur genitus ab illo per adoptionem: qui etiā in hac litera dicitur genitus ex uoluntate uiri.

Quod enim propriè intelligi debeat, ex eo uidetur quod nisi propriè essent ex Deo nati, non essent propriè filij Dei. Quod uerò communiter accipiēdum sit ex eo apparet quod uoluntariè genuit nos, dando nobis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba pater.

AD hanc quæstionem dicitur ꝙ Ioannes Euangelista triplicem ac per hoc omnem in humanis generationis modum complexus est. Primum quo uita naturalis acquiritur, & nascuntur filii hominum ex sanguinibus uiri, & mulieris. Secundum, quo uota moralis consona carni, in bonis fit ex uoluntate carnis: hoc est ex electione eorum quæ consonant carni. Et hinc nascuntur filij huius seculi: quorum uita est circa aut necessaria aut utilia, aut delectabilia secundum carnē. Tertium, quo vita excellens consona rationi, in nobis fit ex uoluntate uiri: hoc est ex electione eorum quæ sola ratio seu uirilis animus æmulanda dictat. Et hinc nascuntur filij huius quoque seculi qui excellētes sunt, inter quos quidam heroes uocantur. Ita quod intendit Euangelista filios Dei neq; ex natura simpliciter, neq; ex natura adiuncta uolūtate carnis (hoc est studio ad quæcunq; spectant ad carnalia) neque ex natura adiuncta uolūtate uiri (hoc est studio officioso ad quæcunq; sunt, & esse possunt uirilis perfectionis, delectationis, aut glo

riæ)

riæ)nasci aut fieri. Et qm̃ ad aliquod horũ trium spectat omnis generatio hominum secundum quodcunq; esse possibile, siue ex cœlo, siue ex quacunq; causa naturali aut uoluntaria (ut patet discurrendo,& applicando) ideo hanc triplicem generationem negando, aperuit Euãgelista aliunde quærendã esse generationem filiorum Dei,quàm ex naturalibus aut uoluntariis causis creatis:&statim manifestauit quartum generationis modum,dicens,sed ex Deo nati sunt. Nec dixit,sed à Deo facti sunt(ut cæteræ creaturæ, quas dixit, & factæ sunt) sed dixit, sed ex Deo nati sunt, docens filios Dei tali modo procedere à Deo ut mereantur dici nati ex Deo,tum propter naturalitatem in modo producendi:tũ pp cõnaturalitatẽ rei productæ.Quæ qm̃ altioris speculationis sunt(utpote à Ioãne Euangelista dicta)oportet altius inchoando aduertere bona creata distingui in duos ordines. Vnus est ordo naturæ,alter est ordo gratiæ. In primo ordine sunt omnes substantiæ creatæ,& proprietates,actiones,passiones,& quæcũque quomodolibet eis naturaliter conueniunt. In secundo autẽ quãtum ad propositum spectat, inueniuntur quædã res quæ ita sunt de ordine gratiæ ut sint de genere Dei: ut charitas,& lumen gloriæ. Bona creata primi ordinis se habẽt ad Deum ut artificiata ad artificem: quæ sunt aliena à natura artificis: ut domus,arca,nauis,& alia hmõi testantur relata ad suos artifices. Charitas autem & lumen gloriæ quæ supremum tenent locum in secundo ordine, se habent ad Deum vt connaturalia ad id cui sunt connaturalia: ut ea quæ sunt secundum naturam ad naturam:sicut calere ad ignem, sicut moueri deorsum ad graue.Quod ex eo cognoscere potes: quia nihil horũ potesse natura aut cõnaturale alicuius creaturæ creatæ aut creabilis. Non potest siquidem fieri aliqua creatura quæ sit suapte natura beata beatitudine illa quæ consistit in fruitione promissa nobis in cœlesti patria: ut sit suapte natura amãs Deum amore charitatis, quo distinguuntur filii Dei à filiis perditionis: qm̃ si aliquid horũ posset fieri, posset esse aliqua creatura non indigens gratia Dei: sed ex propriis naturæ suæ haberet q̃ non posset peccare,& seipsam saluaret, scriptum est enim.1.Ioan.iij. Oĩs qui natus est ex Deo, peccatũ non facit, quoniã semen ipsius in eo manet: & non potest peccare, qm̃

ex Deo natus est,& rursus cap.v.Omnis qui natus est ex Deo non peccat sed generatio Dei conseruat eum.Quia igitur proprium est Deo esse naturaliter beatum dicta beatitudine, & amare naturaliter ipsum deum,sic.s.dicta charitate: cōsequēs est ut intelligamus bona creata quibus cōstituuntur filii dei hic quidem inchoatiuè per gratiam charitatis, in patria uerò complete per consummatam gratiam luminis gloriæ,esse de genere diuino,& Dei se habere ad illa ut ad cognata,ut ad cōnaturalia ut ad secundum naturam ipsius Dei, & propterea reliquæ creaturæ factæ dicuntur, filii autem Dei nati dicuntur.Iure siquidem nasci dicuntur,qui ad connaturalia producuntur, qui ad ea quæ sunt secundum Dei naturam eleuantur. Natiuitatis siquidem tam ratio quàm nomen ad naturā spectat. Si itaque ex termino consideres productionem filiorum Dei,natos ex deo intelliges quia fiunt cognati ipsi summo deo. Si modum quoque inspicias,idem inuenies:Dupliciter siquidem aliquid à uoluntate efficitur, Vno modo absolutè:ut quum eligimus, aliquid exterius operari: ut mederi, ædificare,&c. alio modo ex affectione ut quum ex odio, uel amore mouemur ad aliquid. Quod procedit exterius uoluntarie,dicitur fieri à uoluntate affecta, dicitur nasci ex uoluntate:quasi naturaliter illud proueniat: quia uoluntas affecta per modum naturæ operatur,habitus enim inclinat per modum naturæ: & quasi intrinseci principii rationem induit uoluntas affecta,quando ex affecta uoluntate simus tales: puta mites,aut iusti,aut auari,&c. Vnde Ioannes Euangelista eadem præpositione.s.ex,& eodem participio.s.nati,usus est in singulis particulis,dicens,non ex sanguinibus,non ex uoluntate carnis,non ex uoluntate uiri: sed ex Deo nati sunt. nam ly nati,subintelligitur in præcedentibus:Ac si replicasset:qui non ex sanguinibus nati sunt, neque ex uoluntate carnis nati,neque ex uoluntate uiri nati,sed ex Deo nati sunt. Filii siquidem hominum nati sunt in esse naturæ ex sanguinibus, & filii huius seculi cōiter nati sunt in esse mortali ex uoluntate carnis.hoc est uolūtate affecta carni, & similiter filii huius seculi egregiæ uitæ,nati sunt ex uoluntate uiri,hoc est ex uoluntate affecta uirilitati, Quorsum hæc:ut percipias filios Dei similiter ex deo natos. Voluntas siquidem dei omnium

quo-

quomolibet creatorum causa est, sed reliquas creaturas producit quasi uoluntate artificis: filios uero adoptionis producit quasi uoluntate affecta, utpote ad cognatos naturæ diuinæ ad ea quæ sunt secundum naturam ipsius dei. Naturaliter enim afficimur ad connaturalia nobis. Et ex eadem radice profertur quod quasi principii intrinseci rationem induit in producendo filios dei, pro quanto tantum sapit principii naturalis. Ex utraq; igitur parte (hoc ē ex parte termini & ex parte principii) quantum admodum producendi tantam naturalitatis diuinæ inuenitur in productione filiorum dei, ut Ioan. Euangelista ad hæc aperienda dixerit, ex deo nati sunt, ut ly ex, & ly nati, utranque naturalitatem indicarent. Et ne hæc ficta putes, audi Petrum Apostolum primo cap. ii. epistolæ. Maxime, & præciosa promissa donauit nobis, ut per hoc efficiamini diuinæ naturæ consortes. Audi Paulum ad Roma. viij. Quos præsciuit & prædestinauit cōformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus, Vbi uides filios dei in consortium diuinæ naturæ eleuatos, & ad cognationem tantam cum deo suos filios prædestinatos, ut fratres sint primogeniti filij omnino naturalis uerig; dei. Illum siquidem deus natura genuit uerum deum, nos autem uoluntariè genuit, ut simus primitiæ creaturarum, ut dicitur Iac. j. Vide demum quod Ioannes Euangelista tanti fecit mysterium per hæc, uerba prolatū de filiis dei, ut ne hoc impossibile crederetur, attulerit pro testimonio id quod est maximè super mirabile, scilicet mysteriū incarnationis, subdit enim: Et uerbum caro factum est. Tanquam diceret: Vt credas homines nasci filios dei scito deum esse factum carnem, ut habes in glossa. Sunt igitur in supremo totius uniuersi gradu, locati filii dei qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate affecta carni, neque ex uoluntate affecta uirilitati: sed ex deo nati sunt.

AD quæsita autem dubitando ordinatè respondendo dicitur, & ad primum quidem quod tres generationes excludantur per hanc triplicem negatic nem: & quod generatio ex uoluntate carnis non appellatur hic generatio qua fiunt homines secundum esse naturæ, sed qua fiunt secundum esse morale ex uoluntate affecta huiusmodi carnalibus: quales

cõmuniter emergunt filij huius ſeculi ex huiuſmodi affecti bus: alij prudentes rectores, alij negotiatores, & id genus reliqui. Ad ſecundum uero quod hic eſt ſermo de uoluntate propriè: & una ponitur uoluntas ſecundum ſubſtantiã, duæ autem ſecundum affectum. Voluntas ſiquidem una & eadẽ ſecundum ſe eſt quæ eſt carnis & uiri: ſed geminatur propter diuerſas affectiones, altera ad ea quæ uirilis excellẽtiæ ſunt: & uocatur uoluntas uiri: altera ad ea quæ carnalis neceſsitatis, utilitatis, aut declarationis ſunt: & uocatur uoluntas carnis. Ad tertium autem, quòd ſermo Euangeliſtæ eſt de natiuitate propriè: quantum tamen ſuffert ſubiecta materia. Vt enim ex dictis aliqualis coniectura habere poteſt: nõ fiunt & ſunt filii Dei adoptiui, ut ſunt & fiunt, filii adoptiui hominum, ſed eleuantur in conſortium & cognationẽ diuinæ naturæ. Et propterea Ioannes Euangeliſta quum dixiſſet: Dedit eis poteſtatem filios Dej fieri: curauit tanto ſtudio aperire modum quo fiunt filii Dei. Et poſt tot negatiuas manifeſtauit modum: ſcilicet quòd ex Deo nati ſunt. Dixit autem notanter poſſe coniecturam nunc haberi: quia idem Ioannes dicit: Nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus, quum apparuerit, ſimiles deo erimus. Hæc de ſecunda quæſtione.

Circa tertiam quæſtionem de uerbis Apoſtoli. (Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? ſi omnino mortui non reſurgunt, ut quid & baptizantur pro illis?) difficultas occurrit, ex eo ꝙ ſermo iſte eſt uel de reprehenſibili, uel de laudabili baptiſmo. Nã ſi de uituperabili baptiſmo, quo qui dẽ fortè baptizabantur pro conſanguineis defunctis ſine baptiſmo: ita quod ſemel baptizabantur pro ſalute propria: & iterum baptizabantur pro proximis ſuis defunctis ſine baptiſmo, erroneè putãtes baptizari poſſe unũ pro alio: Si de hoc inquã erroneo baptiſmo loquitur Apoſtolus, infirmum ualde argumentum ad perſuadendam reſurrectionem mortuorum aſſumit? dum ex fide & ſpe quã habẽt de reſurrectione mortuorum iſti qui baptizantur pro proximis defunctis; arguit quòd mortui reſurgent. Nam facillima & in promptu eſt confutatio huius argumenti: reſpondendo quòd quemadmodum factum iſtorum eſt uanum, ita & fides ac ſpes eorũ:

ita quòd argumentum hoc sumi ex hominū fide ac spe uana non oportet aliunde monstrare, quàm ex proprio facto quo baptizantur pro aliis. Ex hoc enim quòd inutiliter & uanè baptizantur pro aliis, argumentum habetur quod uana est fides & spes quam habent de resurrectione mortuorum. Si uero est sermo de laudabili baptismo, apparet quod oportet incurrere alterum duorum, inconuenientiam: scilicet uel æquiuocationem, uel improprietatem. Nā si exponitur pro mortuis, id est operibus mortuis, quæ sunt peccata (iuxta illud ad Hebræos ix. Sāguis Christi emundabit ab operibus mortuis) incurritur æquiuocatio. Nam in alia significatione sumitur, quum primo dicitur: Qui baptizantur pro mortuis, & in alia sumitur statim subdendo: Si mortui non resurgūt: ut patet. Et nihilominus quale argumentū hinc sumpsit Apostolus? quasi penes similitudinem nominis ex operibus mortuis ad homines mortuos, ex resurrectione per baptismum ab operibus mortuis ad resurrectionē à naturali morte procedens. Si autem exponitur pro mortuis, hoc est profitendo fidem ac spem de resurrectione mortuorum: pro quanto ij qui baptizabantur, profitebantur integrum fidei symbolum, in quo manifestè dicitur, Credo carnis resurrectionem, &c. ita quod pro tanto dictum est quod baptizantur pro mortuis, pro quanto baptizantur profitendo resurrectionem mortuorum. Si sic, inquam exponitur, incurritur improprietas sermonis. Nam impropriè dicuntur baptizari pro mortuis, quia baptizantur profitendo resurrectionem mortuorum. Similiter posset dici baptizantur pro trinitate, quia baptizantur profitendo trinitatem.

AD hanc quæstionem respondetur, quod quum Apostolus non arguat ex fide aut spe, aut ex uerbis, sed ex facto (nam dicit: Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? & exponens illud factum esse baptizari pro mortuis, subdit: Si mortui non resurgunt, ut quid baptizantur pro illis? scilicet mortuis) oportet sensum horum uerborum sumere ex facto ex quo argumentum sumit Apostolus. Nescio autē melius factum hoc interpretari quàm ex doctrina eiusdē apostoli: qui ad Colos. ii. docet eos qui baptizantur, baptizari in persona mortuorum, & non solùm mortuorum, sed etiam

resur-

resurgentium cum Christo, Consepulti, inquit, estis per baptismum Christo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitauit illum à mortuis. Et rursus cap. iii. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite. mortui enim estis, & uita uestra absccōdita est cum Christo. Ritus baptismi habet, ut qui baptizantur, mergantur sub aqua: & per hoc repræsentent duas mortes: scilicet propriam mortem mortalem, & mortem Christi corporalem. Repræsentat enim se mortuos uitæ ueteri, sicut Christus mortuus est uitæ huius mundi. Mersio enim repræsentans sepulturam Christi mortui, ponens hominem qui baptizatur sub aqua, sicut corpus Christi positum est sub terra: repræsentat quoque hominem illum ita recedere à præterita uita, ut sit illi mortuus & sepultus. Similiter surgendo ex aqua repræsentatur duplex resurrectio, & Christi corporalis, & hominis spiritualis: ita q̄ ex hoc quòd homo surgens ex aqua, repræsentat Christum à mortuis resurgentem: repræsentat quoque seipsum surgere in nouam uitam spiritualem: nunc quidem quantum ad animam secundum rem: in futurum autem etiam quantum ad corpus in spe. Hoc est factum ex quo arguit Apostolus, dicens: Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis: hoc est in persona mortuorum: si mortui non resurgunt, ut quid baptizantur pro illis: hoc est personam illorum agunt qui sic baptizantur pro mortuis sicut in repræsentationibus quidam agunt fortes quidam modestos, quidam claudos, quidam cæcos &c. & hi dicuntur operari pro cæcis, pro claudis, qui agunt personas illorum. Ex tali itaque baptismi ritu quo qui baptizantur, personam mortuorum agunt ad similitudinem Christi mortui, & consequenter personam resurgentium ad similitudinem Christi resurgentis argumentum sumpsisse apostolorum: intelligendum est enim quia secundum hunc sensum inuenitur argumentū efficax. Vanum siquidem esset tale factum repræsentatiuū mortis & resurrectionis, si mortui non resurgunt. Tum quia exponitur litera sumēdo argumētū a facto, iuxta uerba apostoli. Tum quia seruatur proprietas sermones, & nulla interuenit æquiuocatio. Tum quia cōsonat aliis documentis apostoli. Tum quia mihi incerti aut noui in Ecclesia Christi

per

per hanc expositionem ponitur.

Et aduerte, quod quia ex modo facti solus ritus baptismi per immersionem repræsentat mortē & resurrectionē, ideo Apostolus quasi particulariter loquitur de facto illorū qui baptizātur in persona mortuorū. Et rursus ideo apposuit cō iunctionē, & dicendo: Vt quid & baptizantur? quasi diceret: Vt quid non solū baptizātur: sed baptizantur pro illis: id est in persona mortuorū? Tanquā diceret: Vt quid tali ritu personā mortuorū & resurgētiū assumūt quū baptizātur? Notā ter aūt dixi ex modo facti: qa ex efficacia sacramēti semꝑ baptismus quomodocunqꝫ fiat, cōmori, & cōsepeliri hominem facit, & resurgere cum Christo in nouitatem uitæ.

AD obiecta autem in principio, nō est aliter respondendum, nisi quòd expositio illa de opinato illo erroneo baptismo, minus consona uidetur sensui Apostoli: qui ex facto manifestè arguit, & non ex spe facti. Hæc de tertia qōne.

CIrca quartam quæstionem difficultas occurrit: quia nō apparet literalis sensus secundum planum literæ contextum. Non enim apparet ad quod propositum dicantur illa uerba: Mediator autem unius non est: Deus autem unus est. Constat namque ibi sermonem fieri de differentia inter legem Mosaicam, & promissionem factam Abrahæ in Christo. Et quantum apparet, extra propositum, extra contextū interpositum est quod officium mediatoris est inter duos: & similiter quòd Deus est unus. Quorum enim hæc hic, quantum in se uerissima sunt? Hæc est tota quæstionis ratio ac summa.

AD hanc quæstionem dicitur quòd referēdo clausulā illā in manū mediatoris, ad legē Mosaicā de qua est sermo: soluitur facilè quæstio. Ad cuius clariorē & pleniorē intelligentiā colligenda antedicta summariè sunt. Posuit ibi Apostolus ex una parte Abrahæ promissionē (quā etiā testamentum à Deo confirmatum uocat) & ex altera parte Moysi legē, Et ex parte Abrahæ posuit quinqꝫ scilicet fidem, benedictionem, uitā, hæreditatem, & iustitiā. Ex parte uerò legis cōtraposuit quoqꝫ quinque, scilicet opera legis, maledictionem, uiuere in operibus legis, trāsgressionē, & peccatū. Et demum concludit legem fuisse in custodiā, & pædagogum ad

fidem Iesu Christi : in quo omnes homines uniuntur per fidem,& fidei sacramentum baptisma. Quum igitur ex parte promissionis Abrahæ tot diuina bona posuisset Apostolus, & ita appropriasset Abrahæ ut negasset illa à lege:quæstionẽ īterposuit, Quid igitur lex ? Et statim respondet, propter transgressionem posita est, donec ueniret semen cui promiserat,ordinata per Angelos in manu mediatoris. Vbi quatuor cõditiones legis manifestat.Prima est,quod propter ma lum posita est,hoc est,lex non est posita ut faciat bonos & iu stos:sed ut puniat malum.Et hoc significant illa uerba, Pro pter transgressionem posita est.Quum enim duæ sint partes iustitiæ scilicet declinare à malo,& facere bonum:lex scripta in hoc differt à fide Abrahæ,quod lex ad malum potestatem habet: culpæ quidem puniendum:pœnæ uero infligendum. Fides uero efficit bonum:quia ex fide uiuitur uita iustitiæ& dilectionis &c. At si contra hoc obiiciatur,non esse deterioris conditionis legem Moysi legibus humanis: quas constat positas esse non solum propter transgressionem arcendam & puniendã,sed etiam propter bonum uirtutis.Nam ad hoc ordinantur leges,ut fiant homines uirtuosi, ut patet ii. & v. Ethico. Maxime ergo lex per Moysen à Deo data ordinatur ad reddendos homines uirtuosos.Et confirmatur:quia legis præcepta sunt non solum de declinando à malo(puta. Non occides:Non mœchaberis.Non adorabis deos alienos &c.) sed etiam de faciendo bonum : puta,diliges dominum Deũ tuum ex toto corde tuo.&c.Honora patrem tuum . Ad hoc dicitur, quod aliud est loqui de fine legis, aliud est de effectu legis.Nam finis legis ad intentionem spectat:effectus ue rò ad potestatem & efficaciam legis.Si de fine est sermo. finis legis est bonum uirtutis:ad quod intendit per præcepta &c. ducere.Sed nulla lex scripta habet hanc potestatem,hancque efficaciam ut efficiat aliquem bonum: præcipere siquidem potest bonum, sed non facere. Seu respectu transgressionis seu mali habet lex potestatem & efficaciam puniendi. Punit enim malos,& puniendos arcet consequenter, ut experientia testatur. Apostolus autem non de fine, sed de effectu legis & fidei loquitur : & docet quod fides Abrahæ facit hominem iustum ac uiuum &c. lex autem non

po

potest iustificare, aut uiuificare aliquem, sed potest punire. Et ideo propter transgressionem, tanquam materiam proprii effectus qui est punitio, posita est, & non propter iustitiam seu uitam, in quam non potest uires suas exercere, nisi pro quanto dilabuntur in malorum ordinem in suis omissionibus. Lex enim præcipiens religionis seu pietatis opera, non potest efficere in subditis religionis aut pietatis officium: exercet uires suas puniendo: ut lapidatus est qui non sanctificauit sabbatum &c. Secunda est, quod est tẽporalis, scilicet ad Christum. Et hoc significant subiũcta uerba, donec ueniret semen cui promiserat: ita quod hinc habes quod lex Moysi non est perpetua, sed temporalis, Nec obstat quod pluries dicitur in lege Moysi, Legitimũ sempiternum erit, aut aliquid simile: quoniam huiusmodi sempiternitas accipitur pro duratione coæua populo Iudæorum. Et est sensus, quod est sempiternum secundum perpetuitatem populi: scilicet usque ad Messiam: qui pater futuri seculi prædictus est, unum populum ex omnibus facturus nouo nomine Christianum: & iuxta uerbum Esaiæ, Et uocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Scito tamẽ quod lex cum suis præceptis potest dici perpetua quantũ est ex parte authoritatis humanæ, pro quãto posita est nõ reuocabilis, nisi per ipsum Deum uerum. Et dicitur temporalis, pro quanto Deus uerus caro factus adimpleuit illa: & sic cõsummauit, nõ consumpsit illam: iuxta illud, Nõ ueni soluere legem, sed adimplere, ita quod finiunt legem nõ consummendo ut cibus finitur, sed perficiendo: ut officium ducis exercitus finitur parta uictoria, iuxta aliud uerbum domini in cruce. Consummatum est. Tertia conditio est, quod lex est ex cælesti authoritate posita: utpote ordinata per Angelos. Quod etiam Stephanus protomartyr prius dixerat, Actuũ septimo: Accepistis (ĩquit ad Iudæos) legem in dispositione angelorum. Decuit ut inter tot quasi ignobiles conditiones quas de lege referebat Apostolus interponeret aliquã nobilem & gloriosam, scilicet quod ordinata fuit per angelos: in quo omnes humanas leges excellit: & authoritatem diuinam habere monstratur. Potest nihilominus ultrà commendationem legis hæc particula ad secundam conditionẽ

pertinere

pertinere: ut scilicet significetur à quibus & ad quos lex erat usque ad semen promissum: intendens quod ordinata erat per Angelos temporalis: scilicet donec ueniret semen, Ac si aperte diceret: Lex est temporalis secundum quod est ordinata per Angelos, qui cognoscebāt huiusmodi temporalitatem: quamuis secūdum quod est accepta hominibus, uideatur sempiterna.

Quarta conditio est quod est mediatrix: & hoc significāt uerba illa, In manu mediatoris: hoc est in opere dimidiatoris. Et intendit quod lex fuit dimidiatoria: pro quanto fuit data non toti generi humano, sed uni parti, scilicet filiis Israel: & distinctiua fuit illius populi à reliquo mundo, Vnde etiam in uestibus signa discretiua ab aliis mandauit lex. Et quod hic sit sensus literalis, apparet ex eo quod huic sensui omnia sequentia consonat: ita ut currant absque cespitatione aliqua. ut patet in sequentibus. Habuit ergo lex hanc conditionem quod fuit dimidiatiua generis humani, quo contra fides Abrahæ, semen eius Christum unitatem mundi facit. Vnde statim Apostolus subiungit, quod postquam reuelata est fides Christi, non est Iudæus, neque Grecus &c. sed omnes sumus unum in Christo. ut per hoc intelligas quod cessauit dimidiatio legis, ubi uenit unitas Christi, Vnde statim ex hac legis conditione. Apostolus materiam obiectiones assumit, dicens: Mediator autem unius non est: Deus autem unus est. Non dixit, Mediator duorum aut plurium est: quoniam non loquitur de officio mediandi, hoc est coniungendi uel concordandi duos uel plures: sed dixit negatiuam; scilicet unius non est, quia dimidiare non est facere unum, sed scindere unum. Et per oppositum Deus est unus in sua promissione: quia uni semini promisit benedictionem omnium gentium. Præmiserat enim quod Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius, non dicit, & seminibus quasi in multis: sed quasi in uno: & semini tuo, qui est Christus. Ad huius quippe unitatis promissionem, per quam constituitur totus mundus in unitate, spectat quod dicitur, Deus autem unus est, in sua promissione. Ita quod ex hac legis conditione quod est dimidiatoria generis humani, nascitur statim quæstio, assumpta propo-

stione uniuersali quod dimidiator ut sic non est factiuus unius & è regione contrapositio q Deus est unus in sua promissione. Nam hinc statim infertur, Lex ergo aduersus promissa Dei pro quanto promissa Dei sunt in unitate generis humani in uno semine Abrahæ: & lex non est ad unitatem, sed ad diuisionem gene-ris humani. Vbi uidere potest quàm ad propositum materiæ de qua tractat Apostolus, secundum hunc sensum dicta sint hæc uerba.

Sunt enim adeo ad propositum, ut fuerint ualde etiam necessaria ad plenius commendandam promisionem, & fidem Abrahæ supra legem. Vnitas namque uel diuisio generis humani maximam facit differentiam. Et ut plenius appareat ueritas dicti sensus, transeunda summariè est responsio Apostoli ad exortam obiectionem, prænotando duo: Alterum est, quòd licet hæc obiectio sit explicitè deducta ex ultima conditione legis, pro quanto quasi syllogizata est inde: insinuatur tamen in litera quòd ex aliis quoque legis cõditionibus nascitur dicta obiectio, dum in numero plurali dicitur, lex ergo aduersus promissa Dei. Ex hoc enim intelligimus concludi legem esse aduersus multa promissa Dei & non solùm aduersus utilitatem promissam. Et uerè apparet hinc quòd sit & aduersus iustitiam promissam, pro quãto lex propter transgresionem posita est: & aduersus hæreditatem semen promissum, pro quanto durat donec ueniat semen, duratio siquidem legis quandiu est, tollit seminis illius aduentũ: & econtrario: lex ergo aduersus promissa Dei apparet.

Alterum est, quod communis radix omnium infirmitatum legis quibus differt ac deficit à fide Abrahæ, est penes uiuificare seu iustificare animam. Etenim si lex posset iustificare, non propter transgresioné posita esset, sed propter uitam iustitiæ: & similiter non duraret donec ueniret semẽ, sed semper, vtpote ipsam uitam semini promissam conferens, & similiter non dimidiaret genus humanum, sed uniret ipsum in uita spiritus. Et propterea Apostolus ad radicé securim ponit, soluẽdo obiectioné, dũ cõmuné omniũ infirmitatũ legis rationé reddit, postquã respondit absit, & dicit: Si eñ data esset lex q posset uiuificare, uerè ex lege esset iustitiæ

intellige Apostolum subtiliter impotentiam legis tanquàm ex necessitate materiæ se tenentem afferre. Ac si latius diceret: lex data est suapte natura impotēs uiuificaret: ita quòd nō ex accidente infirmitate, aut ex aliquo defectu priuatiuo lex hanc infirmitatem, & consequenter cæteras cōcomitantes habet, sed ex hoc ipso quòd est lex, sequitur quod lex est diuersa res à fide & promissione Abrahæ. In cuius signum lex distinguitur contra gratiam. Ioan. j. Lex per Moysen data est, gratia per Iesum Christum facta est, fides siquidem pars est gratiæ. Et quòd hoc sit uerum, manifestatur: quia si data esset lex quæ posset uiuificare: ex lege uerè esset iustitia: quod esset contra promissionem Dei: quia si ex lege: iam non per repromissionem: ut superius dictum est, Igitur quod lex sit habens tot conditiones, ex naturali eius impotentia seu infirmitate est, Deinde subiungit quòd non aduersus promissa Dei has conditiones habet lex, sed pro promissis Dei: pro quanto ex eis conditionibus transmittit subditos ad promissionem factā Abrahæ, dicens: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ideò inquit, lex scripta clausit omnia præcepta tam de malis uitandis quàm de bonis prosequendis sub peccato cognoscendo, concupiscendo, permansuro ac puniendo: ut sic transmittatur ad desiderādum, & quærendum medicum redemptorem ac Saluatorem, Nulla enim ex parte infirmi uia quod uelit, & quærat medicum, melior est, quàm morbum proprium augeri, & dura cognoscere, ac puniri, sine liberatione tamen.

Sic lex transmisit ad Christum. nam lex cognitionem peccati dabat (ad Rom. vii. Peccatum non cognoui nisi per legem) & puniebat, ut patet: ut concupiscentiam augebat occasione accepta: ut patet ibidem: & durationem peccati operabatur: pro quanto non poterat interius sanare aut adiuuare. In hoc autem quòd scriptura conclusit omnia sub peccato, cointelligūtur omnes antedictæ legis infirmitates; quia omnes sunt in uia colligatæ communi ratione, scilicet quod lex nō potest iustificare, sed sub peccato ponere ut facile est discurrēdo deducere.

Soluta autem obiectione ex hoc quòd infirmitates quidē has necessario habet; sed habet eas, & utitur eis transmittendo

do ad hoc ut promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus; ex tribus ſimilitudinibus iuxta antedictas tres infirmitates ſeu conditiones legis, manifeſtat Apo. miniſteriũ legis quo ſeruiebat pmiſſio ſemini cuſtodiēdo, ducēdo, fouendo.

Prima ſimilitudo eſt ad cuſtodem expectantium in tenebris claritatem; ibi priuſquam veniret fides. Et hæc reſpondet infirmitati legis quæ poſita eſt propter tranſgresſionem, qua concluſit omnia ſub peccato. Secunda eſt pedagogorum ibi, itaque lex pedagogus. Et hæc reſpicit illam infirmitatem in manu mediatoris datus, ſiquidem pædagogus eſt populo Iſrael tanquam puero electo præ aliis, ſegregando ipſum ab aliis iuxta illud Deut. xxxij. Pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Vnde huic ſimilitudini annectit Apoſtolus unitatem omnium hominum in Chriſto. Tertia ſimilitudo eſt ad actores & tutores paruuli hæredis, ibi, Quanto tempore hæres paruulus eſt. Et hæc reſpicit illam infinitatem, donec ueniret ſemen. Et eſt in his tribus ſimilitudinibus perſpicere ſtatum eorum qui ſub lege erant differentem à ſtatu regeneratorum in Chriſto penes tria. In tertia quidem penes ſeruitutem & libertatem: in ſecunda uerò penes in perfectionem & perfectionem: in prima autem penes iniuſtitiam & iuſtitiam: ut facile patet inſpicienti textum Apoſtoli & applicenti. Et hæc de quarta quæſtione. In feſto circumciſionis Domini, Anno M. D. x x iiij. Poſonij.

TERTIVM IENTACVLVM, in quo tres Quæſtiones tractantur.

OCCVRRVNT tertiò circa diuerſa in nouo teſtamento dicta de ſacerdotio quæſtiones tres. Prima, de verbis Apocaly. cap. v. Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes. Et c. j. Fecit nos regnum & ſacerdotes Deo & patri ſuo. Secunda, de verbis Petri Apoſtoli in ca. ij. primæ ſuæ epiſtolæ: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta &c.

Tertia de uerbis eiuſdem Petri Apoſtoli in eodem capit.

E Ad quem

Ad quem accedentes & ipsi tanquam lapides uiui superædifi camini domos spiritales in sacerdotium sanctum, offerentes spiritales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.

Circa uerba Apocal. occurrit quæstio, an sit sermo de sacerdotio propriè, an non: nam ad utranque partem ratio urget. Quod enim de sacerdotibus propriè loquatur, habetur tum ex eo quod sermo improprius dedecet diuinam reuelationem. Tum ex eo quod coniunctum sibi regni nomen sumitur propriè quum dicitur, Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Qua enim ratione non impropriatur regni nomen eadem ratione abducendum a proprietate non est sacerdotis nomen, quum simul ponantur.

Quod vero non propriè sacerdotis nomen hoc in loco positum intelligatur, habetur ex eo quod si propriè dictum est sequitur Christianos omnes aut saltem iustos, omnes saltem prædestinatos esse propriè sacerdotes. quod sanctæ matris Ecclesiæ pias aures offendit, utpote multorum hæreticorū dogma. Circa uerba quoque Petri Apostoli primo inducta occurrit: primo, similis quæstio: an sit primo de sacerdotio propriè. Nam quod sit sermo proprius, habetur, ex duobus. primo quia de dignitate populi Christiani loquitur: constat autem ad dignitatem spectare sacerdotium propriè dictum, & non per similitudinem. Secundo quia sermo iste sumptus est ex uerbis Domini scripti à Moyse Exod. xix. ubi constat de sacerdotio propriè dicto sermonem esse.

Quod autem non sit sermo de sacerdotio proprie, ex eo arguitur: quia sequeretur quemlibet Christianum donatum esse sacerdotio proprie dicto: & sic quilibet Christianus esset proprie sacerdos: Quod hinc tanto clarius sequitur, quanto manifestum est ad populum Christinum hunc sermonem dirigi, & non ad maiores in Ecclesia ad quos forte referri dicuntur sermones allati ex Apocalypsi Occurrit deinde specialis quæstio, cur Petrus apostolus referens hæc Domini uerba, mutauerit illa. Nam in Exod. Dominus dixit: uos eritis mihi in regnum sacerdotale. Petrus uero dixit: Vos autem sacerdotium regale. Inter quæ quanta sit distantia, monstrat diuersa significatio substantiui & adiectiui. Circa denium uerba eiusdem Petri Apostoli ultimo allata, similis primo, occurrit

currit quæſtio de proprietate ſermonis: quia ex una parte loqui in proprie dedecet ſacram ſcripturam: & ex alia re ſequitur omnes Chriſtianos eſſe ſacerdotes, ſi ſermo eſt proprius, quum ad omnes dirigatur ſermo iſte, Quærit deinde, an hoſtias dixerit ſpiritales diminutionis an excellentiæ cauſa: ut ſcilicet horretur ad offerendum ſpiritales hoſtias, tanquam meliores hoſtiis corporalibus uel tanquam ad quales poſſunt.

ANtequam reſpondeatur, prædeclarandi ſunt ex ſacra ſcriptura termini cum differentiis eorum. In duplici ſiquidē ſignificatione inuenitur ſacerdotium in ſacra ſcriptura, ſcilicet uel proprie, uel ſecundum ſimilitudinem ſeu participationem quandam. Et proprie quidem frequentisſimum eſt ſacerdotis nomen in ſacris literis. Secundum uero ſimilitudinem rerum quidem eſt ipſum ſacerdotij nomen: ſæpe tamen ſacerdotalium operum nominibus ſcriptura utitur ſic ſcilicet ſecundum ſimilitudinem ſeu participationem quandam: ut tunc apparebit. Sacerdos igitur proprie diffinitur ab Apoſtolo ad Hebræos quinto: Omnis, inquit, pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ad Deum ſunt, ut offerat Deo dona & ſacrificia pro peccatis. Nec mireris nouitie, ſi de ſacerdote loquendo ad pontificis diffinitionem tranſire videatur: quandoquidem Apoſtolus: vt ſynonymis vtitur pontificis & ſacerdotis nominibus: ut patet ibi in multis capitulis. Iuxta hanc ſignificationem conſtat appellari ſacerdotes eos qui officium habebant offerēdi Deo ſacrificia & oblationes: & ſæpisſime in ſcriptura nominari. Sacerdotij uero nomine ſecundum quandam ſimilitudinem Petrus Apoſtolus utitur in uerbis in tertia quæſtione inductis ut infra clare patebit. Opera autem ſacerdotis pluries inuenimus ad ſecundum ſimilitudinem applicatam ad actus diuerſarum uirtutum. Et de interiore actu pœnitentiæ patet in Pſalmiſta. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. De actu abſtinentiæ, ad Romanos duodecimo. Exibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuentem ſanctam, &c.

De actu diuinæ laudis, ad Hebræos xiij. Offeramus hoſtiā laudis ſemper Deo, ideſt fructum labiorum confitentium

nomini eius. De actu beneficentiæ ibidem, Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. De actu martyrij. Sapientiæ iij. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos. Et uniuersaliter de actibus iustitiæ in Psalmo dicitur: Sacrificate sacrificium iustitiæ. Hæc enim & alia huiusmodi per quandam similitudinem hostiæ & sacrificii dicuntur: pro quanto induunt rationem oblatorum Deo ad eius honorem. Et similiter secundum similitudinem, sacerdos dicitur qui hæc ad honorem Dei facit, pro quanto offert huiusmodi uirtutum actus Deo, ordinādo illos in honore Dei.

Ex quibus habes primò quòd sacerdos propriè est nomen gradus, ordinis, seu officij publici ad offerendum Deo sacrificium: non curando nunc differentiam inter ordinem, gradum & officium. Sacerdos uero similitudinariè, nomen est virtutis: scilicet religionis seu sanctitatis afficientis animum ad diuinum cultum. Habes secundò conditiones tres requisitas ad propriè sacerdotem. Prima est quòd sit ex hominibus assumptus. Et hinc gradus seu dignitas monstratur, ut interlin. glossa notauit.

Secunda est, quod sit pro hominibus constitutus. Et hinc publica utilitas monstratur, ita ut sit mediator inter Deum & homines constitutus pro hominibus in iis, quæ sunt ad Deum. Tertia est, quòd offerat sacrificia. Et hinc facultas ad supremum oblatorum Deo, monstratur: ad differentiam minorum etiam officiorum publicorum ad offerēdum Deo laudes. Nunquam itaque intelligas sacerdotium aut sacerdotem propriè: nisi has in eo inueneris conditiones. Offerentes siquidem quæcunque virtutum opera Deo: assimilantur sacerdotibus: & participant sacerdotium, pro quanto actū oblationis exercent: sed à sacerdotio, & sacerdote propriè deficiunt pro quanto non ex publico sacerdotij officio offerūt: Et similiter oblata deficiunt à sacrificijs proportionabiliter: oblata deficiunt à sacrificiis proportionabiliter: ut infra clarè patebit. Et si obiiciatur contra hæc quod qua ratione Christus offerendo seipsum in ara crucis, fuit uerè & propriè sacerdos: eadem ratione sancti martyres offerendo seipsos in ara ignis, & aliorum tormentorum, fuerunt uerè & propriè sacer-

dotes,

dotes ac per hoc ruunt omnia dicta: quoniam ex sola uirtute martyrij uoluntarii sacerdotium proprie dictum inuenitur. Et si hoc admittitur, non erit difficile deducere sacerdotium proprie dictum ad offerentes mortificationem carnis, & alia huiusmodi.

Ad hoc dicitur quòd inter Christum, & alios maxima est in hoc differentia, & pro nunc dicemus triplicem. Prima est, ex parte principii: quia Christus ex publico sacerdotii officio obtulit seipsum: ita quòd fuit constitutus sacerdos ad sacrificandum seipsum: quod de nullo alio etiam suspicari fas est: quia nullus sit sacerdos ad offerēdum seipsum in sacrificium, sed ad offerendum in lege ueteri uitulum aut ouem, &c. & in lege noua corpus & sanguinem Domini: Christus autem Dominus ex hominibus assumptus à Deo patre, & pro hominibus constitutus est ad offerendum seipsum per mortem propriam in ara crucis: ut patet per Apostoli processum lōgum ad Hebræos. Secunda est, ex parte oblationis. Oblatio siquidem Christi fuit secundum substantiam oblationis uoluntaria: hoc est, mortuus est, quia ipse uoluit, non solùm uoluntate diuina sed etiam uoluntate humana: non solùm per modum acceptum acceptantis, sed per modum causantis, pro quanto in potestate animæ suæ erat prohibere mortem suā corporalem: quia erat anima glorificata, & noluit fieri huiusmodi prohibitionem. Vnde singularissime scriptum est de hoc uoluntario Esa. liij. Oblatus est quia ipse uoluit. Et ipse dominus dicit: Nemo tollit animā meam à me, sed ego ponam eam à meipso. Ioan. 10. & de sua quo ad hoc potestate, subdit: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Reliquorum autem sanctorum martyrū oblatio non fuit uoluntaria quò ad substantiam: quia non erat in potestate eorum mori, uel non mori: quamuis in potestate eorum quandoque fuerint circunstantiæ moriendi, puta locus, tempus, modus. Nō fuit, inquam, uoluntaria nisi per modum acceptantis: pro quanto acceptauerunt mori pro honore dei, quasi, facientes de necessitate uirtutem. Tertia, ex parte rei oblatæ. Nam sanguis Christi fuit suapte natura reconciliatiuus, satisfactiuus, &c. pro aliis: imò pro toto mundo, ut dicitur j. Ioan. ij. sanguis uerò alio-

rum martyrium ipsis solis meritorius est. Non est ergo similis ratio de sacrificio mortis Christi, & de sacrificiis mortis aliorum martyrum. Vnde manifestum fit Christum offerendo seipsum fuisse uere, & proprie sacerdotem: sanctos autem martyres fuisse sacerdotes per quandam similitudinem, ut sacerdos est nomen uirtutis.

His præmissis respondetur ad primam quæstionem de uerbis Apocalyp. quòd sermo est utroque textu de sacerdote proprie. Recognoscũtur siquidem duo beneficia exhibita Christiano populo: scilicet regni, & sacerdotii. Vbi pro claritate aduertte magnam esse dignitatem populi si erigatur in regnum, & si concedatur ut sint ex eis sacerdotes: ut testatur priuatio eorundem: si enim regnum redigeretur in prouinciam, ualde degeneraret: & similiter si populus aliquis priuaretur, ut ex eis non possint fieri sacerdotes: aut (quod plus est) quòd in eis non essent sacerdotes, ualde degeneratur. Ad magnum ergo beneficium populi spectat concessio utriusque dignitatis: ut scilicet populus erigatur in regnum, & suos habeat ex suis sacerdotes. Vtranque itaque dignitatem collatam Christiano populo esse, Apocalypsis testatur. Et regnum quidem Dei est (ut dicitur ad Ro. xiiij.) iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto. Quod in præsenti incipit, iuxta illud Luc. xvii. Regnum Dei intra uos est. In futuro autem perficietur: tum quia nec iustitia, nec pax, nec gaudium in Spiritu sancto hic consummatur: tum quia Christus ipse expectauit regnare usquequo transiret ex hac uita. Fuit ergo Christianus populus regnum Deo, quũ sit iustus, pacificus, & gaudens Spiritu sancto. Siste parum per hic, & nota primò dignitatem regalem explicari per regnum, non per Reges: ait enim, fecisti nos regnum. & non dicit, fecisti nos Reges, quia regnum directè sonat dignitatem uniuersitatis. Rex autem dignitatem personalem: ut hinc intelligas Christianos erectos propriè in regnum, & non in reges, unus enim solus est in Dei regno Rex, proprie loquendo. Nota secundo eandem excellentiam notari, quòd hic incipiat, & in futuro consummabitur: dum uerbo præteriti temporis dicitur, fecisti nos regnum, & uerbo futuri temporis subditur regnabimus super terram, quod tunc ue-

rificabitur, quum Christiani corregnabunt Christo in terra viuentium.

Nota tertiò dignitatem regalem ita explicatam in præsenti, & in futuro per dicta uerba, ut intelligeretur excellentiam hanc ita esse uniuersitatis, ut ad personales quoque actus in futuro se extendat. Et propterea explicata est quò ad futurum per actus regnandi, dum dictum est, & regnabimus super terram, quo contrà sacerdotalis dignitas explicata est per nomen personale, & nihil ad sacerdotes sp- ctans dicitur de futuro: ut intelligeremus aliter communicatam dignitatem sacerdotalem, & aliter dignitatem regni: & similiter aliter, & aliter se habere ad futurum utranque dignitatem. Dignitas nanque sacerdotalis non sic est populi, ut quilibet sit pars sacerdotii: sicut dignitas regni sic est populi ut quilibet sit pars regni? sed sacerdotalis dignitas sic est populi, ut habeat ex suis aliquos sacerdotes. Et propterea textus utitur sacerdotis nomini: quod non est nomen collectiuum, sed singularis personæ. Et vt contentiosi ac proterui conuincantur, & uideant suauem dispositionem regni de sacerdotii populo concessi, exigere dictum intellectum, perspice, & clarè intuere alium sensum (scilicet quòd quilibet de populo sit sacerdos) destruere seipsum. Nam si ex Christianis populus habet dignitatem sacerdotii, vt quilibet sit sacerdos, proprie loquendo, sequeretur de necessitate quod nullus Christianus est sacerdos, quia sacerdos ex hominibus est assumptus, & pro hominibus constitutus in iis quæ sunt ad Deum, &c. Ac per hoc si quilibet est assumptus, & constitutus, nulli sunt ex quibus assumitur, & pro quibus constituitur: nisi si fortè diceretur, quòd remanent infideles ex quibus assumitur, & pro quibus constituitur. Quod primo est ridiculum, sacerdotes nostros fieri pro infidelibus.

Deinde non effugit uim argumenti: quia si totus mundus esset Christianus, nullus Christianus esset sacerdos: quũ nulli homines remanerent ex quibus sacerdos assumeretur, & pro quibus constitueretur, sicut si quilibet homo esset rex, nullus homo esset rex, quia nullus haberet super quos

 regnaret,

regnaret. Sapientia ergo diuina disponens omnia suauiter, reuelauit Christiano populo utranque dignitatem collatā, ita ut intelligatur utraque suauiter collata, illa regia secundum suauitatem regni, sacerdotalis uerò secundum suauitatem sacerdotij: ut scilicet ex Christianis aliqui sint assumpti & constituti pro aliis sacerdotes. Et sicut uerè & propriè dicitur, fecisti nos Deo nostro regnum, colligendo omnes Christianos in regnum Dei, ita uerissimè etiam dicitur fecisti nos sacerdotes Deo assumendo ex nobis & constituendo pro nobis aliquos nostrum sacerdotes, quoniam sic & uerissimè & proprijssimè uerus est sermo iuxta subiectam materiam: & totus populus recognoscit beneficium utrunque esse suū, quamuis, diuersimodè, quia primum in singulis, secundum in quibusdam, ex singulis tamen & pro singulis. Et quia in patria non erunt sacrificia, sicut nec templum (iuxta illud Apoc. xxj. Templum non uidi in ea) ideo nihil in futurum de actu sacerdotis dicitur: quamuis sacerdotalis dignitas maneat in æternum. Et sic patet solutió primæ quæstionis, admittendo dicta Apocal. uerba ad uniuersum Christianum populum referri: quod tamen multi fortè non admitterēt. Et uerba quidem allata ex v. c. non sunt populi Christiani, sed animalium & seniorum: à quibus distingui reliquū Christianum populum apparet intuenti textum, exprimentē ultra animalia & seniores angelos & omnem creaturam. in cœlo, super terram &c. Verba autem primi capituli Ioannis Apostoli Euangelistæ sunt. Qui erat sacerdos, & in persona ipsius & ei similium glossari possunt. Hæc de prima quæstione.

AD secundam quæstionem de uerbis Petri Apostoli pro quanto similem perit difficultatem patere potest ex dictis responsio. Et breuiter dicitur quód est, ibi sermo de sacerdotio propriè dicto, & ꝙ scd̄m rē significatur ubi utraꝗ dignitas, regni scilicet & sacerdotij, collata Christiano populo. Quò ad modum uero explicandi, aliter explicata est à Petro apostolo quā fuit a Ioanne Euangelista: nā Petrus nō explicauit illā per nomē personale (non enim dixit, uos estis sacerdotes) sed per nomē ipsius dignitatis sacerdotalis, dicendo, Vos estis sacerdotium, ut per hoc eruditus quisque

facilè

facilè poſſet intelligere quid ſignificatur: ſcilicet quòd in illis eſſet dignitas ſacerdotii, ſcilicet in uobis eſt dignitas ſacerdotii. Qđ ſufficiētiſſimè uerificatur habēdo ex ſeipſis quoſdam ſacerdotes: & non oportet uerificari ſic, ut ſinguli ſint ſacerdotes: quia ut deductum eſt, ſi ſinguli eſſent ſacerdotes, nullus eſſet ſacerdos. Quum uero ſecundò quæritur, cur Petrus mutauerit uerba Domini in Exod. dum ibi dicitur, Regnum ſacerdotale: Petrus autem ait, ſacerdotium regale. Reſpondetur ea ratione factam eſſe mutationem, quia illud regnum utpote temporale, decorabatur dignitate ſacerdotali tanquam illuſtriore: ſacerdotium uero noſtrum, quãuis ſpiritalius, decoratur tamen regno Dei æterno, utpote clariore & meliore. hic enim factum eſt ut ibi regnum ſignificaretur decoratum ſacerdotali dignitate, dicendo, Regnũ ſacerdotale, hic uero ſacerdotium ſignificaretur decoratum regno, dicendo. Sacerdotium regale. Declaro ſingula. Promiſit populo Iſrael Deus, ſi ſeruaret mandata ſua, quatuor: ut dicitur. Exod. xix. Eritis mihi in peculium de cunctis populis (mea eſt enim omnis terra) & uos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Vbi primò promittit. Deus habiturum ſe populum Iſrael in ſpecialiter propriam rē ad ſimilitudinē peculii, quod ſpecialiter quodã iure poſſidetur, quã id quod cōiter habetur, unde & dicitur peculiũ caſtrenſe uel quaſi &c. Propterea ſiquidem interponit, mea eſt enim omnis terra, tanquam diceret: licet ego ſi uim uniuerſalis Dominus totius orbis cōmuni iure creationis, gubernationis &c. uos tamen eritis mei quaſi ſpeciali quodam iure, propter ſpecialem curam quam habebo de uobis quaſi de peculio. Et huic ſuo peculio adiecit tres dignitates, ſcilicet regni, ſacerdotii, & ſanctitatis. Regni quidē temporalis quoniam exigebat populum illum in temporale regnũ ipſius Dei, ita quod Deus eſſet illis rex, & ipſi eſſent eius regnũ. Nec hoc ego fingo, ſed ſcriptura teſtatur multipliciter. Tum primi Reg. viii. ubi populo petente conſtitui ſibi hominem in Regem, Dominus dixit ad Samuelē: Non enim te, ſed me abiecerunt ne regnem ſuper eos. Tum quia ibidem xii. Samuel dixit populo ad idem propoſitum. Dixiſtis, rex imperabit nobis, quum dominus Deus ueſter regnaret in uobis. Tum quia in

præfato

præfato viii.c. reprehenditur populus de hac sua petitione, quæ non esset reprehensione digna nisi ratione iniuriæ quã faciebant Deo, refutantes illum pro rege, & uolentes habere hominem in regem sicut cætera gentes habent. Vnde populus Israel paruo tempore dignitatem regni Dei retinuit: scilicet à Moyse usque ad Samuelem: postea autem in regnũ hominis degenerando transiit. Et hoc etiam parum retinuit, sub tribus scilicet regibus tantùm: Saule, Dauid, & Salomone. Nam posteà non fuit amplius regnum hominis, sed scissum est in regna hominum. Temporalem ergo dignitatem regni Dei ut specialis Regis eorum promissam à Deo, si seruarent mandata eius, quia latens erat, quia Rex inuisibilis erat, oportuit decorare & illustrare claritate dignitatis sacerdotalis, quæ in manifesto posita fuit, & propterea dicitur regnum sacerdotale. In cuius signum suprema iudicia summo sacerdoti reseruata sic erant, ut morte puniendus esset qui nõ pareret iudicato: ut habes Deute.xxvii. Et reuocatio profugorum usque ad mortem summi sacerdotis decreta fuit Iosue xx. Tertia demum dignitas (scilicet ut esset gens nõ prophana, nõ superstitiosa, non sacrilega, ut gentes ignorantes Deum, & colentes idola: sed sancta, hoc est dicata Deo uero per uerum cultum) manifesta est. Petrus autẽ apostolus mutauit peculium in genus electum, explicans & specialitatem electorum & originem per æternam electionem, & modum exequendi electionem per uiam generationis, generantur si quidem Christiani per baptismum. Dignitatem uerò regni altiorem insinuauit sacerdotalis. Et uerè sic est: quia sacerdotium Christianum est sacerdotium regni: sicut euangelium est Euangelium regni, proculdubio æternum: ut explicat etiam Apostolus ad Hebræ.ix. Christus assistens pontifex futurorum bonorum, hoc est eorum quæ in futuro seculo expectamus. Constat autem longe melius & illustrius esse æternum Dei regnum, quàm præsens sacerdotium: quoniam hoc sacerdotium est propter illud regnum, & non econtrario. Rationabiliter itaque mutauit Petrus dicens, sacerdotium regale: propter excellentiam æterni regni, cuius est sacerdotiũ nostrũ. Et hoc ita accipito secundum literalẽ sensum scripturæ, ut non respuas etiã posse dici nostrũ sacer-

dotium

dotium regale, quia est secundum ordinem Melchisedech, qui rex & sacerdos fuit. Et hæc de secunda quæstione.

AD tertiam quæstionem de uerbis eiusdem Petri Apostoli. Ad quē accedentes &c. Respondetur ꝙ sermo est hic de sacerdotio non propriè, sed metaphoricè. Quod ex cōtextu apparet. Tum ex præcedentibus: nā metaphorico sermone præponit lapides uiuos, & superædificari in domos spiritales. Tum ex sequentibus, nam metaphorico quoq; sermone subiungit spiritales hostias. Ex his enim manifestum fit quòd metaphoricè quoque loquitur de sacerdotio, exhortans fideles ut accedentes ad Christum spiritalibus pedibus, tanquam uiui lapides superædificentur in spiritales domos, & in spiritale sacerdotium ad offerendum spiritales hostias, ubi clarè patere potest totum sermonem esse metaphoricū: & significari per hoc sacerdotium uirtutis, quo aliquis offert opera uirtutis Deo: ut suprà diximus. In cuius signum appellatum est sacerdotium sanctum, à sanctitatis uirtute: cuius est afficere animum ad diuinum cultum. Sanctitas enim licet credatur illamet uirtus quæ est religio: in hoc tamē ab ea differt, quòd ipsa primò respicit animū, religio uerò opera. Vnde uacantes exteriori cultui diuino, religiosi appellātur: sancti autem minimè, nisi animo mundo ad diuinum se habeant cultum. Ad mundo igitur animo offerendum uirtutis opera Deo, hortatus est, dum in sanctum sacerdotium prouehere Christianos studuit. Nec hinc sequitur aliquod inconueniens aut dedecens sacram scripturam: quoniam aliud est impropriè loqui, & aliud est metaphoricè loqui: ut patet: & metaphorica locutio frequens est in sacra scriptura.

Ad id uerò quod deinde quæritur de spiritalibus hostiis, an meliores sunt &c. respondetur dicendo tria, præmissa tamen prius ratione nominis. Actus uirtutum interius eliciti, & exterius imperati, si ad honorem Dei fiunt, dicuntur spiritales hostiæ à communi ratione, quia hostiæ sunt secundum spiritum, sicut domus spiritalis dicitur, quia domus est apud spiritum. Interior autem uirtus actus ad Deū relatus, dicitur speciali etiam ratione hostia spiritalis, scilicet ratione materiæ; ita quòd est utroq; modo spiritalis,

& hoc-

& uocatur sacrificium inuisibile à sanctis doctoribus. Primum itaq; est, quod spiritales hostiæ secundum rationem hostiæ sunt diminutiuæ hostiæ: hoc est, sunt hostiæ secundum quid, & non simpliciter, ita quod ly spiritalis est conditio quasi diminuens rationem hostiæ, seu dicens hostiam secundum quid. Hostia enim simpliciter & absolute nomen est corporalis sacrificii. Exemplo. Domus est nomen rei corporalis: & propterea domus spiritalis non est domus simpliciter, sed metaphorice, seu secundum quid. Secundum est quod comparando hostias spiritales hostiis absolute, quæ sunt sacrificia corporalia: meliores sunt simpliciter hostiæ spiritales. Et ratio est: quia hostia spiritalis est uirtutis reddẽtis hominem Deo gratum: & qua nemo potest male uti, sacrificia autem stant cum immundo animo, & illæ sunt propriæ bonis: istæ autem cões sunt bonis malis: unde Esa. i. dominus dicit. Quo mihi multitudinem uictimarum uerarũ? incensum abominatio est mihi. Et tandem rationẽ reddens subdit. Manus uestræ sanguine plenæ sunt. Et Dominus in Euangelio Mat. ix. Euntes discite quid est, Misericordiam uolo, & non sacrificium. quod scriptum est Osee vi. ubi adiũgitur: Et scientiam Dei plus quam holocaustum. Misericordia enim & scientia Dei spiritales sunt hostiæ. Tertium est, quod hostia noui testamẽti in seipsa quidem melior est omnibus, quũ sit ipse Christus Deus noster. Sed oblatio eius ex parte offerentium non est melior hostiis spiritalibus, sed quãdoque est pessima: ut patet. Quum Petrus ergo Apostolus ad offerendas spiritales hostias inducit, ad meliores offerẽtibus inducit, quanuis ad diminutiones in ratione hostiæ. Et hæc de tertia quæstione. Posonii in festo Pauli primi eremitæ. 1524.

QVARTVM IENTACVLVM: de nouem Beatitudinibus Euangelicis.

OCCVRRVNT quarto Euangelicæ beatitudines tractandæ, positæ Matt. quinto. Circa quas antequã singulæ tractentur, quinque occurrunt quæsita, Primum, cur Dominus in principio has beatitudines proposuit. secundo, cur multas. tertio, cur tot: in est nouem. quarto, cur pluraliter. Et quinto, an gradatim enumerentur. Et ad primũ quidem quæsitum respondetur, Dominum in principio legis Euangelicæ beatitudines proposuisse duplici ratione. Altera est, quia sunt fines: quia perfectiones istæ quæ ut beatitudines proponuntur, sunt in p̃nti uita ut fines. Quod ex eo patet, ꝙ quælibet earũ proponitur ut uestita beatitudine ex ratione finis ultimi in patria. In qualibet siquidẽ beatitudĩne ponũtur quatuor. Primò, perfectio aliqua: puta esse pauperẽ spiritu esse mitẽ &c. secũdò, ratio beatitudinis, in uerbo, beati. tertio deriuatio beatitudinis, in uerbo, quoniam quarto, finis ultimus in patria, puta regnum cœlorũ, possidere terrã &c. Quia ergo in qualibet beatitudine ponitur finis ultimus futurus in alia uita (puta regnum cœlorum &c.) & hic finis, ponitur ut ratio beãs actum propinquum tali fini: puta esse pauperẽ spiritu, esse mitẽ &c. consequẽs ẽ ut quælibet sit finis. beatitudo enim habet rationẽ finis. Et merito. nã huiusmodi actus propinqui futuræ uitæ sunt supremæ perfectiones huius uitæ, & ideo habent rationẽ finis. Et propterea Saluator sapiẽtissime in principio Euangelicæ legis proposuit utrũq; finẽ & eũ scilicet ad quẽ tãdẽ tẽdimus assequẽdum in patria: & eũ seu eos quibus mediãtibus in hac uita appropinquamus ad finẽ cœlestis patriæ. Finis enim habet rõnẽ principii operabilibus, quia ex fine sumitur ratio operandi. Et hinc habes quã differẽter à philosophis Saluator docuerit felicitatem huius uitæ. Illi nãq; quæsierunt huius uitæ felicitatẽ absolutè, hoc est in seipsa. Saluator autem docuit huius uitæ felicitatem relatiuè ad æternum patriæ gaudiũ: & ideo ut dictum est proponens beatos, apponit q̃m ipsorũ est regnũ cœlorum aut aliquid simile. Et propterea illi posuerunt no-

ſtram hic beatitudinem quaſi premium ultimum . Saluator autem ponit noſtram hic beatitudinem ut meritum propinquum pariens æternum in futuro præmium. Altera ratio eſt, quia huiuſmodi perfectionibus rationẽ habet exemplaris: ad quod in hac uia inſpiciendo, menſurare poſſimus quantum proficiamus & quantum deficiamus à perfectionis apice, ut quum aliquis circa eá quæ ſunt manſuetudinis curat proficere, menſuret ſe aſpiciendo ad beatitudinem quá dicitur, Beati mites. Et ſic de aliis. Ad ſecundum quæſitum (cur non unam ſed multas poſuit beatitudines) reſpondetur, quod queadmodũ in domo cœleſtis patris manſiones multas eſſe docuit: ita multas beatitudines eſſe in hac uita reuelauit; quaſi uias multas perducentes ad cœleſtem patriã: ut hinc diſceremus non eſſe felicitatem Euangelicam in hac uita, ſicut felicitas quam ſtuduerunt ponere diuerſæ philoſophorũ ſectæ: quarũ una excludebat aliã: ita quod nõ erat felix, uerbi gratia apud Peripateticos, niſi perueniens ad cõtẽplationẽ ſapientiæ &c. Chriſtus enim poſuit ſic beatos in hac uita pauperes ſpiritu, ut poneret etiã beatos mites, & rurſus poneret etiã beatos miſericordes &c. ita ut qui miſericordiæ perfectione eſſet beatus, non excluderet eũ qui mũdicia cordis beatus eſſet: & ſic de aliis. Monſtraturq; hinc cões eſſe toti humano generi beatitudines uitæ huius, dum alius ſic, & alius ſcire poteſt.

Ad tertiũ quæſitũ de certo numero, reſpõdetur nouem apud Matth. à Domino propoſitas beatitudines cõſiſtentes in nouẽ aſſecutionibus perfectionũ. Verũ ſeptẽ primæ (quæ ſolæ cõſueuerunt à multis dici beatitudines) conſiſtunt in ſeptẽ ſtudiis agendi: vltimæ uero duæ conſiſtunt in perfectione nõ agendi ſed patiẽdi. Quæ inter ſe diſtinguuntur ex diuerſa patiẽdi ratione: dũ ratio patiẽdi in octaua eſt deitatis cõfeſſio ſecũdũ quãcũque uirtutẽ abſolutè: in nona uero ratio patiẽdi eſt confeſsio uerbi incarnati, quod ſpecialẽ ingerere difficultatẽ immenſitas myſterij monſtrat. Sed ad hoc quæſitũ plenior reſponſio poſt diſcuſſas oẽs beatitudines apparebit; nõ prætereũdo q ideo ſolæ primæ ſeptẽ cõputãtur beatitudines: quia ſolæ ipſæ ſunt in poteſtate ſtudij noſtri poſitæ ut pote in actionibus noſtris cõſiſtẽtes. Nã reliquæ duæ non

sunt in potestate nostra.persecutiones enim in iniquorũ potestate sunt:& si nemo nos persequitur,nullus ẽ qui patiatur persecutionẽ propter iustitiã aut propter Christũ. Septẽ igitur sunt beatitudines absolutè: nouem autem suppositis persecutionibus contra iustitiam & contra Christum.

Ad quartũ autem quæsitum(cur quælibet beatitudo pluraliter proposita sit,dicendo beati) respondetur hoc ideo factum esse,ut in qualibet beatitudine multitudo comprehenderetur infinita hominum qui possent si uellent esse secundũ illam beati:ita ut non solum multitudo beatitudinem multitudinem monstret beatorum,sed quælibet beatitudo multos comprehendat in hac uita beatos : dum non singulariter dicitur,beatus,sed pluraliter dicitur,beati.

Ad quintum quæsitũ ne idem pluries repetatur , seruanda est responsio post declaratas singulas beatitudines, tunc enim præintellectis ipsis beatitudinibus, gradus earum apparebit.

CIrca primam beatitudinem (scilicet beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cœlorum) scito duplicẽ inueniri expositionẽ.Primo ut declaretur perfectio hominis in ordine ad bona temporalia : quales sunt diuitiæ agri, domus &c. huiusmodi. Secundo, ut declaretur perfectio hominis in ordine ad quæcunq; magnificãtia hominẽ: ut sunt gloria,fama,dignitas,scientia,sanitas pulchritudo &c. Et iuxta primum sensum,paupertatis nomen proprie sumitur spiritus uero sumitur pro uoluntate non quacunque , sed spiritali, non quomodolibet,sed per modum impulsus seu affectus:ita quod esse pauperem,spiritu est uelle spiritali ratione & impulsu seu affectu paupertatem : siue secundum exteriorem possesionem sit pauper,siue non.

Quod ut plenius intelligas, recolito apud philosophiam mortalem duas inueniri uirtutes circa dispositionem hominis in huiusmodi rebus:libertatem scilicet & magnificentiã. satis enim bene dispositus est mortaliter homo in usu huiusmodi exteriorum bonorum , si est liberalis in mediocribus,& magnificus in magnis.Lex aũt diuina in ueteri testamento alteriorẽ uidetur ingerere perfectionẽ auertẽdo interiorẽ effectũ ab hmõi bonis.Diuitiæ,inquit,si affluant,noli

te cor

te cor apponere. Et rursus, Beatus uir qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris: quis est hic, & laudabimus eum ? Euágelica autem doctrina perfectiorem animum format, ad contrarium (paupertatem scilicet) cor uertens. Et hoc dupliciter: Hoc est, uel statum paupertatis: iuxta illud si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus &c. Vel ad internum meritum paupertatis: iuxta hanc beatitudinem. Beati pauperes spiritu. Vbi uidere potes ad quantum perfectionis apicem ascendit pauper spiritu superato tam liberali quam magnifico rectè utente temporalibus bonis superato quoque rollente affectum suum ab huiusmodi bonis, dum affectum suum ad contrarium (paupertatem scilicet) habet. Et quia paupertas non est laudabilis secundum se, ideo non est dictum. Beati pauperes uoluntate: sed spiritu: hoc est uoluntate spiritali: qualis est uoluntas paupertatis propter bonum spiritale. Et quoniam huiusmodi spiritalis uoluntas inueniri potest, uel per modum acceptatis (cuiusmodi est uoluntas hominis parati sustinere propter bonum spiritale paupertatem si illata fuerit) uel per modū affectus seu impulsus (cuiusmodi est uolunts delyderantis propter bonum spiritale paupertatem: & hic modus longè præstantior est, & significatur per nomē spiritus) ideo descripti hoc in loco pauperes spiritū, ad summum perfectionis apicem secundum internum meritum peruenerunt. Nec minores sunt merito essentiali iis qui ob perfectionis studium exteriora relinquunt ut sequantur Christū: facerent siquidem & hoc pauperes spiritu, si uiderent expedire.

Aduerte hic tam pro hac quam pro aliis beatitudinibus, constitui beatitudinem in perfectionis apice, sic ut progressus & distinctio incipientium, proficientium, & perfectorum admittatur in qualibet. Et perfecti quidem beati absolutè dicuntur: alii uero quantum sapiunt illius perfectionem, tantum sapiunt, beatitudinis. Verbi gratia, iuxta hanc beatitudinem perfecti sunt qui uoluntate spiritali per modum impulsus afficiuntur ad paupertatem, & simpliciter dicuntur beati pauperes spiritu. Vt proficientes uero sunt, qui spiritali uoluntate parati sunt paupertatem, si uenerit, sustinere. Et quasi incipientes sunt, qui affluentibus diuitiis cor non apponunt.

Vnde,& utrique a beatis pauperibus spiritu non omnino excluduntur: sed inter ipsos quodammodo computantur. Et sic de similibus. Hæc de primo sensu.

IVxta secundum autem sensum, quo optima dispositio hominis ad quæcunque ipsum magnificentia describitur, paupertatis nomen metaphoricè sumitur: & significat insufficientiam hominis ex seipso. Et bene nota quòd non significat insufficientiam hominis, sed insufficientiam hominis ex seipso. Quod ut plenius intelligas, recolito hominem sicut, & quamlibet rationalem creaturam duo habere. Alterum ex seipso, & hoc est insufficientiam, & uniuersaliter defectus. Alterum, ex diuina largitate, & hoc est sufficientia, & uniuersaliter bonum. Docuit hanc distinctionem Apostolus.ij.ad Corint.iij: scribens, Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Vnde manifestè cernis Apostolum distinguere id quod conuenit nobis quasi ex nobis, & hoc esse insufficientiā, & id quod cōuenit nobis ex Deo, & hoc esse sufficiētiam. Quod ut plenius adhuc intelligas, accipe exemplum ab aere illuminato siue à sole, siue à lucerna: est enim ibi distinguere id quòd conuenit aeri ex se, & id quòd conuenit aeri ex illuminante, aer nanque ex se nullum habet lumen, sed quantum est ex se, semper est tenebrosus: quicquid autem luminis habet, & quicquid potest ex lumine ꝙ habet, ab illuminante habet. Sic quoque in nobis inuenitur, ꝙ nos ex nobis nullum habemus bonum, sed defectus & insufficientiæ pleni sumus: ex Deo autem habemus quicquid boni habemus. Et sicut in aere quantumcunque illuminato semper durat tenebrositas quantum est ex parte aeris (quia semper aer, quantum est ex se, tenebrosus est) ita in homine semper perseuerat secum insufficientia huiusmodi: quia quantumcunque perfectus non solùm in hac uia, sed in patria homo sit, semper hanc conditionem retinet, quòd quantum est ex se, est insufficiens ac defectiuus: propter quod de beatis Angelis scriptū est. Tremūt potestates. Bona siquidem à Deo nobis collata, non ad hoc conferuntur ut tollant huiusmodi insufficientia, sed ut faciāt nos ut Dei ministros, idoneos ac bonos, sufficientes, &c. Ita ꝙ nos tanq̄ ex nobis semper insufficiētes inuenimur, & nosmet

tanquam Dei cooperatores & ministri, potentes, scientes, boni, & uniuersaliter sufficientes inuenimur: Habes ergo ex his omnibus quid metaphorice paupertatis nomine in proposito intelligamus: scilicet insufficientiam hominis ex se ipso. Spiritus nomine interiorem affectum per modum impulsus intellige. Restat ut explanetur quid significat hoc coniunctū scilicet Pauperes spiritu. Non enim significat proprie loquendo habentes pauperem spiritum. Vnde & Dominus non dixit, Beati pauperes spiritu, quod significaret habentes pauperem spiritum & in promptu ratio est, quia spiritus non debet esse pauper sed magnus & diues. pusillus enim spiritus uitium est, sicut paupertas spiritalis. Sed significat utentes in suo spiritu (idest affectu) paupertate dicta, hoc est in sufficientia propria. Quod ut plenius intelligas, cōsidera huiusmodi paupertatem seu insufficiētiam non esse de genere bonorum seu laudabilium, neque de genere peccatorum seu uituperabilium, sed conditionem necessario concomitantem rationalem creaturam. Et licet ipsa insufficientia non sit in se laudabilis: usus tamen eius secundum rectam rationem ualde commendabilis est. Dictat autem recta ratio, ut huiusmodi insufficientia utamur dupliciter in studiis, & affectibus nostris. Primò ut remouente prohibens: hoc est ut tollente impedimentum optimi progressus spiritus nostri. Impeditur siquidem plurimum spiritus noster, ut utamur illo tanquam sufficientes, usurpamus nanque tunc sufficientiam nostram tanquam ministrorum Dei: & facimus nostram absolute dum ad studia nostra & opera nostra procedimus tanquam sufficientes: quum tamen in ueritate aut sufficientiam ad id habemus tanquam Dei ministri uel totaliter non habemus. Si enim uteremur in sufficientia nostra applicando illam ad remouendum impedimentum studiorum nostrorum (hoc est ad remouendum impedimentum, quo scilicet procedimus in operibus nostris tanquam nosipsi sufficientes simus) sic paupertas huiusmodi redundaret in spiritum per laudabilem ipsius usum. Et sic quum dicitur, beati pauperes spiritu, significantur beati in suo spiritu utentes seipsis tanquam insufficientibus. Ac si aperte diceretur: Beati qui in affectibus: & studijs suis se habent tanquam insufficientes in seipsis. Vtimur secundo lau

dabiliter

dabiliter huiusmodi paupertate seu insufficientia per redundantiam in nostrum spiritum secundum conformes ipsi paupertati seu insufficientiæ affectus: conformis nanque affectus huiusmodi paupertati est affectus subiectionis, recursusq; ad eum à quo est sufficientia. Sicut enim extrinsecus pauper cum obsecrationibus loquitur, non confidens in seipso, sed recurrens ad alium, & subijciens se, ita interna hæc insufficientia seu paupertas parit affectum in se non confidentis, sed recurrentis ad Deum, & subicientis se illi, & reuerentis &c. Et sic cōplectēdo totū beati pauperes spiritu dicuntur, q in opibus suis & seipsis utuntur ut insufficientibus, & affectus habēt cōformes huiusmodi paupꝑtatis. Et hoc à multis doctoribus appellant paupꝑtas spiritus. Sūma aūt ꝑfectio in huiusmodi pauꝑtatis usu cōsistere uidetur ī hoc q quā deliberate oꝑatur intus uel extra, non solum ex electione deliberatè & ex humilitatis habitu inclinante, sed per modū impulsus seu impulsiui affectus utatur seipso tanq̄ īsufficiēte & rursus q homo in affectibus suis quos quasi non deliberando habet, utatur seipso tanquā in sufficiente, tanquā is qui spiritu Dei agitur. Et ad tam eminentē ꝑfectionem disignandam nomine spiritus Saluator usus est, dicens, beati pauperes spiritu. Quod fit ut pauper spiritu excedat non solum cōmunē apud morales philosophos qui contra moralē suꝑbiā rectè dispositus ponitur sed etiā humilē apud sacram doctrinam, qui contra tam latam superbiam bene dispositus est, quanto spiritus reuerentialis timoris Dei præstantior est utroque. Et humilitatis quidē exēplum atq; magistrū se Dn̄s exhibuit, dicens. Discite à me quia humilis sum corde. Reuerentialis autē spiritus efficaciam in ipso Dn̄o scripsit Apostolus, quod in omnibus exauditus est pro sua reuerentia: Extenditur aūt hæc beatitudo ad quæcunque magnificentia hominē (siue sint exteriora bona siue corporalis, siue aīæ, tā naturalia quàm gratuita) magnificamur enim ex diuitijs, gloria, honore, laude, sanitate, pulchritudine ingenio, scientia, prudentia, & demum infusis diuinis donis: ex quibus periclitamur, ne sufficientiam quum in nobis tanquam Dei ministris ponunt usurpemus nobisipsis, unde & Paulus dicebat: Ne magnitudo reuelationum extollat me &c. Et propterea qui ad hanc beatitudinem perueniunt,

ij sunt qui implent præceptum Petri Apostoli, ad omnia se habentes ut cooperatores, & ministri Dei. Ait enim: Vnusquisque sicut recepit gratiam in alterutrum illam administrantes sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. si quis loquitur, quasi sermones Dei, si quis ministrat, tanquam ex uirtute quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus. Et simile est de aliis operationibus præceptum intelligendum quoniam eadem est ratio omnium. Et quoniam internas nostras dispositiones ex delectatione, & tristitia cognoscimus, & mensuramus, siquis seipsum nosse vult quantum vtatur, uel non utatur seipso ut isufficiente in operibus suis, aduertat quantum tãgitur delectatione quum magnificatur, honoratur, laudatur, &c. ab aliis: aut etiam quum sibi occurrit se æstimari, magnificari, laudari, &c. Et similiter quantum tangitur tristitia, quum contraria horum de seipso occurrunt in animo, uel ab aliis inferuntur. Qui enim huiusmodi delectationibus, uel tristitiis tangitur, pauper spiritu non est: quoniam pauperi spiritu nihil est admirabilius ꝓpria laude, nec gaudet aut tristatur de huiusmodi, nisi pro quanto Deus in suo ministro honoratur, uel dehonoratur.

DE præmio autem huius beatitudinis (scilicet quoniam ipsorum est regnum cœlorum) duo dicenda essent. Primum, cur regnum cœlorum respondet huic beatitudini.

Secundo cur hoc præmium significatur per uerbum præsentis temporis, quum in aliis beatitudinibus ponatur uerbũ futuri temporis. Et hæc secunda dubitatio communis est etiam octauæ & nonæ beatitudini: quoniam in his tribus significatur præmium per uerbum præsentis temporis: in reliquis uero sex per uerbum temporis futuri. Et rursus in his tribus significatur verbum substantiuum, scilicet est: in aliis verò per alia uerba, uidebunt, consolabuntur, &c. Sed hæc communia in fine omnium beatitudinũ dicentur. Ad primũ autem in promptu est responsio ex illa diuina regula: Qui se humiliat, exaltabitur. Rationis siquidem ordo poscit ut qui uolutario spiritu paupertatem amplexus est aut seipsum abiecit. Vtendo seipso ut insufficiente, exaltetur in regni cœlestis diuitias celsitudinem dignitatem, gloriam, &c. quæ regni nomine importantur. Et hæc de prima beatitudine.

CIrca secundam beatitudinem (Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram) aduertendum est mitem respicere duas materias: quarum principalis est uindicta, secundaria autem exterior mos. Et quantum ad uindicabilium materiam spectat, mites dicuntur qui non uincuntur à malo: sed uincũt in bono malum. Non enim uincuntur à malis iniuriarum, iræ, perturbationis & tristitiæ, sed imperturbati, & immutati accessibiles & tractabiles permanent sicut prius erant antequam huiusmodi uindicabilia occurrerent: uincunt autem in bono malum, dum affabiles utiles ac suaues seipsos exhibent iis qui puniendi seu obiurgandi occurrunt. Et hoc proprium uidetur esse mitis, unde apparet quòd mitis superat lenem mansuetum, ac clementem, dum placida suauitate seipsum impugnantibus exhibet etiam utilem. Est autem perfectio hæc tanta, ut Saluator ipse magistrum ac exemplum eius specialiter se exhibuerit, dicens, Discite à me quia mitis sum. & Deum mereatur habere pro interno doctore, iuxta illud, docebit mites uias suas: Et Moyses (de quo Nu. xij. scriptũ est quod erat mitissimus super omnes homines qui morarentur in terra) creditur à Diony. ob hanc uirtutem habuisse tantam cum Deo familiaritatem. Apparet quoque excellentia eius ex eo quòd religionem ipsam reddit Deo acceptabilem, testante hoc Dauid, qui ut sua in Deum religio memorabilis apud deum esset propriam interponit mansuetudinem, quæ minus quid est quàm mititas, dicens Memento domine Dauid, & omnes mansuetudinis eius: Sicut iurauit domino, uotum uouit Deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ, &c. donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob, &c. uotum siquidem, & iuramentum de inueniendo tam solicitè locum domino quod fecerat mansuetudine interposita, memorabile apud deum proponit. Vnde multò magis acceptabilis foret, si mititas fuisset allegata. In secundaria uerò materia (hoc est in moribus) superat mitis modestum, & affabilem: dũ sicut in animo, ita in suis moribus exterioribus placida suauitate omnibus se exhibet, & sicut fructus arborum mitis ad se allicit. Quocirca totaliter (hoc est in utraque materia) mites meritò beati sunt, utpote suorum morum intus & extrà possessores.

ET iure assignatur eis pro præmio possessio terræ: ut qui in hac uita iura sua prosequi noluerunt ad superandos occupatores, fiant possessores terræ non instabilis aeris, aut fluentis aquæ bonorum temporalium, sed solidæ ac firmæ terræ uiuentium.

CIrca tertiam beatitudinem, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: occurrit statim quæstio cur legere sine bonificante aliquo positum est inter beatitudines, quum lugere non sit de genere bonorum, sed computetur potius inter mala: quum tristitia sit mala naturæ (iuxta illud Eccl.30. Multos occidit tristitia, & non est utilitas in illa) & nō sit bona moraliter: imò ut dicitur vij. Ethi. Prudens non intendit tristari. Et augetur quæstio ex eo quòd paupertas posita in prima beatitudine: quia non erat de genere bonorum posita est cum adiuncto bonificante, dicendo, beati pauperes spiritu, & non absolutè beati pauperes hic autem sine adiuncto bonificante dicitur, beati qui lugent. Occurrit quoque quæstio altera, cur inter beatitudines annumeratus est luctus, & non gaudium. In nulla enim harum beatitudinum dicitur, beati qui gaudent: quum tamen gaudium magis pertineat ad regnum Dei, quàm luctus. scriptum est enim, Regnum Dei est iustitia, pax gaudium in Spiritu sancto.

AD primam quæstionem respondetur de tristitia posse loqui dupliciter, uel absolutè, uel ex suppositione præsentium malorum. Et absolutè quidem neque est bona naturaliter, neque moraliter, quoniam, & nocet naturæ (utpote inquietudo eius) & nullam habet rationem moralis boni: & sic à prudentibus refugitur. Suppositis autem præsentibus malis tristitia bona est? utpote consequens & ad naturaliter & ad moraliter bonos actus, ponit enim tristitia præsuppositi præsentis mali in parte cognoscitiua sensationem seu perceptionem, in parte uero appetitiua refutationem. Et ambo bona esse ex eo patet, quod malè dispositus est qui præsentia mala, aut non percipit, aut non refutat, utpote insensibilis seu stupidus si non percipit, & corrruptus si non refutat: ex his enim duobus bonis fit tristitia.

Et quia in dubium non uertitur: sed cōstat mala esse in hac uita, ideo tristitia si alias habet circunstantias, inter bona cōputari

putari potest in statu præsentis uitæ. Nec est posita à Domino inter beatitudines sine aliquo bonificante:sed bonificatio eius ex parte materiæ significata est ex hoc ipso quod dictum est:Beati qui lugent, non hoc,uel illud, sed qui lugent absolute. Ex hoc enim significatur qui lugent non ob malum secundum quid(quale est omne malum temporale) sed ob malum absolute: quod solum est id quod est contrarium absolute bono, quod est uita æterna: ita quod dicendo, beati qui lugent, dixit, Beati qui lugent ob mala præsentia contraria uitæ æternæ, & sic bonificauit luctum ex parte materiæ. Rursus bonificatus est luctus ex parte agentis, seu lugentis,ex hoc ipso quod significatus est per modum actionis, proculdubio humanæ ac per hoc uoluntariæ, ex hoc ipso enim quod ponitur non quasi illata passio,sed quasi assumpta uolūtariè actio,ad ordinem moralium, & meritorum actuū transfertur, lugere siquidem non est tam tristitia quàm tristitiæ effectus,sicut flere. Vnde & lugere dicuntur tā uiri quàm mulieres, quandiu lugubres se exhibent ob mortem charorum, uel aliqnid huiusmodi, & Dominus ad Samuelem primi Reg.xvj.ait: Vsquequo tu luges Saul. quū ego abiecerim eum,tanquàm in potestate Samu lis, esset lugere, est igitur actio quædam. Et si his iunxeris quod lugere est secundum se triste, & amarum quid resultabit hinc quod lugere importat uoluntariam actionem tristem seu amaram, ac per hoc ut medicinalem actionē assumptam. Voluntas siquidem, recta non assumit huiusmodi amara nisi sicut medicus utitur medicinis:quoniam ex se non habent rationem appetibilis, sed propter aliud. Vnde lugere ex hoc ipso quod significatur ut tristis actio voluntaria seu humana, bonificatum est ex mensura rectæ rationis ac uoluntatis. Et dicendo,beati qui lugēt significati sunt qui officiosè lugent. & ex integro significationem adunando, quum dicitur beati lugent significātur beati qui officiosè lugent ob præsentia mala contraria uitæ æternæ. Et propterea non opus fuit aliquod adiunctum bonificans explicitè apponere, sicut in prima beatitudine appositum est. Paupertas enim nòn habet rationem actionis, sed significatur ut defectus, & propterea indiguit adiuncto bonificante.Secus autem est de luctu significato absolutè per

modum actionis humanæ, ut declaratum est.

AD secundam uero quæstionem dicitur quòd quia beatitudines perfectiones summæ ponuntur, & gaudium præsentis uitæ inchoationis magis quàm perfectionis rationem habet (quoniam exiguum quoddã initiũ est æterni gaudij: utpote carens præsentia boni æterni de quo est) ideo inter beatitudines non est computatum secundũ seipsum. Sed nec omnino prætermissum est quoniam positũ est in suis radicibus in sexta & septima beatitudine: quoniã mũditia cordis iuge conuiuiũ est, & pax gaudium magnum parit. Explicauit nihilominus Dominus in nona beatitudine gaudiũ, non ut ipsam beatitudinem, sed ut annexum, dicens Gaudete & exultate, quoniam merces uestra &c. Luctus autem meritò inter beatitudines locatus est: quoniam maximam ponit perfectionem in uiatoribus inter tot & tanta mala præsentis peregrinationis constitutis. Quòd si non percipis, circũspice præsentia mala à uita æterna abducentia (puta quod quandiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino & patria cœlesti, quòd caro concupiscit aduersus spiritum, quod tot mala peccatorum propriorum, alienorum continuè emergunt, quod creaturæ factæ sunt in odium & in tentationẽ animæ hominũ, & in muscipulam pedibus insipientium, quod cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ: & alia huiusmodi) & uidebis quàm insensati sumus, qui hæc præsentia nobis mala non sentimus: & si percipimus, quòd alieni à spiritali natura & uita sumus, si non displicent: & si displicere uidentur, si non propterea tristamur seu lugemus, sed pertransimus, quasi nostra non intersit, quasi in somnis huiusmodi mala uideamus: quasi non uerè displiceant. Et inde poteritis suspicere excelsam illorum perfectionem qui hæc sentientes & abominantes (utpote habentes pro consuetudine exercitatos sensus ad discretionem boni & mali) lugent, aut cum Dauid, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, aut cum Paulo, Infelix ego homo, quis me liberabit de carcere mortis huius? aut cum Ezechiam, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. aut cum Propheta, Vidi præuaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua nõ custodierunt, & similibus.

Et sic uidebis quàm necessarium fuerit in catalogo beatorum in hac uita adscribere etiam beatos qui lugent. Et meritò: quum enim delectabilia mundi huius plurimum à uirtute abducant, multæq; sint propterea bonæ animi dispositiones, seu uirtutes positæ circa delectationes & tristitias (ut continentia, abstinentia, sobrietas, temperantia, & pœnitētia) longe excellentior perfectio lugentium inuenitur: qui non solùm à delectationibus se alienant, sed ad contraria se erexerunt, assumendò uoluntarium luctum: sortiri à cœlesti patre in hac peregrinatione irriguum inferius: & irriguū superius: non uano aut sterili luctu uacantes, sed seminantes in lachrymis: hoc est, sementinam uirtutem lachrymis luctus tribuentes in uitam æternam fructificantem.

Sub hac beatitudine comprehenduntur qui in hac uita statum uoluntarij luctus sumunt pro cœlesti patria: ut sunt religiosi, & aliæ personæ ab renuntiantes delitiis & delectationibus carnis ac mundi: & Dei seruitio in puritate se mancipantes in ueritate: quibus præmium suapte natura debitum reseruatur, quoniam ipsi consolabuntur in cœlesti patria. Hæc de tertia beatitudine.

CIrca quartam beatitudinem. Beati qui esuriunt & sitiūt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, dubium statim occurrit, an iustitia in proposito sumatur generaliter pro rectitudine seu bonitate qua recti seu boni dicimur: iuxta qd' scriptum est, iustus ex fide uiuit. Vel specialiter ut specialis uirtus est, reddens unicuique quod suum est, de qua scribitur, Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Vtrinque enim ambiguitatis ratio est. Nam si sumitur generaliter iustitia, sequetur quod beatitudo hæc communis est, reliquis beatitudinibus, quia quælibet alia beatitudo aliquam specialem bonitatem seu rectitudinem ponit. & sic reliquæ beatitudines comprehenderentur sub ista tanquam species sub genere, quod est absurdum: si autem sumitur iustitia specialiter, sequitur primo quòd ad hanc beatitudinem ponatur spectare desiderium punitionis malorum: puta quod homicida occidatur: quòd latro suspendatur &c. quoniam punitiones huiusmodi iustitiæ sunt. Sequitur secundo ad hanc beatitudinem spectare desiderium punitionis propriæ: hoc est quòd

ipsemet

ipſemet puniatur iuxta propria demerita:quoniam hoc iuſti tia eſt. Vtrumque autem horum apparet inconueniens. Et primum quidem repugnat ſecundæ beatitudini : qua mites non ſolùm elongant ſe à punitionibus, ſed puniendis utiles ſe exhibent. Secundum autem contrariatur communi uiatorum deſiderio: in quorum perſona Propheta dicit: Non intres in iudicio cum ſeruo tuo : quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Qui enim hoc petit, proculdubio deſiderat ſe non ſubiici iudicio punitiuo.

AD hanc dubitationem dicitur quòd utroque modo intelligi poteſt hoc in loco iuſtitia, & ſi intelligitur iuſtitia ſpecialis quæ reddit unicuique quòd ſuum eſt: iſtendum eſt in hoc quod eſt ſermo de iuſtitia abſolutè & non de iuſti tia tali (puta punitiua ſeu uindicatiua) & ſimiliter eſt ſermo de iuſtitia abſolutè, & non de iuſtitia in hoc. Iuſtitia autem abſolutè, bonum iuſtitiæ importat: ac per hoc ad beatitudi nem hanc directè ſpectat deſiderare iuſtitiam abſolutè, hoc eſt bonum iuſtitiæ, ex conſequenti autē ſeu in caſu neceſſita tis ad eandem ſpectat non refugere iuſtitiam talem: & ſimiliter non refugere iuſtitiam in hoc. Et hinc ſoluuntur obiectiones. Vtraque namque obiectio deſiderio iuſtitiæ punitiuæ ſoluitur per hoc quod non eſt hic ſermo de iuſtitia tali, ſed de iuſtitia. Huius contrarium non petit peccator dum refugit iudiciū: quoniā fugiendo unum modū iuſtitiæ petit alium iuſtitiæ modū. Fugit enim iudicari ſcd'm propria merita, appetendo iudicari ſecundum merita Chriſti, iuxta uer bū Pauli ad Philippen. iii. Vt inueniar habens iuſtitiam quæ ex fide Ieſu Chriſti. Vnde & ibidem Propheta petit, Exaudi me in tua iuſtitia. manifeſtans per hoc, appetere ſe iuſtitiam Dei: fugere autē iuſtitiā propriam. Si autem intelligitur iuſtitia generaliter pro bonitate ſeu rectitudine, optimè quadrat: nec ſequitur aliquod abſurdum. Tum quia aliæ beati tudines non attendūt ad formalem rationē generalis iuſtitiæ, ſed ad quaſdam rationes ſpeciales : ut patet diſcurrendo per ſingulas. Et propterea formaliter loquendo non ſe habent aliæ beatitudines ad iſtam, ut ſpecies ad genus. Tum quia beatitudo iſta attenditur penes perfectionem humani deſiderij: quod in nulla alia beatitudine attenditur: ut patet

discurrendo per singulas. Consurgit siquidē beatitudo hæc ex inopia bonorum seu bonitatis inuentæ in præsenti uita, sicut præcedens beatitudo (scilicet beati qui lugent) consurgit ex copia malorum præsentis uitæ: ita quod sicut ibi ex abundantia malorū quæ in hac peregrinatione inueniūtur, pfecti lugent: sic ex inopia bonitatis inuentæ in hoc exilio, perfecti esuriunt: & sitiunt bonitatem. Et propterea magis consonat literali sensui sumere iustitiam generaliter quam specialiter. Est autem desiderium hoc non appellatum desiderium, sed fames & sitis, multiplici ratione. Tum ut ostendatur uehementia desiderii. Tam enim fames quàm sitis uehementem appetitum importat. Tum ut ostendatur quasi naturalitas, quemadmodum tam fames quàm sitis ex natura prouenit: ita desiderium uehemens iustitiæ ut naturale inest perfectis secundum naturam spiritualem secundū quā ex Deo nati sunt: iuxta illud, Quod natum est ex spiritu spiritus est. Tam ad ostendendam qualitatem indigentiæ, quod scilicet perfecti desiderant iustitiam seu bonitatem tā quam cibum & potum, quo indigent esurientes & sitientes. Tum ad ostendendam integritatem desiderij, & ex parte desiderantis: quia scilicet utrunque desiderium habet famis & sitis, hoc est animæ & carnis: iuxta illud. Sitiuit in te anima mea: quàm multipliciter tibi caro mea. Et ex parte iustitiæ desideratæ ut completi alimenti respondentis fami & siti: quoniam perfecti desiderant bonitatem omnifariam.

Locata est igitur in hac beatitudine perfectio eorum qui esuriunt & sitiunt iustitiam (hoc est iustitiæ bonum) usque adeo inueniri, & sic unicuique dari quod suū est, quo adusq; ad hoc perueniatur, ut Deus sit omnia in omnibus, in hoc enim consummabitur omnis iustitia, quum Deus erit in omnibus ratio omniū, & esuriunt ac sitiunt iustitiā (hoc est rectitudinem bonitatemque) inueniri ac augeri quo adusq; Deus sit omnia in omnibus: in hoc enim consistit consummatio omnis bonitatis. Et merito perfectis semper in hac uita esurire & sitire reputatur iustitiā: qa tāta est hic penuria iustitiæ, ut semper esurientes & sitiētes relinquat: iuxta illud. Qui edunt me, adhuc esuriēt: & q bibūt me adhuc sitiēt.

Quò

Quò fit ut horum perfectio iustos superet, sunt.n. plus quàm iusti, quibus non sufficit quòd ipsi sint iusti, sed esuriunt, & sitiũt iustitiam magnificari. Et sunt plus quàm boni: quibus non sufficit quòd ipsi sint boni, sed ipsi esuriunt, & sitiunt bonitatem multiplicari, magnificari, &c.

Istis meritò saturitas quæ in hac uita haberi nequit, in cœlesti patria in præmium reseruatur: iuxta illud, Satiabor quũ apparuerit gloria tua. Hæc de quarta beatitudine.

CIrca quintam beatitudinem. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, recole misericordiam uirtutem esse sub leuatiuam alienæ miseriæ, hoc est defectus. Misericordia enim directè respicit defectum ut tollendum. Et possunt in ea considerari tria: scilicet operatio exterior, qua subuenit indigenti, affectus interior quo appetit subuenire indigentibus, & interior utriusque ratio, qua alienas miserias proprias facit: ideo & appetit tollere illas, & tollit illas si potest. Vnde misericors excedit tam beneficium quàm munificium, communicat siquidem cum eis in primis duobus, hoc est in actu benefaciendi, & in appetitu benefaciẽdi, sed superior est eis in modo, dum misericors intantum afficitur ut alienos defectus proprios faciat, dum sic ad eos tollendos se habet, & afficitur, quasi proprij essent. Est autem tantæ eminentiæ misericordiæ uirtus, ut sola inter uirtutes deo propria dicatur: iuxta illud, Deus cui proprium est misereri. Et omnibus supereminat: iuxta ilud Psal. Miserationes eius super omnia opera eius. Solus siquidem Deus naturaliter est miseriæ seu defectus expers: ac per hoc solus potest in miseriam absolutè, quæ omnem comprehendit. Et miseratio eius, quæ misericordiæ actio formalis est quasi supernatans in singulis & omnibus operibus Dei inuenitur non solum materialiter tollendo aliquem defectum, sed formaliter quia ex intentione Deus ad hoc tendit, ut tollat in singulis & omnibus aliquem defectum. Propter quod merito appropriatur ei non solum quod est misericors, sed quod est miserator, iuxta illud, Misericors & miserator Dominus. Quo fit ut misericordes tanquam diuinam proprietatem participantes, inter beatos computentur.

Et uere ad summum perfectionis apicem in materia mise-

riarum tollendarum ascenderunt, qui misericordes sunt simpliciter & absolutè: hoc est, qui non solum iunctis sanguine, amicitia, ciuilitate, & cæteris huiusmodi necessitudinibus: sed miseris, quicunque sint illi, misericordes se exhibent, affectu quidem indefessè, opere autē iuxta uires: ut semper sint misericordes: miseratores autem quum possunt, aut occasio miserationis se offert.

Et licet proprias misericordiæ miserias misericordia humana nō tradat obliuiōis, iuxta illud, Miserere animæ tuæ placens Deo: perfectio tamen misericordiæ ad alienas tollendas miserias tendit proprias eodem meritorio misericordiæ actu tollendas reddens.

Et propterea reponitur misericordibus in præmium quod ipsi misericordiam in cœlo consequentur: hoc est a miseriis omnibus leuabuntur. Iure enim ab omni debet exui miseria in patria, qua in hac peregrinatione aliorum miserias quasi suas curauit. Hæc de quinta beatitudine.

Circa sextam beatitudinem, Beati mundo corde: quoniā ipsi Deum uidebūt, duplex quæstio occurrit. Prima est cur beatitudo hæc non significat aliquā. Munditiam enim nullam perfectionem significat, sed imperfectionem immunditiæ excludit: sicut nō peccare, nullā perfectionem sonat: sed imperfectionem peccati excludit. Omnes siquidem beatitudines non solum perfectionem, sed perfectionem summam ponere debent.

Secunda est, cur beatitudo hæc nullā operationem sonat: quū omnis beatitudo secundum operationem aliquam attē datur. Nam neque munditia, neque cor operationem significat: ut patet.

Ad primam quæstionem dicitur quod licet munditia simpliciter & absolute non significet perfectionem mūditia tamen tale subiectum afficiens magnam ponit perfectionem: sicut non peccare absolutè nullam perfectionem poni: sed non peccare positum in utente libero arbitrio, magnā perfectionem ponit, maxima siquidē perfectio est quod homo utatur libero arbitrio sine peccato. Ita in proposito licet munditia sonet negationem immunditiæ, ac per hoc nullam perfectionem significet: munditia tamen afficiens cor,

ma-

ſcamus præparationem humanæ mentis ad uidendum Deũ, non conſiſtere in perficiendo partem ſpeculatiuam(ut philoſophi tradunt, ponentes ſapientes maximè appropinquare Deo)ſed in perfectione partis affectiuæ quæ cor uocatur: ita quòd ex hoc quod non doctis,& ſapientibus,ſed mundis corde promittitur uiſio Dei:& ſcimus uiam, præparationem ac meritum perueniendi ad uidendum Deum, conſiſtere nõ in ſcientia & ſapientia,ſed in carnis munditia,ſcimus conſequẽter quod communis eſt præparatio uiaque iſta omnibus hominibus quantumcunque idiotis,& ineruditis: quoniã munditiam cordis minima uetula habere poteſt.

Hæc de ſexta beatitudine.

CIrca ſeptimam beatitudinem(Beati pacifici,quoniam filii Dei vocabuntur)uide primò gradus perfectorum ſecundum pacem. In primo ſiquidem gradu ſunt qui in ſeipſis pacem habent,hoc eſt trãquilitatem ordinis: ita ut lex carnis non repugnet legi mentis:ſed ita ſpiritus imperat carni, ut totus homo inhæreat cum tranquilitate Deo. De iſtis ſcriptum eſt:Pax multa diligentibus legem tuam.In ſecundo uero gradu ſunt, qui etiam cum omnibus hominibus pacem habent, iuxta Apoſtoli mandatum: Si fieri poteſt, quod ex uobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. In ſupremo autẽ gradu ſunt quibus non ſufficit quod in ſeipſis & cũ aliis ſint pacati, ſed ſtudent ad faciendam pacem, unde & pacifici uocantur.Faciunt autem pacem,non hanc,uel illam neque omnẽ pacem(quũ ſcriptũ ſit. Non ueni pacem mittere in terrã, ſed gladium)ſed faciũt pacem abſolutè, hoc eſt cœleſtem ſeu diuinam quam Saluator ſibi propriam dixit, Pacem,inquit, meam do uobis quæ inimicitiam tollit inter hominem, & Deum: quæ cunctis in homine repugnantibus tranquilitati cœleſti contrariatur. Et rurſus faciunt pacem non inter hos & illos ſed ſimpliciter inter omnes,etiam pacis inimicos: iuxta illud, Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Et propterea dicitur abſolutè, Beati pacifici.

Hanc perfectionis beatitudinem inſinuauit Saluator in Apoſtolis, mandans illis ut pacem ſecum ferant in quancunque domum intrantes: & dicant non ſolo uerbo, ſed ſtudio

tur impoſsibile. Et patet ſequela: quia ex eo quòd patitur propter iuſtitiam, patitur iniuſtum: & ex eo quod uoluntariè, patitur uolens. Altera quæſtio eſt, quomodo ſumitur hic iuſtitia: in ſua ſcilicet communitate, an reſtringatur. Nã ſi iuſtitia ſecundum ſuam cõmunitatem ſumitur, non relinquitur locus nonæ beatitudini: quoniam ſub iuſtitia, comprehenditur etiam illa. Si uerò reſtringitur, oportet aut uoluntariè reſtringere, aut rationem reſtrictionis aſsignare: quoniam in litera nulla reſtrictionis nota ponitur. 11

AD primam quæſtionem dicitur, quòd proculdubio hic eſt ſermo de pati non ſimpliciter & abſolute (quoniã pati nullum bonum eſt) ſed de pati uirtuosè, hoc eſt patienter & ex charitate: quod eſt pati uoluntarie, ſaltem faciendo de neceſsitate uirtutem. Nec ex hoc ſequitur ꝙ aliquis patiatur iniuſtum uolens ipſum iniuſtum, quamuis patiatur uolens ipſum pati. Vir enim bonus non uult iniuſtum quod ſibi infertur, ſed uult illatum ſibi ſuſtinere.

AD ſecundam quæſtionem dicitur, quòd hic eſt ſermo de iuſtitia generaliter quidem ſumpta, ut tamen diſtinguitur a myſterio uerbi incarnati. Et quòd ratio reſtringendi iuſtitiam, imò reſtrictiuum ipſum uidetur ex litera ex hoc ipſo quod apponitur noua beatitudo circa myſterium uerbi incarnati: ipſa nanque diſtinctio harum duarum beatitudinum cogit fateri earum diuerſitatem, ac per hoc iuſtitiam in octaua ſumi pro iuſtitia abſolutè, ſecluſo incarnatiõis myſterio. Et uidetur directè iuſtitia conſiderari abſolutè, in ordine ad Deum etiam ſi myſterium incarnationis nõ eſſet. Quo circa illi in octaua locantur beatitudine, qui tantæ præfectionis ſunt ut pro quocunque uirtutis actu eligant tolerare quaſcunque eis illatas paſsiones: ſiue ille actus uirtutis ſit ſecundus legem diuinam, ſiue naturalem, ſiue canonicam, &c. Iuxta hãc enim beatitudinem Machabæi ut nõ comederẽt carnes porcinas contra diuinã legem. Ioãnes Babtiſta ne omitteret correctionem Herodis. Thomas Canthuarienſis pro libertate Eccleſiaſtica, beati fuerunt: nullus enim horum paſſus eſt propter Chriſtum proprie loquendo, ſed propter iuſtitiam, in fide tamen Chriſti, ſine qua nunquam fuit ſalus. Et quia cõtingit dupliciter pati perſecutionem propter iuſti-

tiam (uel ita quod & passio sit propter iustitiam, & persecutio rendat contra iustitiam: ut in exemplis allatis inuenitur, uel quod passio quidem sit propter iustitiam: persecutio autem non tendat contra iustitiam: quamuis materialiter sit iniusta; vt contingit ijs qui a superioribus credentibus iustè se facere affliguntur: ut de multis sanctis legitur inter religiosos uersatis) scito textum principaliter de primo modo patiētibus propter iustitiam ita intelligi, ut qui secundo modo patientur propter iustitiam, non excludantur a numero beatorum qui patiuntur persecutionem propter iustitiam.

Istis regnum cœlorum iure datur: quoniam qui in hac vita amplexus est pati propter Deum, iustum est ut in futura uita sublimetur in agere, & qui hic non renuit alijs subijci, sublimetur ut alijs præsit: quæ in Regno cœlorū includuntur, regnantes enim & præcellunt & imperant. Sed nō caret quæstione, cur in octaua hac beatitudine repetitur præmium primæ beatitudinis, & non est appositum octauum præmium? Ad quod respondetur, duplici ratione hoc factum esse. Primò. ut quia duo ordines beatitudinum ponuntur (scilicet primus penes agere, & secundus penes pati) factum est ut prima utriusque ordinis uelut basis & fundamentum, respiceret præmium, quod inter præmia est uelut basis & fundamentum, scilicet regnum cœlorū. Secundo, ut neque agens patienti, neque patiens agenti præferatur, sed cōfessores martyribus, & martyres confessoribus æquales in essentiali gaudio monstrarentur.

Circa nonam beatitudinem (Beati estis quum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersus uos mentientes propter me: gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis) multa occurrunt quærenda. Primo, cur cæteris beatitudinibus descriptis in tertia persona, hæc describitur in secunda persona, dicendo, beati estis. Secundo, cur multiplicentur in hac beatitudine tot uexationum genera, scilicet maledictionis, persecutionis, &c. Tertio, cur huic beatitudini soli adiungitur, gaudete & exultate. Quarto, cur præmium huius beatitudinis solius describitur sub ratione mercedis. Quinto, cur in hac sola beatitudine indeterminatè ponitur

præ-

præmium, non enim determinatur aliquid certum pro præmio, sicut in aliis beatitudinibus (puta regnum cœlorum, possidere terram, &c.) sed indeterminatè dicitur: merces uestra copiosa est in cœlis.

AD euidentiam horum aduertendum est hanc nonā beatitudinem consistere in patiendo ob confessionem uerbi incarnati. Singularissima siquidem tanti mysterii nouitas specialem habet difficultatem in nostra confessione: & propterea specialis perfectio posita est in persistendo patienter, & tolerando uarias tribulationes ob huiusmodi cōfessionem. Quo circa beatitudo hæc licet conueniat cum præcedente in hoc quod utraque consistit in pati propter bonum: differunt tamen in hoc quod illa habet causam quasi naturalem patienter tolerandi iniurias (quoniam uirtuosorum est imperturbatum persistere, & immobilem iniuriis) ista uerò causam habet omnino supernaturalē: quandoquidē fateri unum & eūdem hominem Deumque uerum esse, &c. omnem excedit facultatem intellectus: & propterea beatitudo hæc tam dissimiliter ab aliis descripta est: nouiter siquidem inserta generi humano tam supernaturalis perfectio, decuit ut multis quasi priuilegiis decoraretur. Vnde ad primum quæsitum dicitur, quod ideo in secunda persona descripta est hæc beatitudo: quia noua perfectio hæc est inchoans in ipsis Christi discipulis, reliquæ autem tanquam cōmunes & antiquæ, quæ prius erant, in tertia persona descriptæ sunt.

Ad secundum uerò quæsitum dicitur, quod multiplicatio uexationum ad hoc spectat, quod Christus in Christianis & corde & ore & opere refutandus esset: habent enim Christi persecutores in corde Christum odio, & ore blasphemant, & tormentis persequuntur. Non sic autem contingit in octaua beatitudine: quoniam etsi propter iustitiam aliqui uexantur, iustitia tamen communiter, & corde amatur, & ore laudatur, & illi met qui iniustè uexati sunt, laudabiliter recensentur inter virtuosos. Nos autem prædicantes Christum crucifixum, quia Iudæis est scandalum, & gentibus stultitia: & apud sapientes huius mundi superstitio, omne genus mali insequitur, dum & odio habemur (quod secundum antiquam translationem hæc litera primo loco ponit, dicēs:

in illa die iustus iudex. In reliquis itaque beatitudinibus nulla facta est mentio de mercede, sed hoc ultimæ beatitudini reseruatum est: quia in aliis nulla facta est mentio de Christo, cui in suis membris iure debetur æterna gloriæ: sed in hac sola. Ad quintum quæsitum dicitur, quod indeterminatio mercedis ad immensitatem spectat præmii. ex hoc enim quod indeterminatè relinquitur copiosa merces, infinitum insinuatur præmium: & hoc ad commendationem huius beatitudinis præ cæteris spectat. Et meritò: quoniam si iuxta testimonium Saluatoris maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis: nemo maiorem habet perfectionem, quam qui pro Christo amico suo animam suam ponit, quod ad hanc spectare beatitudinem constat. Postquàm igitur octo beatorum genera in hac uita Saluator descripserat, ad suos dirigens sermonem discipulos, nonum beatitudinis genus in ipsis inchoãdum hac nona beatitudine descripsit: simulque monstrauit ad felicitatem esse ipsos euectos, eo ipso quod ad cognitionem & confessionem ipsius Christi asciti sunt, ut penetrarent beatos se esse in utraque sorte, scilicet & quum bona à Christo acciperent, & quum mala propter Christum paterentur.

Quantæ autem excellentiæ sit beatitudo hæc, non solùm ex allato Domini testimonio patet sed ex eo quod principes Christianæ religionis (sancti martyres scilicet) in ea locati sunt.

SVperest nunc vt ad tres reseruatas in fine huius tractatus quæstiones soluendas respondeatur: Ad primam igitur in principio huius tractatus propositam quinto loco (an scilicet beatitudines illæ gradatim enumerentur) respondetur affirmatiuè: ita quòd gradatim enumerentur & secũdum merita, & secundum præmia, semper namque ascenditur utrobique.

Et quidem quòd merita semper ascendant, declaratur summariè dupliciter. Primò, ex parte materialium. Nam supra exteriora bona quæ sunt materia patriæ beatitudinis, sunt vindicabilia quæ sunt materia secundæ: & supra uindicabilia, delectabilia quæ sunt materia tertiæ: & supra hæc sunt debita cuilibet, quæ spectant ad quartam: et supra hæc gratuita,

quæ ſunt quintæ:ſupra quæ eſt immunditia omnis,quã tollit ſexta:ſupra quæ eſt perturbatio,quam tollit ſeptima: & ſuper hæc perſecutiones,quas ſuperat octaua:& ſupra omnes eſt omne perſecutionum genus contra Chriſtum, quæ ſuperantur in nona.Secũdo, ex parte interioris diſpoſitionis animi. Nam etſi bene diſpoſitus eſt qui nouit ſeipſum, & externa bona deſpicit,iuxta primam beatitudinem: melius tamẽ diſpoſitus eſt qui etiam quum diſpicitur & parui fit, uincit in bono malum,& hoc melior eſt,qui undique ſe in miſeriis circunſpiciens,luget hanc peregrinationem, & hunc præſtet cui proprium non ſufficit bonum;ſed cuique debitum ſitit, hũc que excellit,qui nõ ſolum debita cuique,ſed gratuita ut ſubleuentur appetit & efficit qui autem ad uniuerſam uitæ munditiã aſcendit,altior eſt:& hunc ſuperat, cui non ſufficiũt mũda ſed ſtudet ad tranquilitatem ordinis efficiẽdam,ſuper hos quoq; omnes merito locatur qui propter hæc patitur,& uincit perſecutiones:ſed in ſupremo iure ponitur, qui incarnati uerbi luce perfuſus,pro illo omnia patiendo ſuperat. Si uero ad præmia ſpectetur,primum premiũ inuenitur,quod beatorum eſt regnum cœlorum ſed quia noſtrorum poteſt eſſe aliquid quod non poſſidemus, ſecundo ponitur poſſesſio eiuſdem:& quia multa poſſidemus,cum triſtitia, tertio ponitur conſolatio, & quia conſolati quandoque non uſque ad ſatietatem conſolamur,ideo quarto ſaturitas ponitur:ita quod ponitur regnum cælorum noſtrum poſſeſſum, conſolati uſque ad ſatietatem: & quoniam ſatiati regno defectui remanemus quinto ſecuritas à periculis omnium defectiuarum noſtrarum conditionum per miſericordiæ conſecutionem ponitur, & quoniam parum eſt corregnare, niſi conuerſatio cum rege habeatur: ideo ſexto ponitur uiſio Dei, & quoniam uidere Regem etiam ſeruitoribus conceditur: dignitas filialis ſuperadditur ſeptimo loco, ubi beati regent conſolati, ſatiati, ſecuti, uidentes Deum ut filii Dei. his autem preſtat regnum cœlorũ duplici iure debitum, ſcilicet merito actionis,& merito paſsionis,quod octauo loco ponitur:& omnia demum excellit merces immenſa, quæ ob ſui infinitatẽ nõ ſpecificatur,quæ nono loco ponitur.

Ad

AD duas reliquas quæstiones in præmio primæ beatitudinis propositas (scilicet cur in beatitudine prima & octaua ac nona proponitur præmium per uerbum præsentis temporis, in aliis uero per uerbum futurum: & rursus cur in illis tribus per uerbum substantiuũ, in aliis uero per uerba adiectiua) respondetur quod differẽtia præsentis & futuri tẽporis monstrat aliquid præmii esse præsens in hac uita, & aliquid in futura reseruari uita. Differentia autem uerbi substantiui & adiectiui monstrat differentiam inter substantiuũ ius æternæ felicitatis, & ipsam æternam felicitatem in exequutione ita quod ex hoc ꝙ uerbo substantiuo præsentis tẽporis (scilicet est, definitur præmium æternum, significatur ꝙ in præsenti uita beati habent substantiuũ ius æterni præmii. Et uerè sic est: quoniã (ut Ioannes testatur) iã sumus filij Dei: ꝙ si filii & hæredes: ut Paulus inquit. Et quãuis quãto tẽpore hæres paruulus est, nihil differt à seruo: est tñ Dñs omniũ. Quia igitur in præsenti uita adhuc positorum beatorũ uerè est regnum cœlorũ: ideo præsentis temporis uerbo substantiuo dicitur. Quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quia autẽ exequutio possessorij & fructus in alia seruantur uita, ideo per uerba futuri temporis adiectiua idem præmium describitur. Et quia substantiuum ius æterni præmij unum est & cõmune omnibus beatis, ideo in prima beatitudine utriusque ordinis agentium, & in prima ordinis patientium, ponitur huiusmodi substantiuum præsens, in reliquis autem ordinibus agentium multiplicitas fructuũ qui in exequutione percipiuntur, explicatur.

Nona autem beatitudo multipliciter priuilegiata etiam hoc habet. Tũ qa licet scđa sit in numero patiẽtiũ, caput tñ cõstituit nouũ patiẽdi: qm̃ sicut uerbũ incarnatũ passum instaurat oĩa, ita passio pro Christo instauratiuũ est passionũ, & propterea tanquam prima habet uerbum substantiuũ præsentis. Tum & melius, ad denotandum quod sola hæc beatitudo ex propria ratione habet præsentiam præmij cœlestis statim: nam cæteræ beatitudines nihil habent in se unde statim ponant beatos in cœlesti patria: quia non claudunt in se Christum mortuum, qui aperuit cœlos (unde Ioannes Baptista & alij priores quamuis beati hic, non tamen cœlos

ſtatim ingreſſi ſunt) nona autem beatitudo Chriſtum mortuum in ſeipſa continet. Propter quod in futuro Saluator ponit in illa uexationes, dicens, quum oderint, perſecuti fuerint, & dixerint omne malum: tanquam deſignans tempus poſt ſuam mortem ac reſurrectionem, & propterea ſola nona beatitudo ſtatim hinc transfert in cœlos ex propria ratione. Et ad hoc deſignandum priuilegium, propoſuit. Saluator illius præmium per uerbum ſubſtantiuum præſentis tēporis: tanquam diceret, quod uos propter me patientes non expectaturi eſtis, ſed iam habetis mercedem copioſam ſtatim ut hinc migratis, præſentem. Et hæc de Euangelicis beatitudinibus. In monaſterio ſancti Martini de ſacro monte Panoniæ. dominica quinquageſimæ, Anno Domini. 1524.

QVINTVM IENTACVLVM: IN quo quinque tractantur quæſtiones.

CCVRRVNT quintò tractandæ quinque apud Euangelium ſententiæ. Prima habetur Matthæi xv. Munus quodcunque ex me eſt, tibi proderit. Secunda habetur ibidem. Omne quod in os intrat, in ſeceſſum emittitur. Tertia habetur Luc. xvi. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico, iniquus eſt & in maiori. Quarta habetur ibidem. Si Moyſen & prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexit, credent. Quinta habetur Ioan. j. Quotquot autem receperunt eum dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

CIrca Scribarum & Phariſæorum ſentētiam qua ſub ſpecie religionis tollebant pietatem, ambiguitas occurrit, quid ſignificat traditio hæc. Qui dixerit patri uel matri, munus quodcunque ex me eſt, tibi proderit. Nam aliquod horū trium uidetur ſignificare. Aut q abſolute religio qua aliquid offertur Deo, præferenda eſt pietati qua honoramus parētes. Et in hoc ſenſu traditio iſta irreprehenſibilis eſſet: quoniā ſanctā contineret doctrinā, cuius oppoſitū Dñs teſtatur.

Aut

Aut quòd in articulo necessitatis iam constitutis parenti bus, filij religionis prætextu uacarent muneribus offerendis Deo omittendo pietatis officia debita parentibus. Et iuxta hunc sensum traditio hæc iniquam contineret doctrinam ut patet. Sed ex Euangelico textu non uidetur haberi hic sensus: quoniam nulla fit ibi mentio de necessitatis articulo, in quo constituti præsupponantur parentes, non enim dicitur: si dixerit homo patri uel matri in necessitate constitutis: sed absolutè; si dixerit patri uel matri. Aut quòd Deo iam licitè dicata uoto à filiis, propter superuenientem articulum necessitatis parentum, non essent in subsidium seu usum parentum conuertenda. Et iuxta hunc sensum usque in hodiernū diem approbatur traditio ista à multis doctoribus sacris. Et emergit hinc literalis quæstio? an de munere dicando Deo, an de munere per uotum dicato Deo sit sermo, quum dicitur Munus quodcunque ex me &c. magni siquidem refert utro modo intelligatur: Nam si de munere iam dicato Deo per uotum est sermo, traditio Pharisæorum diuinam uidetur habere traditionem pro fundamento. Si autem de offerendo munere est sermo, simplex religio in quæstionem uenit.

AD euidentiam sententiæ huius sciendum est dupliciter exponi posse traditionem Scribarum & Pharisæorū. Primò, ut uerba illa munus quodcunque &c. intelligantur ut excusantia. secundo, ut intelligantur tanquàm obligātia. & siquidem sumantur ut excusantia, traditio ista consistit in duobus documentis. Primum est, quod filij uacarent diuinis oblationibus, non curando de subuentione parentum. Secundum est, quod filij excusarēt se cum parentibus de huiusmodi cōmissione & omissione his uerbis. Munus quodcunque ex me est, tibi proderit, hoc est, nō credatis me postponere curam uestri: quoniam offerendo Deo, curam uestri habeo: quoniam quod offero Deo, uobis proderit. Si uero uerba hæc ut obligantia intelligantur, sensus pharisaicæ traditionis est, quòd si filius dixisset parentibus: totum quod est ex me, uolo offerre Deo: ex tunc obligatus erat filius ad diuina Deo, ita ut non liceret ei quicquam facere pro parentibus. Et hunc sensum magis sonat textus euangelicus: quoniam

Mar.

Mar. vij. postquàm dictum est, Si dixerit homo patri aut matri corba, quod est donũ quodcunq; ex me tibi profuerit: subiungitur: & ultrà nõ dimittis eũ quicquã facere patri aut matri. ubi apparet q; postquàm filius dixerat illa uerba patri aut matri, uetabatur filius facere quicquam patri aut matri: ac per hoc obligationẽ incurrerat ex uerbis dictis patri aut matri. Et iuxta hunc sensum collige quinq;. Primo, obligationẽ filij ad diuina: quæ ex allatis Marci uerbis habetur. Secundò, authoritatẽ qua habebatur ista obligatio. & hæc erat traditio scribarũ & pharisæorum: ut in litera patet. Tertiò, modũ, quo cõtrahebatur hæc obligatio. Et ex textu habetur q; ex hoc ipso q; filius dicebat hæc uerba patri, consurgebat in filio hæc obligatio: sic docentibus scribis & pharisæis, si dixerit homo patri aut matri &c. Quartò efficaciã huius obligationis, quod erat adeo efficax ut redundaret in impietatẽ erga parentes. Et hoc expresse Dominus dixit. Quinto materiã obligationis. Et hæc erat totũ quod erat ex filio. Et hoc insinuat textus dicens. Et ultra non sinitis eum facere quicquam patri aut matri. vnde uidetur quod ista obligatio erat quædam mancipatio filij ad diuinum obsequium: & tam aἀtè exigebatur à scribis & pharisæis, ut non permitteretur filius facere quicquam patri aut matri. Vbi patet multipliciter errasse. Scribas & Pharisæos. Primò quod ubi nulla erat obligatio, obligationem inducebant: non enim ex uerbis ad patrem aut matrem oritur mancipatio ad diuina, sed ex uoto quod fit non homini sed deo. Secundò, in extendendo huiusmodi ad obligationem ad negandum omne obsequium patri: quum tamen nulla sit tanta mancipatio etiam profitentium tria uota religionis, quæ non permittat multa facere patri aut matri.

AD quæsita autẽ retrogrado ordine respondẽdo dicitur q; non est hic sermo de munere dicato per uotum: tum quia nulla fit in textu mentio de uoto: tũ quia materia non exigit ut admisceatur obligatio uotiua huic textui: qui de traditione humana, & non de uoto quod spectat ad traditionem diuinam, loquitur tum quia expresse Marcus euangelista interpretatur corbam, hoc est donum. constat enim q; donum est datio liberalis, ac per hoc nõ ex necessitate uo

tiua

tiua offerendum. Est ergo sermo de munere dicando Deo: siue illud munus intelligatur cõsistere in rebus exterioribus, iuxta primam expositionem: siue intelligatur consistere in toto ꝙ poterat filius, iuxta secundã expositionẽ. Ad primò uero quæsita respondetur, ꝙ sensus traditionis huius nullus illorum trium est determinatè: sed doctrina phariſæorũ & scribarum consistebat in hoc ꝙ religio tãti facieda est, ut propterea non sit curandum quid filius debeat patri aut matri: neq; sit curandũ de distinctione, an pater egeat aut nõ egeat. Et hoc testantur uerba Domini, primò dicendo ꝙ traditio ista contrariatur præcepto de honore parentum: quod nihil aliud est dicere quàm quod non curat de debitis pietatis officijs erga parentes, siue debeat ex articulo necessitatis, siue quomodolibet aliter. Secundo, dicendo, & ultra non dimittitis eum quicquã facere patri suo aut matri. Hinc enim manifestè apparet, ꝙ religionem adeo exigebant, ut pietas erga parentes ob religionem tolleretur, quod constat esse iniquissimum. Hæc de prima quæstione.

CIrca secundam dubitationem de uerbo domini, omne quod in os intrat, in secessum emittitur: Physicorũ obiecto occurrit, falsam esse hanc sententiam sic dicentium, quoniam aliquid alimenti quod per os sumimus, conuertitur in substantiam sumentium: ac per hoc non totum quod per os intrat, in secessum emittitur. Ad hoc dicitur, quod licet multipliciter glossari posit uerbum domini scriptum apud Matthæum: quia tamen Marcus euãgelista suppleuit quod Matthæus tacuit de uerbis Domini, ideo expositiones omnes sũ perfluæ apparent infra sensum literalem manendo. Marcus enim c.vii. afferendo hanc Domini sententiam dicit: Omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum coinquinare quia non intrat in cor eius, sed in uetrem uadit & in secessum exit purgans omnes escas.

Vbi manifestè patet Dominum nõ dixisse omne intrans in os exire in secessum: sed dixisse, omne intrans in os exire in secessum, purgans omnes escas: hoc est exire in secessum secundum partes purgatiuas escarum, ac propterea nullam esse ambiguitatem in Domini sententia patet si integra referatur: sed quæstioni locus est, ubi non integra sententia affertur,

affertur,ut à Matthæo recitatur.Hæc de ſecunda.

CIrca tertiam quæſtionem (de uerbis Domini. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt:& qui iniquus eſt in modico, & in maiori iniquus eſt)ambiguitas occurrit quò ad primam ſententiam.Tum ex experientia:quia multi fideles inueniuntur in rebus paruis: qui tamen in rebus magnis ſeu maximis fidem uiolant.Regnandi namque gratia iuſiurandum etiam uiolant,qui militarem ſemper fidem ſeruauerunt:& ſic de ſimilibus.Tum ex ratione: quia maius attractiuum, maiorem ingerit tētationem:ac per hoc qui nō ſuperatus eſt à paruo attractiuo, ſuperatur deinde à magno attractiuo ut fidem uiolet. Vnde non eſt ſecundum rationem conſequens,ut quis fidem ſeruat in minimo, fidem ſeruaret in magno.

Similiter quò ad ſecundam ſententiam experiētia teſtatur quod multi peccant in paruis,qui tamen nō peccarent in magnis.Multi enim ſunt peccantes uenialiter,& mentientes officioſè:qui non peccarent mortaliter qui non mentirentur perniciosè.Habet quoque ratio, ut ſicut non omnis infirmitas corporalis ducit ad mortem, ita non omnis lapſus ſpiritalis durat ad mortem animæ: ac per hoc nō eſt conſequēs, ut qui iniquus eſt in modico,iniquus etiam ſit in magno.

AD horum euidentiam recolendum eſt dupliciter ad aliquid operandum nos poſſe comparari:uel ſecundum rationem habitualis uirtutis ſeu uitii reſpicientis illud opus uel quomodolibet contingat:uerbi gratia ad operandum ꝙ iuſtum eſt poteſt homo ſe habere uel ſecundum habitum iuſtitiæ(hoc eſt ſecundum quod inclinat uirtus iuſtitiæ habituata)uel quomodolibet aliter puta ex aliqua paſſione, aut ex aliqua amicitia,uel odio &c. ſicut etiā ī artificialibus ædificator poteſt habere ad conſtruendam domum uel ſecundū artem ædificandi uel quomodolibet,aliter edificando prout uult.Quum autē fide de qua Saluator loquitur,uirtus quædam ſit qua fiunt dicta, dupliciter de hōīe fideli loqui poſſumus. Primo,per ſe & formaliter, hoc eſt quatenus fidelis,& quatenus ex fide operatur. Et ſic proculdubio qui fidelis eſt in paruo, fidelis eſt in magno aut maximo quoniam uirtutis obiectum quum non ſit minimum quid,ſed magnū aliquid

aliquid ac difficile: uirtus illa, quæ ad minima se extendit, multo magis ad magnum tendit tanquam ad proprium obiectum. Si uero loquamur de homine fideli per accidens (hoc est secundum coniuncta aut aduentitia accidentia) sic nulla est certa regula nisi q̃ faciat prout uolet. Et ex hoc capite cõtingit, ut multi fideles sint in paruis qui fideles non sint in magnis: non enim hoc prouenit ex defectu fidei, sed ex defectu non utentis fide. Nam quãtum ex parte fidei qui ex fide bene se habet in paruis, multo magis ex eadem bene se haberet in magnis: sed tales in magnis ideo infideles inueniũtur, quia aliunde mouentur quam ex fide. Nulla enim uirtus adeo firmat animum hominis ad seipsam quin relinquat libertatem non utendi ipsa. Et per hoc patet responsio ad primam obiectionem. Ad secundam uero dicitur quod uirtus quum sit habitus de difficili mobilis, & circa difficile: aut nõ est, si & à magno sui generis attractatiuo uincitur: aut si est, superat sui generis quæcunque impedimenta: Nõ enim tẽperãtia superatur a superfluis delectationibus tactus, sed omnes eas moderando domuit. De attractiuo ergo tentãte hominẽ ad perfidiam, dupliciter loq̃ possumus: scilicet per se, uel per accidens. Nam si loquimur de attractiuo spectante per se ad genus fidei: non est ratio maior corrumpendi fidem in maiori attractiuo, quam in minori: quin potius facilius est delinquere fidelẽ circa minima quã circa magna: quoniã circa magna tãquã circa ꝓpriũ obiectũ magis uigilat uirtus. Si uero de attractiuo extraneo sermo est, nihil officit proposito: qm̃ sermo Domini per se & formalis est. Et per hoc facile patere potest quid dicendum sit ad obiecta contra secundam sententiam. Nam proportionaliter dicendũ est de uitio iniquitatis, sicut dictum est de fidei uirtute. Est enim sermo Dõmini de iniquitate per se & formaliter: & intendit quod si q̃s ex iniquitate male se habet in modico, ex eadem iniquitate male quoq; se haberet in magno, si magna materia præsentaretur. qm̃ iniquitatis obiectum non est paruũ quid (quũ modicum pro nihilo reputetur) sed magnũ aliquid, ac per hoc si iniquitas est tãta ut etiam ad minima deiiciat animũ: multo magis ad magna flectet tãquam ad propriam materiam. Vnde & prouerbialiter dicitur: Cani lingenti cinerem ne credas farinam.

farinam. Obiecta autem in oppositum similiter soluuntur, quod scilicet militant secundum ea quæ sunt per accidés. Ex fragilitate siquidem humana, & non ex iniquitate peccāt uenialiter qui non peccarent mortaliter, & similiter non ex mētiendi consummato vitio mentiuntur iocosè: aut officiosè, qui non mentientur perniciose, sed ex aliis accidētibus. Nō obstat quoque adducta similitudinis ratio de infirmitate: quoniam non dicit Dominus omnem infirmitatem ducere ad mortem: sed quod tam uirtus quam uitium si ducit ad modicum sui generis, ducit etiam ad magnum illius generis. Obiectio autē de genere in genus migrat: de infirmitate scilicet non mortali ad infirmitatē mortalē: Stat itaque Domini sententia ꝑ se & formaliter intellecta, firmissima uerita te solida. Hæc de tertia.

Circa quarto loco propositam sententiam Abrahæ, Si Moysen & prophetas nō audiunt: neque si quis ex mortuis resurrexit credēt: ambiguitas occurrit. Tum quia experientia testatur quod multi gentiles ex miraculis uisis conuersi sunt ad fidem, qui nec Moysen nec prophetas audissēt. Tum quia ratio ad hoc ducit, ut plus moueantur à Moyse & prophetis, si adiuncta fuerit resurrectio alicuius mortui quā ex Moyse & prophetis solis. Vnde usque hodie non desunt Christiani dicentes: Si uideremus unum mortuum resurgere, faceremus, diceremus &c.

Ad hoc dicitur quod sententia hæc Abrahæ duplicem instructionem continet. Docet nanque primo gratiam fidei: quod scilicet fides donum Dei est, & non est opus solius hominis, quamtumcunq; moti à miraculis multis uisis. Et hoc aperte significant uerba hæc Abrahæ dicentia quod quātumcunque mortuus aliquis resurgens testetur hominibus de pœnis inferni, non propterea credent. Hinc enim habemus quod miracula uisa non sunt sufficientia ad inducendū nos in fidei uirtutem. Dico autem notabiliter in fidei uirtutem: ad excludendum fidem coactam (qua ex euidentia miraculorum & operum etiam dæmones uelint nolint credunt & contremiscunt) & quoniam ad literā Abrahā loquitur de fide formata qua carebāt fratres diuitis: qui ex eo q; Abrahā uocat patrē, testatur se & fratres suos fideles fuisse. Et ĩfra hāc doctri

doctrinã manẽdo, nullã habet quæstionẽ Arahæ sentẽtia.

Sed ultra hoc docet secundo statutam pœnam fidelibus paruipendentibus sacras scripturas:ita quod sententia hæc intelligenda uidetur ut reuelatiua diuini iudicii:ut hinc intelligamus diuina dispositione desertum iri eos qui Moysen & prophetas non audiunt:& ita induratos relinqui ut etiam si uiderent miracula,nõ mouerentur propterea ad ueram charitatem.Et merito,quia ex eo ꝙ diuinã largitatem quã prouidit nobis de Moyse & prophetis(hoc est de sacra scriptura) despiciunt: merentur ut nec per miracula uisa conuersionis gratiam consequantur.Nam tales se habent ad ueram cõuersionis gratiam consequantur.Nam tales se habent ad ueram conuersionem in Deum tanquam nõ diuinæ gratiæ sed humanum tantummodo opus sit uera Deum conuersio.Inde quidem asseuerant quod si uiderent mortuum resurgere, facerent & dicerent &c. Quo fit ut adeo sibiipsis relinquantur etiam quum miracula uident, qui in se ipsis confidunt, quod si miracula uiderent,non conuerterentur.Et quod ita sit ut Abraham dixi,testatur Ioan. euang.ca.xi. distinguens Inter iudeos præsentes resurrectioni Lazari,ꝙ quidam crediderunt,quidam autem abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus. Et inde pontifices & pharisæis concilium collegerũt ut interficerent Iesum, ex hoc enim ꝙ præsentiũ in resurrectione Lazari quidã crediderũt in Christum,& quidam nõ,manifesta sit ueritas sententiæ Abrahæ, quod non ex hoc ꝙ aliquis ex mortuis resurgit,credũt homines,sed ex dono Dei.Est siquidẽ credere donũ Dei.ut Apostolus dixit.

AD obiecta autem in oppositum dicitur quod licet commune sit tam fidelibus quam infidelibus hoc(scilicet ꝙ credere est donum Dei, & non ex solis nobis quantumcunque uideamus miracula) diuina tamen prouidentia, differentia ordinata uidetur inter fideles & gentiles:quod fideles qui habent Moysen & prophetas,si non audiunt illos,relinquantur sibiipsis, ut nec ex miraculis conuertantur: gentiles autem qui hoc sacrilegio diuina non contempserunt, miraculis adiuuandi ad conuersionem sint, unde Marcus euangelista de conuersione infidelium dicit, Domino cooperante & sermonẽ cõfirmãte sequẽtibus signis.Et ad hãc deno

tandum

tandum differētiā Abraham damnato diuiti dixit, Habent Moysen & prophetas: audiant illos, significatur enim per hoc quod fratres illius diuitis erant de numero fidelium, qui habebant Moysen & prophetas. Vnde obiectio de gentilium conuersione ob miracula, non militat contra hanc sententiam. Ad alteram uerò obiectionem dicitur ꝙ licet multiplicato motiuo ad conuersionem, facilior sit cæteris paribus hominis conuersio: in pœnam tamen datur fidelibus cōtemnentibus traditiones sacrarum scripturarum, ut nec ex multiplicatis motiuis extrinsecis cōuertantur. Arrogantib. enim sibiipsis conuersionem si uiderēt miracula, resistit Deus subtrahendo conuersionis gratiam, scriptum est enim: Superbis Deus resistit. Et est sententia hæc Abrahæ intelligenda regulariter. nam non est propterea alligata manus Dei, ut non possit ex speciali gratia conuertere aliquem huiusmodi contemptorem excitando simul illum ex aliquo uiso miraculo. Hæc de quarta.

CIrca uerba Ioannis Euangelistæ quinto loco proposita, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: triplex ambiguitas occurrit. Prima est, quid sit huiusmodi potestas. Secunda est, quomodo stant ista duo simul, ꝙ receperint Deum, & ꝙ non sint filij Dei, sed habent potestatem ut fiant filij Dei. Nam si receperunt eum, iam sunt filii Dei: & si sunt filij, non opus habent ut fiant filij, quod enim iam est, non potest amplius fieri. Et econtra si possunt fieri filij: ergo non sunt filij. & si non sunt filij, non receperunt eum.

Tertia est, quomodo consonant sibi inuicem hæc duo, scilicet potestas & fieri. Nam potestas actiuum significat principium, ac per hoc actionis est: fieri uero passionem significat, Dissonant ergo ab inuicem quod sit potestas fieri tanquā si diceretur potestas patiendi: quod uidetur implicare cōtraria simul, potestas .n. est potestas faciēdi, & nō patiēdi.

AD horum euidentiam duo sunt prænotanda. Primum est, discretio eius ꝙ est Dei ab eo quod ex nobis est in receptione qua Deum recipimus per fidem, Interueniunt si quidem in huiusmodi receptione duo: hoc est donum Dei, & uoluntarium opus nostrum. Nec separantur hæc duo secundum

cundum tempus ut uel prius tempore sit opus nostrũ quam donũ Dei, uel prius tẽpore sit donum Dei, quã opus nostrũ, sed simul tpe efficiẽti nos dono Dei, recipimus ipsum credẽdo. Secundũ est discernere inter id quod de facto, diuina, puidẽtia disposuit, & id quod potuisset, si uoluisset aliter disponere. Nã de facto disposuit diuina largitas, ut donũ fidei annexũ haberet donum diuinæ filiationis per adoptionẽ. Ordinauit siquidẽ immobiliter ut credentes in eũ, diuinæ essent naturæ cõsortes. Potuisset autẽ si uoluisset ordinare, ut donum fidei nõ haberet filialis adoptionis donum annexum, sed aliquod aliud præmiũ apponere fidelibus suis dandum, quum nulla appareat ratio necessariæ cõnexionis inter fidem & cœlestem filiationẽ. Quibus prælibatis dicitur uerba Ioã. Euangelistæ dupliciter posse exponi, Primò de receptiõe p fidẽ ut sic: hoc est abstrahẽdo à fide formata charitate. Et iuxta hunc sensum ptãs est ipsa fides: quæ ut est qua credimus, uocatur fides: ut autẽ est qua possumus opari ad diuinum consortium nobis pmissum est potestas qua possumus filii Dei fieri. Et sic recipiẽdo Deum per fidem, non sumus adhuc seu ex hoc filij Dei, sed possumus filij Dei fieri per charitatẽ: quæ sola distinguit inter filios Dei, & filios perditiõis. Et licet huiusmodi potestas sit potestas agẽdi, quia est potestas operãdi, referẽdo illam ad opera nostra: est tñ cum hoc & per hoc ptãs patiẽdi, referendo illã ad fieri & esse filium Dei. Nã per opera fidei præparamur ad hoc ut fiamus filij Dei ab ipso Deo, & nõ ad hoc ut faciamus nosipsos filios Dei. Et propterea Euangelista non dixit. Dedit eis potestatem filios dei se facere, sed dixit, filios Dei fieri: ut potestas relata ad ultimũ terminum, scilicet esse filium Dei, demonstraretur potestas nõ agendi, sed patiẽdi: relata uerò ad opus propinquum quo præparamur ad hoc ut fiamus filii Dei, intelligatur actiua, in libertate nostra posita. Et sic sapientissimè & conuenientissimè utrunque simul dixit: scilicet potestatem, denotãdo per hoc libertatem nostrã ad cooperãdum & fieri filios Dei, denotãdo per hoc quod non facimus nosipsos Dei filios: sed à Deo simus filii Dei. Et per hoc patet solutio omnium obiectorum iuxta primum sensum. Si uerò exponantur uerba Euangelistæ, de receptione Dei per fidem formatam cha

ritate idem est sensus & eadem essent repetenda:excepto quod hic non esset nisi ordo naturæ inter fidem & charitatem, & inter fieri & esse filium Dei. Vnde quisunt perspicacis ingenij, & intelligunt quid interlit inter ordinem temporis & ordinē naturæ,applicare facile possunt prædicta ordini naturæ. Nā ut summarie dicatur,potestas est ipsa fides:& quotquot per fidem charitate formatam receperunt eum simul tempore receperunt tria scilicet posse fieri filios Dei, & esse filios Dei.Primum per fidem:secundū per charitatis susceptionem:tertium per ipsam charitatem. Sed primum prius natura quam secundum,& secundum prius natura quam tertium. Et secundum utrunque sensum significauit. Euangelista liberalitatem diuinam quum recipimus eum:quoniam hinc didicimus quod receptionem suam opus quodammodo nostrum donat diuina bonitas gratia fidei & potestatis diuinæ filiationis, & ipsa etiam diuina filiatione quandoque: hoc est si perfecta est receptio: hoc est si ex toto corde eum recepimus. Hæc de v. & omnibus præpositis.Budæ in die S. Gregorij. M. D. xxiiij.

SExTVM IENTACVLVM, in quo sex tractantur.

CCVRRVNT sexto in his diebus dominicæ passionis tractanda sex: Primum, uerba Domini in cœna: non bibam de hoc genimine uitis usque in diem illum, quum illud bibam uobiscum,nouum in regno patris mei. Secundum uerbum Domini ad Iudam in eadem cœna. Quod facis,fac citius. Tertium uerbum Domini ad Petrum quum percussit Malchum. Cōuerte gladium tuū in locum suum,omnes enim qui acceperint gladium, gladio perhibunt. Quartum apud Marcum Euangelistam: Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo,& tenuerunt eum &c. Quintum, erat autem parasceue Paschæ sextum apud Ioannem: Accipite eum uos,& crucifigite.

CIrca primum difficultas nonnulla est: quia non apparet q̃ nouum uinum biberit seu bibiturus sit Christus cum Apostolis

poſtolis in Regno patris ſui.

AD hoc dicitur ꝙ quum Dominus dixit, quum bibam illud uobiſcum nouum:ly nouum,poteſt eſſe nomen, & poteſt eſſe aduerbium.Et ſi eſt nomen,eſt ſermo de ſpiritali uino,hoc eſt,gaudio nouo quod Chriſtus in reſurrectione ſua ob nouam corporis immortalitatem aſſecutus eſt, ita ꝙ intendit ſe nō amplius bibiturum corporale uinum donec tranſeat ad ſpiritale uinum, id eſt gaudium immortalitatis quod bibiturus erat cum apoſtolis: quoniam participes eos erat facturus illius gaudii:iuxta illud:Iterum autem uidebo uos,& gaudebit cor ueſtrum,& gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis.Et hic ſenſus cōſonat uerbis relatis à Luca Euangeliſta,dum refert Dominum non ſolum de potu,ſed de cibo dixiſſe.Ex hoc nō manducabo illud donec impleatur in regno Dei,manifeſtans quod donec impleretur Paſcha(hoc eſt donec figura tranſiret in ueritatem:hoc eſt Chriſtus immolatus in cruce,expoliato inferno, demerſoque diabolo, liberato mundo à tenebrarum ſeruitute,trāſiret ad immortalem uitam etiam corporis)non eſſet amplius comeſturus & bibiturus.Si autem ly nouum aduerbii uim habeat:uerificatur de potu corporali:prædixit enim iuxta hunc ſenſum Dominus,quod non eſſet amplius bibiturus uinum uſquequo reſurgeret à mortuis,& quod tunc eſſet bibiturus cum ipſis Apoſtolis uinum nouum,id eſt nouiter, hoc eſt impaſſibiliter,& nō ex indigentia aut ſiti,ut ante paſſionem indigebat potu & cibo,ſed ex poteſtate. Et iuxta utrunque ſenſum duo prædixit Dominus diſcipulis.Alterū iuſtitiæ, ſcilicet quod nō eſſet amplius in hac paſſibili uita comeſturus & bibiturus.Alterum lætitiæ celeriter futuræ,ſcilicet quod tranſibat tunc ad regnum patris ſui: hoc eſt ad immortalitatem corporis per reſurrectionem,quā intra triduū à morte ſua futurā prædixerat.in qua immortali uita participes eos eſſet facturus ſui gaudii,non ſolū uidendo iuxta primam expoſitionem,ſed etiam ſimul comedendo & bibendo iuxta ſecundam expoſitionem.

CIrca ſecundam(ſcilicet:Quod facis,fac citius) admirationem infert impulſio hæc quoniam impellere Iudam ad accelerandum negotium proditionis,alienum cenſetur non

solùm à Dño, sed quocunq; uiro iusto, uerba aut hæc impul sum sonant ad negotium proditionis exequendum.

AD hoc dicitur quòd in negotio proditionis Christi à Iuda inuenitur aliquid boni, & aliquid mali. Et bonũ quidem inuenitur triplex. Primum, secundum effectum, qui est passio Christi. Et quantum ad hoc uerba Christi, optantis sunt, quum dicit, Quod facis, fac citius, optat enim citò pati, ita quòd iuxta hunc sensum non impellit Iudam ad accelerandum actionem, sed optat celeritatem passionis. Et hoc suum desiderium aperiebat per hæc uerba Iudæ, tanquàm diceret: Quod tu facis, desidero celerius pati. Secundum bonum est, bonum naturæ ipsarum actionum Iudæ. Omnis enim actio quantumcunque mala moraliter, quum sit res aliqua bona est bonitate naturæ: & ut sic est à Deo, Et quantum ad hoc, uerba hæc Domini sunt præceptiua, & significant ordinem diuinæ prouidentiæ ad accelerandum actiones Iudæ, ut tempore statuto à diuina prædestinatione adimpleretur passio Christi. Sicut enim malum non est Deum cooperari actionibus peccatorum quantum ad bonitatem naturæ: ita malum non est illas præcipere. Tertium bonum est, ordo mali culpæ, hoc est peccati ipsius Iudæ. Deus enim omnipotens qui mala ordinat in bonum, peccatum Iudæ ordinauit bonum passionis Christi & redẽptionis humanæ.

Et quantum ad hoc bonum ordinis, uerba Domini sunt uerba ordinantis, & uolentis adimpleri ordinem illum, utẽdo iniquitate ipsius Iudæ ad bonum. Malum autem in opere Iudæ manifestum est, scilicet ipsum peccatum. Et quo ad hoc uerba Domini dupliciter exponi possunt. Primò permissiuè Et hoc est uerum quãtum ad hoc quod Iudas peccauit. Secundo significatiuè. hoc est quòd Dominus aperiebat ipsi Iudæ clarè & apertè quòd sciebat iniquum propositum eius: ut uel sic occasionem habere posset resipiscendi, dum conspiceret magistrum suum tantæ sanctitatis esse, ut cognosceret secretissimum cor eius, & ad quid tunc ipse ire uolebat: & non solùm quòd sciebat in genere: Vnus uestrum me traditurus est. Debebat enim hinc pœnitentia duci, qua postea ductus est, inutiliter, dicens: Peccaui tradens sanguinem iustum.

ftum. Vnde quum in actione Iudæ relata ad Dominum Iesum, multiplex bonum desiderabile adesset, rationabiliter a Domino impulsus est Iudas ad faciendum celeriter unde tot bona consurgerent, relinquēdo sibiipsi curā suæ culpæ.

CIrca tertium. Omnes enim qui gladium acceperint &c. ex capite obscura uidentur hæc Domini uerba. Primò, quantum ad ueritatem sententiæ: quia non uidemus uerificari quod gladio pereant omnes qui gladium accipitur, siue iustè siue iniustè accipiant. Secundo, ex applicatione istorū uerborum ad factum Petri. nam Petrus non uidetur peccasse utendo gladio percussiuo contra aggressores Christi, quū haberet iustum bellum, & manifesta esset iniquitas uolentium capere Christum.

Et si Petrus iustè usus est gladio, quare pro ratione retrahendi gladium dicitur ei, omnis enim qui gladium acceperit &c. aut enim hæc ratio non est ratio ad propositum factum Petri: aut si est ratio ad propositum, Petrus peccauit: quod est absurdum.

AD hoc dicitur quòd non est sensus dominicæ huius sententiæ gladio materiali perituros eos qui gladium acceperint: sed sensus est, quòd merebuntur gladio perire, uel quod patientur contra passum: hoc est tantū patientur quantum offenderunt: ut per correspondentiam pœnæ gladij ad actionem gladij, intelligamus contrapassum. Et hoc proculdubio uerificatur, licet non secundum speciem, secundū quantitatem tamen pœnæ: iuxta illud. Quantum se exaltauit in deliciis, tantum illi date tormentum. Et hic sensus uidetur magis consonus literæ pro quanto non loquitur litera de merito, sed futura pœna, non enim dicit, merentur gladio perire, sed peribunt gladio. Et per accipere gladium intelligitur propria authoritate & uoluntate uti gladio. Principes enim & iudices non accipiunt quasi à seipsis, sed concesso sibi gladio à Deo utuntur: quoniam sunt ministri Dei, ad uindictā malorum: ut Petrus Primæ suæ Epist. c.ij. dicit, & Paul. ad Rom. xiij. Priuatæ autē personæ, defendētes se gladio absq; culpa, nō accipiūt gladiū propria uolūtate: sed cogūtur ad inuasorū aggressionē uti gladio ad sui defensionē. Stat ergo solida dominica sñia, q omnes qui tāquā à seipsis

acceperint gladium gladio peribunt: hoc est, non erunt impuniti, sed tantum patiuntur quando offenderint: Ad alterã uero obiectionem dicitur quod licet factum Petri ex parte intentionis suæ & iustissimæ ac piissimæ causæ fuerit laudabile, dupliciter tamen mali speciem habuit. Primò quia præceps apparet: dum sciens spontaneam magistri uoluntatẽ ad patiendum: non debuit præsente magistro & requisito, Domine si percutimus in gladio? ante responsionem percutere. Secundo (quod magis urget) quia ad uindictam magis quã ad defensionem percussio illa spectabat. Nam præsente cohorte præsidis & ministris Iudæorum, adeo quod erat turba multa cum armis &c. prudens ratio non debebat mouere Petrum ad defensionem: quum uana prospiceretur hmôi defensio, & potius nocitura esset quam profutura. Prodesse siquidem non poterat contra tot & tales. Nocere autem multum poterat utpote qui ministros curiæ percussissent, & Domino imputaretur quod conatus fuerit se defendere propter hæc enim euitanda scandala Dominus statim Malcum sanauit. Quo fit ut percussio illa quasi ad uindictam tenderet: ut faciunt hi qui etsi non possunt euadare, uolunt tamen uindictam qualemcunque possunt facere antequam capiantur. Et sic percucio Petri habuit speciem uindictæ quæ priuatis personis illicita est. Verba ergo Domini non extra propositum allata sunt pro ratione retrahendi gladium à Petro extractum: quoniam factum Petri reprehensibile erat tãquam habens speciem mali: hoc est uindictæ. Et Petrus erat tanquã accipiens gladium, hoc est quasi propria potestate utens gladio ad quasi uindictam. Vtor autem istis quasi & tanquam. quoniam de ipso opere loquor, & non de intentione: Petri quia nesciens quid faceret ad defensionem magistri tẽdebat. Vnde Dominus ex duobus capitibus Petrũ arguit. Primo, ex parte facti habentis speciem mali. Secundo ex parte impedimenti quod præstabat Petrus diuinæ ordinationis, nesciens quid faceret.

CIrca quartum, de adolescente sequitur Christum incertum est quis fuerit: certum tamen uidetur quod nullus Apostolus fuit. Et quidem quod non fuerit Ioannes Euangelista, constat ex ætate. nam tunc temporis Ioannes nõ erat adolescens:

adolescens: quoniam transierat trigesimum ætatis suæ annum: ut patet computando annos quibus postea uixit usque ad nonagesimum nonum ætatis suæ annum. Obiit siquidē anno a passione Domini lxvii. uel lxviii. imperāte Traiano quibus annis si addatur quod superest usque ad nonagesimum nonum suæ ætatis annum. manifeste apparet quod iam erat xxx. annorum ad minus tempore passionis Christi ac per hoc non erat adolescens. Et quum dicatur iunior Ioannes reliquis Apostolis, cōsequēs est, quod nullus alius Apostolorū fuerit ille adolescens. Si quis etiam uerba Marci Euāgelistæ diligenter perspiciat, idem inueniet, nam quum dixisset quod discipuli omnes fugerent tanquam e regione cōmemorans adolescentem, subdit. Adolescens autem quidam sequebatur eū. Hinc enim insinuat omnibus Apostolis fugientibus adolescentem sequutum esse Christum: ac per hoc non esse illum de numero Apostolorum.

Suadetur quoq; tertio hoc idem ex modo quo opertus erat, scilicet sindone super nudo corpore, Non uidetur si quidem uerisimile quod Apostolus aliquis sic coopertus cœnasset cum Christo quū huiusmodi operimētum (scilicet quasi circumuolui uno linteamine) non sit ordinarius modus uestiendi, sed accidentalis iis qui surgunt ex lecto. Et hinc æstimari potest quod adolescens ille in lecto erat ibi in horto, & surrexerat, uel forte ad rumorem, uel ad aperiendū ianuam horti, uel &c. & amans Christum utpote frequenter conuersatum in illo horto sequebatur illum.

CIrca quintum parasceue Paschæ scrupulus nonnulos occurrit ex eo quod dies ille quo passus est Christus, erat primus dies Paschæ utpote in cuius principio uespertino immolatus erat Paschalis agnus, primus autem dies Paschæ erat sanctus & nullum opus seruile in eo erat licitum: ut patet Leuit. xxiii. Quomodo ergo erat dies præparationis, ac per hoc operis seruilis, ut euangelistæ dicunt? Et confirmatur ex eo q; Lucas Euangelista dicit quod mulieres quæ cū Iesu uenerant de Galilæa, uiderunt monumentum & quē ad modum positum erat corpus eius, & reuertentes parauerunt aromata & unguenta: & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum. ubi apparet quod ipsa die Parasceues

abiectæ:& propterea Pilati interroganti eos, Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? responderunt per locum ab authoritate propria, Si non essent hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Et tunc Pilatus sciens quod per inuidiam tradidissent eum, & uidens eos stare in sua dignitate & authoritate, quæsiuit repellere à se hanc causam, & dixit eis: Accipite eum uos,& secundum legem uestram iudicate eum. Vbi duo faciebat: quia & respondebat consequenter pontificibus, & saluabat uitam Christi. Respondebat quidem consequenter, tanquam dicens, Ex quo uos non uultis ut ego cognoscam de causa, sed uultis quod cognitio uestra sufficiat, accipite eum uos & iudicate. Saluabat uero uitam Christi, quia dixit, iudicate secundum legem uestram. Signanter enim Dixit uestram,& non dixit legem Moysi: ut per ly uestram intelligerent legem sibi permissam seu concessam à Romanis: siue illa lex esset ipsa lex Moysi limitata seu moderata à Romanis quantum ad iurisdictionem mortis,siue essent statuta aliqua à Romanis illis data. Et quod iste fuerit uerus sensus uerborum Pilati, testatur responsio pontificum quum dixerunt, Nobis non licet interficere quenquam. Tanquam dicerent: Iste malefactor meretur pœnam mortis quæ excedit facultatem nostram. nobis enim non licet interficere quenquam. Hæc enim responsio quum constet quod non est uera secundum legem Moysi absolute (quia secundum Moysi legem licitum est eis interficere malefactores multos) opus est ut intelligatur secundum legem à Romanis permissam seu datam. Vnde patet ratio quare à principio pontifices recusarunt iudicare Christum: quia scilicet uolebant ipsum damnari ad mortem, quod eis non permittebatur ex illa Pilati remissione. Vnde non ualentes inducere quasi ex authoritate Pilatum ad damnationem Christi, descenderũt ad spiritalia crimina,accusãtes ipsum ĩ quatuor, quæ Lucas narrat &c. De secunda autem uice quum Pilatus dixit, Accipite eum uos & crucifigite, alia est ratio, & alius sensus. dixit siquidem hæc uerba Pilatus postquam examinata fuerat causa Iesu Christi & ab Herode & ab ipso: & adduxerat iam ipsum foras portãtem spineã coronam &c. Et non dixit

eo

eo sensu nec ea ratione ut pontificibus permitteret potestatem crucifigendi Christũ (hanc enim libenter acceptassent) sed eo sensu & ratione, ut crimen tanti facinoris (scilicet interficiendi Christum innocentem) in pontifices retruderet: iuxta consuetum loquendi morem quo nos impulsi ab aliquibus ut faciamus aliquid quod à nobis uidetur iniquum, respondere solemus: ego nõ possum hoc facere, faciatis uos, non per hoc probantes aut cõcedentes quòd ipsi faciant, sed retorquentes crimen in eos.

Et quod iste sic uerus sensus, & intentus à Pilato, & intellectus à pontificibus, patet ex parte quidem Pilati, quia addidit, Ego enim non inuenio in eo causam, scilicet mortis. Ex parte uerò pontificum: quia directe responderunt ad retorsionem criminis, dicentes se in hac petitione nullum peccatum incurrere, sed diuinam legem seruare, responderunt enim: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori: quia filium Dei se fecit. Vbi petitionem suam ex lege diuina iustificarunt, & Dominum Iesum reum usurpatæ deitatis dixerunt: tanquàm si dicerent: Si de peccato agitur, non putes nos causam procurare iniquam: quoniam secundum legem procedimus. Vnde & Pilatus audito hoc sermone magis timuit displicere Iudæis absoluendo illum, quem lex eorum dignum morte facit. Nunquam ergo pontifices recusarunt iudicare Christum ad mortem: sed prima uice recusarunt iudicium sine facultate damnandi ad mortem. Secunda autem uice non recusarunt facultatem crucifigendi Christum, quia non eis oblata fuit, à Pilato per illa uerba, sed refellerunt crimen à se quod Pilatus in eos retorquebat prosequentès causam contra Christum. Et sic cessat quæstio & obiectio. Budæ in parasceue. 1524.

SEPTI-

SEPTIMVM IENTACVLVM: IN quo tractantur tria.

OCCVRRVNT septimò in hac solenitate Paschali tria. Primũ est apud Lucã Euangelistã de duob. discipulis eũtib. in Emaus: Oculi aũt illorũ tenebãtur, ne eũ agnoscerẽt. Scd̃m est vñ. scitur, ꝙ Thomas tetigit manus & latus Christi, ut doctores affirmant. Tertiũ, ꝙ in his dieb. legitur ex Apocalypsis c. 5. Dignus est agnus, qui occisus est, accipere diuinitatẽ.

CIrca primũ, Oculi aũt eorũ tenebãtur &c. dubiũ occurrit, an sit sermo de oculis corporis, an de oculis animæ. Qd̃ n. sit sermo de oculis corporis, ex eo apparet ꝙ si corporalib. oculis ĩtuiti fuissẽt ipsũ Christũ: quũ haberẽt ex pristina cõuersatione sensitiuã notitiã eius: uidẽdo cognouissent eũ nõ minus tũc q̃ ante resurrectionẽ. Vñ ex hoc ipso ꝙ uidẽtes ipsũ nõ cognouerũt eũ, habetur ꝙ aliqđ impedimẽtũ in eorũ corporali uisione erat: quo fiebat ut uidẽdo non cognoscerẽt ipsum sicut prius uidẽdo cognouerãt. Quod uerò sit sermo de oculis mẽtis, ex duob. apparet. Primò, quia illimet oculi detẽti sũt ne eũ agnoscerẽt, q postea apti sũt ĩ fractiõe panis, sed ĩ fractiõe panis sũt apti oculi interiores, ergo de illismet dixerat Euãgelista ꝙ oculi eorũ tenebãtur. Scd̃ò ex eo ꝙ nõ sufficiẽs impedimẽtũ cognitionis Christi allatũ fuisset ex ĩpedimẽto uisiõis corporalis. Nã ꝑ sensũ auditus restabat sufficiẽs uia ad cognoscẽdũ Christũ. Audiẽdo siquidẽ ꝓpriã ipsius uocẽ dũ loq̃retur in uia, & aperiret illis scripturas: cognoscere poterãt, imo debebãt ipsũ esse Christũ, sicut ante passionẽ cognouissẽt ipsũ uoce si audissent ipsũ loq̃ntẽ in nocte absq; hoc ꝙ uiderẽt ipsũ. Vñ ex hoc ꝙ neq; audiendo ipsius uocem cognouerũt ipsũ esse magistrũ suũ, insinuatur ꝙ interiores erãt illi oculi qui tenebãtur ne agnoscerent eum. Nihil enim spectat ad oculos corporeos cognoscere personam aliquam per auditum propriæ uocis.

AD hoc dicitur ꝙ sine dubio de utriusque oculis uerificantur uerba Euãgelistæ: principalis tamen Euãgelistæ

intentio ad interiores oculos referri uidetur. Declaro ſingu la. Quod enim oculi corporei diſcipulorum tenerentur ne a gnoſcerent eum, ex uerbis Marci Euangeliſtæ clarius precipitur. Nã Marcus explicat quod Chriſtus duobus diſcipulis euntibus in uillam oſtenſus eſt in alia effigie, ubi manifeſtatur quòd in oculis corporeis ambulantium diſcipulorum o ſtendebatur non propria Chriſti effigies, ſed alia: quam Lucas inſinuat ex uerbis diſcipulorum fuiſſe effigiem peregrini, dum dixerunt, Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, Ali am autem effigiem intellige, non quòd aliquam figuram ae ream unius peregrini formauerit Dominus coram oculis il lorum (quoniam Dominus ſeipſum eis monſtrauit) neque quòd in oculis diſcipulorum aliqua ægritudinis ſeu illuſio nis ſpecies facta fuerit, qua impedita fuerit uiſio colorum & figura ipſius Chriſti (quoniã nulla ad hoc ratio ducit) ſed ꝙ facies Chriſti immutabat tam diaphanum medium quam o culos diſcipulorum, non ſecundum omnem diſpoſitionem quam habebat, ſed ſecundum aliquid ſic, & ſecundum aliquid non. Verbi gratia: immutabat ſecundum aliquid ſuorum lineamentorum, oculorum, naſi, frontis &c. Et ſecundũ aliquid non, aut ſecundum aliquid coloris ſui, & ſecundum aliquid non. Et ſic apparebat in alia effigie, & ſic apparebat peregrinus non per formam ſeu figurã alteram, ſed per ſubtractionem immutationis ſecundum omne quod ſuæ figuræ ſeu coloris erat: hinc enim apparentia ſit alterius. Et parua huiuſmodi uarietas in immutando ſufficit ad alienam ef figiem apparendam, & ad non apparendam propriam, quoni am ſpecies uiſibilis ſic deficiens ab integritate obiecti, repræ ſentat non talem faciem non tales oculos &c. ac per hoc repræſentat alienam effigiem. Conſtat autem hoc fuiſſe in po teſtate ipſius Chriſti, in cuius poteſtate erat efficere ut etiam præſens nõ uideretur. Et ſicut non miramur corpus Chriſti glorioſum non immutaſſe oculos corporeos diſcipulorum quatenus erat lucidum: ita non eſt mirandum quòd non im mutauit oculos iſtorum duorum ſecundum omnem diſpo ſitionem ſui uultus. Ex hac ergo ſubtractione immutationis immutabantur oculi diſcipulorum ad uidendum Chriſtum non ſub propria effigie, & ad iudicandum ipſum peregrinum.

grinum. Et in hoc consistit impedimentum, quo oculi eorum corporei tenebantur ne eum agnoscerent. Et hæc quo ad impedimentum iudicij secundum corporalem uisionem sufficere uidentur. Sed quomodo auditus iudicium fuerit impeditum ut non discreuerint uocem Christi, non uidetur similis ratio. Nam fictioni simile uidetur, quod uox Christi aliter immutauerit auditum eorum quam formata ab ipso Christo fuerit aut quod secundum aliquid immutauerit, & secundum aliquid non. Vnde rationabiliter intelligimus quòd sicut homines qui sciunt uariis loqui linguis, diuersimodè loquuntur dum diuersis utuntur linguis, & sicut qui personam alienam fingunt loquendo, ita quãdoque loquũtur ut à non uidentibus eos putentur illi esse quorum personã fingunt in loquendo: ita multo magis Dñs Iesus diuersis modis loquebatur & nõ semper loquebatur modo quo cõsuetus erat loq. ante passionẽ, seruato tñ eodẽ idiomate. Et sic istis duobus discipulis aliter locutus est quam consueuerat ante passionem, ita quod uox non sonabat ipsum Christum ex hoc ipso quod non erat illo modo formata quo consueuerat formari ante passionem.

Et quòd ita sit, ex Euangelio Ioannis accipere possumus dũ eodẽ resurrectionis die Christus Dominus à Maria Magdalena nõ est primò cognitus in uoce, dum ei dixit. Mulier, quid ploras? quem quæris? & quasi statim est ab eadem cognitus in uoce, dum dixit ei Maria. Ex hoc enim quòd in secunda uoce tam breui cognouit eum: & in prima prolixiore nõ cognouerat, accipimus quòd primum uocẽ Christus formauit quasi alienã: secundam autẽ more solito ante passionẽ: & propterea statim Maria cognouit eum. Ex hac enim solita & cognita Christi uoce, à Maria cognitus est: & non sufficienter ex hoc quòd nominauit eam proprio nomine. Nam si secundum priorem uocem qua æstimabatur hortulanus, dixisset nomẽ proprium: Maria non habuisset rationẽ cognoscendi eum, sed interrogandi, unde me nosti? ex eo quo æstimabat illum hortulanum esse. Sed dum audiuit suauissima illa uoce magistri sui, quã solita erat audire, uocari se nominatim, habuit sufficientissimam rationem cognoscendi eum. Si ergo duobus istis discipulis Dominus nec

propriam effigiem ſubtrahendo,aliquid immutationis cor poralibus oculis monſtrauit:nec ſolitā uocem auribus eorū propoſuit,& propterea interiores oculi eorum tenebantur, ne agnoſcerent eum:ita ꝙ pars interior cognoſcitiua non habebat ex parte ſenſum unde iudicaret illum hominem eſſe Chriſtum:quoniam nec per ſenſum auditus,nec per ſenſum uiſus offerebantur ſenſibilia offerentia indiuiduum Chriſti. Præter hanc autem cauſam alia extabat cauſa impediens oculos internos,ſcilicet minus bona diſpoſitio mentis eorū, quā ipſimet cōfeſſi ſunt dicendo. Nos autem ſperabamus, quàmque Chriſtus reprehendit dicens,O ſtulti & tardi corde &c.Hinc enim merebantur ut Dominus nec per uiſum, nec per auditum ſe eis aperiret.Hinc etiam merabantur, ut dum aperiret eis ſcripturas,adhùc nō cognoſcerent eum.

Et per hoc patet ſecundum,ſcilicet ꝙ principalis intentio Euangeliſtæ eſt loqui de oculis interioribus,qui ex tot partibus tenebantur ne agnoſcerent eum nam ut dictum eſt, tenebantur ex parte uiſus corporei,& ex parte auditus corporei,& ex parte deſperationis,ſtultitiæ,& tarditatis.Et ij ſunt quos fateri oportet apertos in fractione panis, ſi pro quia fractio panis non concomitanter,ſed cauſaliter cōcurrit ad hoc qnod illi cognoſcerent Chriſtum. Concurreret ſiquidē fractio panis concomitanter,ſi non ex ipſa fractione panis, ſed dum frangeret Chriſtus panem, diſcipuli cognouiſſent ipſum hoc eſt,ſi dum frangeret panem,figura Chriſti immutaſſet oculos illorum ſecundum ſe totam:&ſic apertì dicerentur oculi eorum corporei.Sed hæc expoſitio diſſonat à plano euangelij ſenſu,non enim replicatum eſſet quòd narrauerunt Apoſtolis quòd cognouerunt eum in fractione panis, ſi fractio panis concomitanter ſolum concurriſſet, ita enim potuiſſet dicere quòd cognouerūt eum in benedictione panis,aut in acceptione,aut in porrectione eiuſdem, ſicut dixerunt in fractione,quoniam Chriſtus non ſolùm fregit, ſed accepit,ſed benedixit,ſed porrexit panem. Quocirca explicando ſolum fractionem, cauſam denotauerunt cognitionis. Et licet Euangeliſta non explicet modum quo fractio panis cauſauit in eis cognitionem Chriſti, attamen ex hoc ipſo quòd ponit fractionem ipſam fuiſſe cauſam cogni tio-

cionis, insinuat miraculum aliquod in illa fractione interuenisse, puta quod manibus frangebat, sicut alij cultello incidunt, & hoc tanquâm consuetum fieri à Domino ante passionem, mouit eos ad cognoscẽdum ipsum esse Christũ, Ex eo enim quod isti duo discipuli narrauerunt Apostolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis, manifeste intelligitur modum aliquem interuenisse in illa fractione, quo cognouerunt illi ipsum est Christum Iesum, nam non dicit eos narrasse quod cognouerunt eum, sed quomodo cognouerunt eum, nec dicit quomodo cognouerunt eum absolutè: sed determinatè, in fractione panis. Illud igitur aduerbium quomodo, determinans cognitionem in tali motius ad cognoscendum, scilicet in fractione panis, incitat nos ad intelligendum interuenisse in illa fractione panis, modum aliquem Domino Iesu Christo proprium, ex quo discipuli cognouerunt ipsum esse dominum Iesum. Et licet de hoc mirabili actu fractionis quod fuerit Christo consuetus ante passionem, Euangelia non expressè testentur, ex hoc tamen textu & ex Euangelio Ioannis non irrationabiliter sumitur. Ex hoc quidem textu non solum quia tanquam solitus Iesu Christi actus duxit istos discipulos in Christi cognitionem, sed etiam ex eo quòd isti discipuli narrauerunt Apostolis quomodo cognouerunt eũ in fractione panis: tanquã attestãtes actionẽ Christi ppriam, & ex cõsuetudine notã omnibus discipulis, quasi diceret Nos cognouimus ipsum certa cognitione quũ vidimus ipsũ frãgere panẽ more solito, ut scitis ꝙ consueuerat frangere.

Ex euangelio autem Ioannis. nam Ioan. ulti. quando ad mare Tyberiadis Christus post resurrectionem manifestauit se discipulis, ad insinuandum per hunc consuetum actum Christum conuersatum cum discipulis, dicitur: Et venit Iesus, & accepit panem, & dabat eis, & piscem similiter. Hæc enim uerba ad id tendere uidentur, quod Christus tam panem quàm piscem diuidebat discipulis propriis manibus: non enim integrum panem, neque integrum piscem illis dabat. Vnde & signanter euangelista apposuit ly similiter, ut declararet quod simili modo dabat piscem quo dabat panem

hoc eſt quod in manibus frangebat piſcem, ſicut frangebat panem. Hæc de primo.

CIrca ſecundum de actu Thomæ ratio dubitandi eſt, quia in Euangelio non legimus Thoma tetigiſſe: ſacri autem doctores, ſpecialiter Leo & Gregorius tactum affirmant interueniſſe.

AD hoc dicitur, quod ex uerbis Domini recitatis in euangelio Ioannis, intelligitur Thoma tetigiſſe: nam per actũ uidendi ſignificauit Euangeliſta huiuſmodi tactum. Quod non uoluntariè dicimus ſed ex pluribus Euangeliſtis manifeſte habemus. Apud Lucam nanque Dominus ipſo die reſurrectionis dixit diſcipulis. Palpate & uidete: quia ſpiritus carnem & oſſa non habet. Vbi ly uidete, non uiſionem corporalem ſignificat. ſed certificationem cognitionis ex tactu, ita ꝙ dicendo Palpate & uidete, dicebat, Palpate & certificate uos. Apud Ioannem quoque Dominus dixit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & uide manus meas. Non enim digito uidere poterat manum, ſed digito certificare ſe poterat de figura claui in manu & propterea dicens, Infer digitum tuum huc, & uide dicebat: Infer digitum tuum & certificare. Nec euangeliſtæ uſurparunt uidendi uocabulum ad deſignandam certam cognitionem, ſed uſitatum loquendi morem, ſequuti ſunt. Conſueuimus enim uidendi uerbo uti non ſolum ad ſignificandam corporalem uiſionem aut intellectualem ſed etiam ad ſignificãdum certam cognitionem ſecundum quecunque ſenſum. Et uidetur hic uſus deriuatus ex certitudine ſenſus uiſus. Vnde & in ſpalmo dicitur de ſenſu guſtus ſpiritali: Guſtate & uidete quoniã ſuauis eſt dominus. Ex hoc ergo quod in hoc propoſito ipſe Dominus uſus eſt uidendi uerbo ad ſignificandam certam cognitionem ſecundum tactum tam ad apoſtolos alios apud Lucam in die reſurrectionis, quam ad Thomam apud Ioannem poſt octo dies: conſequens eſt, ut affirmante Domino, quia uidiſti me Thoma credidiſti, affirmata ſit certificatio ſecundum tactum quæ per uerbum uidendi ſignificata & oblata ab ipſo Chriſto erat: ita quod dicendo: quia uidiſti, credidiſti: dixit, quia tangendo certificatus es, credidiſti &c. Vnde patet ex euangelio haberi quod Thomas tetigit; & propterea confeſſus eſt credendo, Dominus

nus meus & Deus meus. Hæc de ſecundo.

CIrca tertium dubitandi ratio eſt:quia Chriſtus Dominus ab æterno fuit Deus, nec per mortem deſiit eſſe Deus:nā totus Deus erat in ſepulchro,& totus Deus erat in inferno cū anima Chriſti. Quomodo ergo poſt reſurrectionem ſuam de eo dicitur quod dignus eſt accipere diuinitatem, quaſi non haberet illam.

AD hoc breuiter dicitur, quód accipere dicimur aliquid nō ſolum ſi de nouo accipimus illud ſed etiam ſi prius illud habentes de nouo utimur. Vnde & habens gladium dicitur, accipere gladium quando de nouo utitur illo.

Et iuxta hunc ſenſum Dominus Ieſus licet ab æterno fuerit Deus,& nunquam deſierit eſſe Deus:quia tamen poſt reſurrectionem ſuam uſurus erat diuinitate ſua manifeſtè, quam ſub paſſibili carne tanto tempore occultam tenuit:& ex merito paſſionis ſuæ dicebatur ſibi manifeſtatio gloriæ (ut Apoſtolus ad Philip. ij. dixit)ideo dignus poſt reſurrectionē ſuā dicitur accipere diuinitatem,non de nouo ad habendum illā ſed ad manifeſtum uſum illius:qui uſus uſque ad diem iudicij,quo manifeſtiſſimè apparebit omnibus Deus, extēditur. Hæc de tertia & tota hac parte.

Budæ, ſabbato in albis, 1524.

OCTAVVM IENTACVLVM: in quo declarantur de peccatis quinque.

OCCVRRVNT Octauò declaranda de peccatis quinque.

Primum eſt Matth. xij. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur.

Secundum eſt primæ ad Corinthios ſexto. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.

Tertium eſt j. Ioan. ult. Qui ſcit fratrem ſuum peccare pec

catum non ad mortem: petat, & dabitur ei uita peccanti non ad mortem, est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut rogetquis.

Quartum est apoc. iij. Vtinam esses calidus aut frigidus: sed quia tæpidus es incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis diues sum & locupletatus, & nullus egeo: & nescis quia miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

Quintum est Apocal. ultimo: Qui nocet, noceat adhuc, & qui sordidus est, sordescat adhuc.

CIrca primum Matth. xij. Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus spiritus autem blasphemiæ non remittetur: dubium occurrit de differẽtia posita inter spiritum blasphemiæ, & reliqua peccata hominum quantum ad hoc quod spiritus blasphemiæ non remittitur, reliqua uero remittẽtur. Nam aut est sermo de remissione quantum est ex natura peccati: & sic non saluatur differentia posita: quia commune est omni peccato mortali, quantum est ex parte sui esse irremissibile: quum faciat hominem dignum æterna morte, & constituat inimicum Deo. Aut est sermo de remissione, secundum potentiam: & nec sic saluatur differentia posita: quia cõmune est omni peccato mortali posse remitti, non solum per omni potentiam Dei, sed per misericordiam eius solitam: tam per sacramentum baptismi, quam per sacramentum pœnitentiæ. Aut de remissione in actu, hoc est, quod reliqua remittetur, & hoc non. Et nec sic saluatur differentia posita: sed utrinque falsa uidetur: nam nec de omnibus reliquis peccatis hominum uerificatur quod quandoque remittẽtur hominibus quum multi damnentur propter huiusmodi peccata. Nec pro uero asserendum est aliquod quodcunque sit illud peccatum hominis in hac uita, quod nunquam remittetur: quoniam affirmare hoc est ponere hominem illum in desperationẽ. Nã si certificatus esset quis per Domini sententiam quod peccatum spiritus blasphemiæ nunquam remittetur, haberet causã desperandi habens tale peccatum, utpote certus de non consequendo remissionem.

AD hoc dicitur quod quum manifeste spiritus blasphemiæ distinguatur in litera contra blasphemiam, uidetur per spiritum

ſpiritum blaſphemiæ intelligendum quoddam ſpeciale blaſphemandi genus: quod iudicio meo, conſtat ex maligna machinatione aduerſus Deum: dum aliquis ad hoc dat operam ut quæ Dei eſſe cognoſcit, aut putat, deſtruat, peruertat, alii attribuat &c. huiuſmodi enim blaſphemiæ genus merito blaſphemiæ ſpiritus appellatum eſt, propter plenitudinem rationis blaſphemandi, & propter conſuetum loquendi morem quo appellamus hominem omnibus opponentem habere ſpiritum contradictionis: ita huiuſmodi malignantes dicuntur habere ſpiritum blaſphemiæ.

Inter hoc igitur crimen hoc ſpiritus blaſphemiæ, & alia peccata & ipſas blaſphemias differentia quo ad remisſionem eſt, quod reliqua regulariter loquendo remittuntur hominibus, hoc autem regularirer loquendo nunquam remittitur: ita ꝙ Dominus hanc differentiam reuelaſſe uidetur in hoc textu, Et quamuis etiam iſtis ſi pœnitentiā agerēt, uenia daretur: diſpoſuit tamen diuina iuſtitia permittere iſtos impœnitentes perſeuerare: ita ꝙ ſub hac Dominica reuelatione cadit non ſolum negatio remisſionis, ſed negatio doni pœnitētiæ: tanquam ſi dictū fuerit quod peccantibus ſpiritu blaſphemiæ nunquam conceditur remisſio: quia nunquā cōcedetur ex gratia pœnitēdi. exigēte hoc maxima illorum nequitia. Ad dubitationē igitur reſpōdetur quod ſermo eſt de actuali remisſione nō ſimpliciter & abſolutè, ſed regulariter hoc eſt ſecūdū cōmunem curſum. Et quum obiicitur ꝙ non omnia reliqua remittūtur etiā ſecundū cōmunē curſum, reſpōdetur, Dominū nō dixiſſe quod omnia reliqua remittētur ſingulis hominibus, ſed dixit, ꝙ remittentur hominibus ad quod uerificandū ſufficit ꝙ remittātur aliqbus hominibus. Quod uero obiicitur de deſperatione, ſoluitur dicendo quod talis nō debet deſperare: quoniā Deus nō alligauit miſericordiam ſuā cōi curſui, ſed præter illū ſeu ſupra illū pluries miſertus inuenitur peccatorū, ut patet de latrone, de Paulo, de Magdalena, quos ſupra communem curſum ſtatim ita euexit. Omni ergo conatu, ieiuniis, & eleemoſynis, & orationibus, alieniſq; ſuffragiis tanto magis conari talis deberet ad diuinam implorandam miſericordiam, quantò

remotiorem se ab illa constituit Hæc de primo.

CIrca secundum .j. ad Cor. vi. Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat, quæstio occurrit tum contra primã partem, tum contra secundam. Contra primam quidẽ: quoniã falsum uidetur omne aliud a fornicatiõe pctm̃ extra corpus esse. Apparet enim triplex manifesta instantia: Prima de comessationibus & ebrietatibus, quas constat pctã esse in corpore, & non extra corpus. Secunda de percussione & uulneratione sui ipsius: quũ enim qs percutit aut uulnerat seipsum manifeste peccat contra corpus suum plus quam inebrians se. Tertia, de abusu manuum loco pedum: ut si quis ambularet more quadrupedũ hinc em̃ maximè pecceret in corpus suũ, dehonestãs illud, & abducẽs ac deiiciens ab humana dignitate, & efficiẽs illud simile bestiis. Contra secũdã uero parte: qm̃ non apparet uera neq; p se neq; p accidens. Nõ p se: qa licet in peccatis contra naturam contumelia fiat corpori, (iuxta illud ad Rom. j. Vt contumeliis afficiant corpora ppria) in peccatis tamen naturalibus, quale est fornicatio, nulla apparet iniuria corporis, sed aiæ: dũ aĩa subditur corpori, & inquinatur peccato: Nec per accidẽs: qm̃ nõ oportet fornicantẽ nocere corpori proprio, quũ semẽ sit de superflue indiuidui &c. Et si ad ea quæ sunt per accidens egrediẽdum est: in promptu obiiceretur quod plures occidit crapula, quam gladius.

AD hoc dicitur, sermonem Apostoli esse de peccatis humanis in genere: ita quod non intendit fornicationem comparare singulis peccatorum speciebus, sed communibus generalibus peccatis. nec loquitur de effectibus peccatorum, sed de peccatis ipsis: & intendit quod solum peccatum fornicationis, & tanto magis adulterii, & similium, est peccatum in corpus proprium: hoc est, infert iniuriam proprio corpori. quũ distinguitur enim pecccatum in deum, in proximum &c. sensus est quod infert iniuriam Deo, infert iniuriam proximo &c. Ac per hoc quum dicitur hic quod peccat in corpus proprium, sensus est quod iniuriam facit proprio corpori. Vnde ad obiecta contra primam partem respondendo, dicitur, quod neque comessatio, neque ebrietas iniuriosa est corpori proprio in ipso actu peccati, quamuis effectus eorum

iniuriosus sit corpori pro quanto illi nocet. & pro tanto dicuntur extra corpus esse quo ad iniuriam: quia extra corpus sumitur hic: ut distinguitur contra peccare in corpus proprium: in quo fornicatio à reliquis differre dicitur. De percussione autem & uulneratione propria, dicitur huiusmodi crimina computari extra generalem rationem peccatorum communium: ut patet ex hoc quod homicidium secundum communem suam rationem non ponitur peccatum in corpus proprium: & tamen occidere seipsum, maximè est contra corpus proprium. Vnde huiusmodi specialia peccata ut existentia extra cōparationem quam facit Apostolus, reiicienda sunt. De ambulatione uero more quadrupedum & similibus, dicitur quod quum hæc sint peccata plus quā humana (quoniam apud Philosophos sunt peccata bestialitatis) ualde remota sunt à comparatione quæ ab Apost. fit. Ab ea uerò q̄ obiiciuntur cōtra secundā partē, respondetur quod sermo est de iniuria quā per se facit fornicatio corpori propria. Et quum quæritur, quæ est illa iniuria? Respondetur quod est duplex, scilicet dehonorationis & subiectionis. Dehonorationis quidem: quia mēbra sua mēbra facit meretricis. qui enim adhæret meretrici, unum corpus efficitur cum ea. Subiectionis uerò: quia membra sua subiicit potestati meretricis, unde patet quod non oportet recurrere ad nocumenta per accidens, aut ad quæcunque alia per accidēs. Hæc de secūdo.

Circa tertium. j. Ioan. ulti. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortē: petat & dabitur ei uita peccanti non ad mortem, est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis. difficultas occurrit de differentia peccati ad mortem, & peccati non ad mortem, an sit sermo de morte corporis, an de morte animæ: ita quòd si ad mortem corporis spectatur, peccatum ad mortem intelligitur finalis impœnitentia: hoc est quando homo moritur in peccato mortali absq; pœnitentia interiori: hoc enim est peccatum durās usque ad mortem corporis inclusiuè, & propterea ducens ad mortem æternam. Si autem ad mortem animæ spectatur, uocatur peccatum ad mortem omne peccatum mortale: quia mors animæ est. Quæstio igitur est quis sit sensus Ioannis apostoli per hæc uerba. Nam contra primum sensum mili-

militant uerba ipsius textus dum dicitur. Qui scit fratrem suum peccare. De finali siquidem impœnitentia non potest aliquis dum uiuit scire quod peccat huiusmodi peccato: sed solum post mortem potest sciri quod peccauit finali impœnitentia: quoniam quandiu uiuit potest pœnitere:ac per hoc non ad huc finaliter impœnitens. Et propterea de hoc pecca to non esset dicendum. Qui scit fratrem suum peccare: sed qui scit fratrem suum peccasse. Contra secundum uero sensum (iuxta quem solummodo peccatum ueniale est peccatū non ad mortem) militant duo uerba textus. Primum quum dicitur, & dabitur ei uita, nam peccans solum ueniaiiter, non eget ut detur ei uita: quum habeat ipsam spiritalem uitam per charitatem, quæ stat cum peccato ueniali. Vnde ex hoc quod dicit dabitur ei uita peccāti non ad mortem, significat quod talis peccans non ad mortem, eget uita: utpote non habens illam, sed expectans ut detur sibi: quod non conueniunt peccato ueniali, sed mortali. Secundum, quum dicitur. Non pro illo dico ut roget quis. Nam hinc sequeretur Ioannem non dicere ut rogetur pro peccātibus mortaliter: cuius contrarium Dominus docuit. Orate pro persequentibus uos, & fecit, orans pro crucifixoribus: & Stephanus orauit pro lapidantibus: constat autem hos omnes peccasse mortaliter, & non esse rationabile ut Ioannes euangelista discordet à doctrina & exemplis Christi & sanctorum: discordaret autem, si timeret orandum esse pro irretitis peccatis mortalibus.

AD hoc dicitur quod quum sermo omnis nisi per se intelligatur, incertus sit (utpote uagus per accidentia) per peccatum ad mortem intelligendum est peccatum quod per se machinatur ad mortem animæ: hoc est ex intentione abiicit uitam animæ, ut quum quis ex intentione non curat de salute animæ suæ, de paradiso, & huiusmodi. Dico autem ex intentione, propter eos qui non ex huiusmodi intentione, sed est consuetudine deliciarum & luxuriarum, ex consuetudine usurarum, & sic de similibus, uiuunt tanquam non curantes de salutæ animæ suæ: tales enim nō ex intentione peccāt cōtra uitā animæ suæ, sed ex passionibus, infirmationibus &c. Intēdit ergo Ioānes euangelista differētiā inter peccatores

-catores contemptu propriæ salutis peccantes, & inter alios qui ex ignorantia, aut passione & huiusmodi incurrunt peccata mortalia. Et instruit Chistianos ut quum uiderint aliquos peccare ex ignorantia, aut infirmitate &c. orent pro illis cum fiducia, quum uiderint autem peccantes ex contemptu propriæ uitæ, non præsumant petere pro eis ueniam, sed uel relinquant eos in cursu suo, uel (ut Bernard. insinuat) gemant, si fortè diuina misericordia adiiciat quod oratio nō præsumit. Et bene nota quod Ioannes non affirmat repellendam esse orationem pro talibus, sed non audet dicere ut orēt pro talibus. tanquam petitio uideatur præsumptuosa: ait enim non dico ut oret quis.

Et hic sensus consonare uidetur non solum toti textui & contextui, sed etiam gestis Sanctorum: nam Dominus orans pro crucifixoribus adiecit causam ignorantiæ: Quia nesciunt quid faciunt. Et Paulus pro quo exauditus fuit Stephanus, testatur se misericordiam consecutum, quia ignorans fecit.

Vnde patet ꝙ neuter quæsitorum sensuum est intētus ab Apostolo, sed iste quem diximus cui omnia consonare uidētur. Hæc de tertio.

CIrca quartum Apo. iij. Vtinā esses frigidus aut calidus: sed quia tæpidus es, nec calidus, nec frigidus, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis quod diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu miser es & miserabilis, & pauper & cæcus, & nudus, ambiguitas occurrit ex quadruplici capite. Primo quia inconueniens manifestum est attribuere alicui sancto angelo desiderium mali culpæ, ac per hoc non consonat illi dicere, utinam esses calidus aut frigidus: nam per esse frigidum intelligitur alienum manifestè esse à toto charitatis igne. Secundo: quia non consonant hæc duo sibiinuicem, scilicet tæpor & feruor arrogantiæ, & tamen in litera utrunque dicitur hunc episcopum habere, nam primò dicitur, quia tæpidus es, & deinde subiungitur: dicis ꝙ diues sum & locupletatus, & nullius egeo. ubi superbiæ feruor magnus notatur quum falsò sibi arroget diuitias &c: Tertio quia aliud est ex tæpore, aliud ex ignorantia peccare: nam tæpor ad infirmitatem animi spectare uidetur: &

propterea mirum est quod in litera iste dicitur tæpidus, & deinde subditur eius ignorantia dum dicitur, Et nescis quia miseries,& miserabilis, &c. Quarto, quia nulli debet imputari defectus non solùm inculpabilis, sed impossibilis euitari: nullus (inquit Philosophus) imperabit cæco nato,sed hominem in hac uita nescire se esse absque charitatis gratia, est defectus & inculpabilis & ineuitabilis. nullus enim scit an odio uel amore dignus sit: ut dicitur Ecclesiast. ix. Inconuenienter ergo arguitur iste quod nesciat se miserum &c.

AD hoc dicitur, quod homo iste ultimo descriptus de quo est sermo,habet secundum planum literæ sensum conditiones quatuor: Prima est esse extra charitatē:quæ ex eo habetur quod describitur miser, miserabilis,pauper & cæcus secundum ueritatem. Secunda,est esse tæpidum: quæ clare patet in litera. Tertia est, æstimare se diuitem, locupletatum, & nullius egere. Et hæc etiam clare patet in litera. Et ponitur causa tæpiditatis: quoniam cum coniunctione causali in litera ponitur,dicendo,quia dicis quod diues sū &c.Quarta est, nescire se esse miserum & miserabilem, pauperem, cæcum & nudum. hæc quarta conditio similiter ponitur cum causa tæpiditatis: dum continuatur in textu cum antedicta causa sub eadem coniunctione causali: ut patet intuenti. Ex quibus omnibus colligitur huiusmodi hominem abundare multis ac donis siue naturalibus, siue gratuitis & multis bonis operibus: ita quod primum istius peccatum apparet superbia de multis bonis quæ in se recognoscit. Et si singula discernimus, istius hominis oculus adeo perspiciebat bona quæ in se erant, ut erraret & superbiret. Erraret quidem, quoniam ex bonis secundum quid, æstimauit se bonum simpliciter: hoc est ex donis & bonis operibus quibus abundabat sine uera charitate æstimauit se etiam charitatem & illius dona habere. Hoc enim sonant uerba sua, dum interiori uerbo dicebat, Diues sum, & hoc quo ad donatam naturæ quàm gratiæ, locupletatus sum, & hoc quo ad bona opera & studia, & nullius egeo, & hoc uniuersaliter quo ad bona quæcunque necessaria: ita quod æstimabat se nullo amplius dono egere, & tamen falsum erat: quoniam carebat charitate & gratia gratum faciente. Superbiret autem: quoniam

quoniam bonis illis quæ habebat ſeipſum magnificabat, nam dicebat: ego ſum diues, ego locupletatus, ego nullius egeo: quum uir rectus debuiſſet dicere, quia fecit mihi Dominus magna qui potens eſt &c. Et Deum, non ſe magnificare: nec unquam prorumpere in tam temerariam æſtimationem, quod nullius egeret. Nec intelligo hunc eſſe tanta elatum ſuperbia, ut ex intentione ſuperbiret (quoniam iam eſſet in numero non tæpidorum, ſed frigidiſſimorum) ſed quia per modum ſuperbientis & tali æſtimationi innitentis ſe habebat: quod ut clarius patebit, facit hominem tæpidum. Erat quoque huic ſuperbiæ ac falſæ æſtimationi annexum alterum peccatum negligentiæ. nam cum hac æſtimatione negligebat iſte diſcutere interiorem diſpoſitionem animæ ſuæ quo ad mala pœnæ atteſtantia malum culpæ. Neſciebat enim ſe eſſe miſerum miſerabilem, pauperem, cæcum & nudum, quæ ſunt mala pœnæ atteſtantia malum culpæ. Et fomentum huius negligentiæ, quamuis ex litera non habeatur, niſi antedicta ſuperba æſtimatio, uidetur tamen eſſe incertitudo charitatis: ita quod ex hoc, ꝙ non poteſt homo ſcire certa cognitione ſe habere gratiam gratum facientem ſeu charitatem, neglexerit perſcrutari an tedicta mala ſua: tanquam eiuſdem rationis ſit cognoſcere habere ſe bona gratiæ & charitatis, & diſcutere huiuſmodi mala: quod tamen non eſt uerum: nam & ſi homo non poteſt cognoſcere in ſe eſſe donum charitatis infuſæ, poteſt tamen diſcernere an ſit pauper, & cæcus: paupertas enim conſiſtit in penuria operum interiorum ſimilium operibus interioribus charitatis: puta ſi habebat interiorem actum pœnitentiæ, ſi interiorem actum gratitudinis, ſi reuerentiæ & tremoris in Deum, ſi miſericordiæ in proximos, ſi humilitatis in ſeipſum. Similiter de uiſu, ſi uidebat eo modo uiuendi de quo ſcriptum eſt: Ad uidendum in bonitate electorum tuorum. uident enim electi in bonitate, propria quidem bona, ut Dei: propria uerò mala culpæ accuſando ſe, corrigendo, puniendo: propria uero mala pœnæ æquanimiter tolerando, bono aliorum gaudendo, malo aliorum condolendo &c. quo cõtrà cæci uidentes ſuperbia cordis ſui proximos uident iudicando ſeu contemnendo, bona eorũ paruifaciendo

ui faciendo mala eorum accusando, indignando &c. bona quæ habent ut sua magnificando: mala, quæ habẽt excusando &c. huiusmodi enim paupertatẽ, cæcitatem & nuditatem uirtutum his annexam potest homo si uult diligenter in se discutere & cognoscere. Et in hoc iste homo defecit: neglexit enim huiusmodi mala pœnæ in se discutere, & sic nesciuit seipsum miserum &c. Ex his autem duobus (superbia scilicet & negligentia, consurgit in homine quædam confidentia, quasi manendi in statu in quo stat. Ex eo enim q̃ æstimat abundantem in bonis, & nescit miseriam status sui, quasi securus incedit: etiam inde naturaliter procedit affectus tæpidus ad dona gratiæ gratum facientis habenda. Et propterea homo iste ponitur tæpidus ex his causis: scilicet quia dicebat diues sum &c. Et nesciebat se esse miserum &c. Huiusmodi autem dispositio tæpidi animi utinam non frequens inueniatur in iis, qui putantes se in gratia Dei esse, negligũt discutere interiorem animi sui dispositionem quo ad penuriam interiorem actum uirtutum, & interioris uisus animi. Signum autem tæpidi uidetur esse non progredi seu nõ augeri in interioribus actibus uirtutum infusarum.

Et licet ex recitatis in hac litera appareat iam hũc esse uerum literæ sensum, solidior tamen sensus iste apparet ex subiuncto consilio exhibito in textu isti homini, dum suadetur ei in remedium studium emendi aurum ignitũ &c. In emendo siquidem duo inueniuntur contraria tempori. Alterum est appretiare seu magni æstimare id quod est emendum. Alterum est, exhibere pretium æquale rei emendæ. Et primum quidem spectat ad animum, secundum autem ad exequutionem operis. Quæ ideo tollunt tæporem, quia tæpidus non æstimat donum gratiæ tanquam emendum, nec studet in exequutione exhibere opera quasi æquiualentia ad gratiã: ad quæ tamen duo maximè debet assurgere tæpidus, & ut summè magnifaciat (quo caret) gratiæ donum & ut omni conatu exerceat se quasi ad cogendum Deum: ut det sibi gratiam. Secundum quoque remedium quod adiungitur, idem testatur ad causas tæpiditatis relatum, nam quia ad malè uidendo bona quæ habet, & non uidendo mala quæ habet, tæpidus effectus est, medicina pro oculis ei offertur, qua impedimen-

impedimenta uidendi tollantur: inter quæ præcipuum est superbia, quæ collyrij unctione tollitur, sic à Christo discimus quia mitis est & humilis corde.

AD obiecta igitur ordinatè respondendo, dicitur dupliciter posse accipi metaphoram hanc de calido & frigido, & tæpido. Primo intelligendo per calidum manifestam charitatem, & per frigidum manifestam iniquitatem, per tæpidum uero medium: qualis descriptus est, qui sibi uidetur bonus, & tamen est malus. Et iuxta hunc sensum optat angelus magis frigidum quàm tæpidum: non ut meliorem, sed ut faciliorem ad resipiscendum: qui enim cognoscit se esse malũ, facilius correctionem suscipit, quàm is qui putat se esse bonũ & quasi tutus tæpet. Secundò, referendo metaphoram totam ad gustum seu sumentem. Et iuxta hunc sensum tam frigidus quàm calidus bonus est: nam & calida libẽter suminius: & similiter frigida libenter sumimus solum autẽ tæpidum abominabile est, utpote uomitum causans. Et sic optans angelus, utinam esses calidus aut frigidus, optat bonum. Vtinam esses sicut cibus aut potus habilis ad sumendũ, ut est alimentum calidũ, & alimentum frigidũ, Et hinc sensus magis consonat litere pro quãto parabola hæc ad hoc tendit, ut solũ tæpidum abominabile dicatur, tanquàm uomitiuum, unde patet nihil mali per hæc uerba optari ab angelo. Ad secũdam obiectionem dicitur ꝙ in isto homine tæpido esset feruor superbiæ & arrogantiæ, si ex intentione superbiret ad hoc ut se diuitem, locupletatum, & nullius egentem magnificaret, sed iste tæpidus non ex intentione sic superbit, sed ex modo se habendi, quandoquidem sic confidit in ijs quæ habet, tanquàm iudicans se locupletem, diuitẽ, & nullius egentem. Videtur enim quædam superbia sicca magis quàm superbiæ feruor: & propterea non inde apertè malus, sed tæpidus effectus est. Ad tertiam dicitur ꝙ tæpor & ignorãtia possunt subordinari: ita ꝙ ambo possunt diuersimodè causare peccatum, tæpor immediatè, ignorantia mediatè. Sic autem est in proposito, ignorantia enim propriæ miseriæ concausat tæporẽ, quo deinde peccatur. Nec ista simultas contrariatur diuersitati causarum peccandi, scilicet ex ignorantia uel infirmitate, quoniam illa diuersitas

intelligitur secundum causas proximas: quando scilicet causa proxima est infirmitas, non ignorantia, aut econtrario. Secus autem est quum infirmitas circa unum actum subordinatur ignorantiæ alterius rei præcedentis: ut patet esse in proposito. Ad quartam dicitur quod huic tæpido non imputatur nescientia doni charitatis in seipso, sed ignorantia propriæ miseriæ: quæ non est solum euitabilis, sed ualde culpabilis: ut patet ex dictis. Hæc de quarto.

Circa quintum Apocalypsis ultimo. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc, & qui iustus, iustificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc, difficultas ex triplici capite occurrit. Primò, de veritate, quia utraque pars progressus, scilicet tam malorum quàm bonorum falsa uidetur: nam multi hodie mali: cras bôni, ut patet de Paulo & latrone &c. & similiter multi hodie boni, cras mali ut patet de Nicolao, Salomone &c. Secundò de decentia: quia hæc uerba sunt angeli alloquentis Ioannem: indecens autem uidetur ut angelus sanctus dicat. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. multò magis quàm indecens fuerit iudicium inferre blasphemiæ in diabolum: quod tamen non est ausus Michael archangelus, ut Iudas in epistola sua dicit. Tertiò, de concessione temporis: nam Deus nemini dedit spatium malè operandi (ut dicitur Ecclesiastici decimo quinto) imò ut Esaias dixit. propterea expectat Dominus, ut misereatur uestri. Quomodo ergo nunc angelus tempus propinquum denuntians dicit: Qui nocet, noceat: & qui sordet, sordescat: tanquam concedens malis tempus peiora faciendi.

Ad hoc dicitur quòd literalis sensus horum uerborum ad præscitorum & prædestinatorum conditionem, ac tempus usq. ad iudicium tendere uidetur. Ad cuius euidentiam prænotandum est angelum more humano allocutum esse Ioannem in fine Apoc. monendo eum ne claudat librum Apocalypsis assignando pro ratione, quia tēpus propè est. Consueuimus siquidem quando in aliud tempus differenda est lectio libri, claudere librū reseruādo ipsum ad tēpus opportunum: quādo uero tunc imminet tempus utendi libro qui inuenitur apertus, dicimus, ne claudas librū quia iam instat

tempus

tempus vtendi illo. Sic Angelus Ioãni scribenti Apocalypsis librum dicit. Ne signaueris librum hunc, quia tempus instat exequendi ea quæ sunt scripta in illo. Et notanter ex parte instantis temporibus ad uniuersale iudicium, reddit rationem non sigillandi librum: duo nanque exequendorum genera in Apocalypsi reuelata sunt. Quædam adimplenda in tempore, & sunt quæ fient usque in diem iudicij. Quædam adimplẽda in æternitate: & hæc sunt quæ fient post die iudicii. Et quoniam illa quæ fient in æternitate, distãtia multum uidẽtur, ideo Angelus ex parte temporis & eorum quæ in tempore fiunt, reddit rationem non sigillandi librum, ut pote qa tempus iudicij instat & exequẽda in tempore iam sunt. Et hoc denotauit dicendo. Tempus enim prope est. & dicit absolute tẽpus: quoniã tempus ad iudicium, & tempus absolute æquiualent: quoniã post iudicium non erit ultra tempus: iuxta illud: iurauit per uiuẽtem in secula seculorum, quod tempus non erit ultra. Et ad declarandum quod propinquũ sit tempus iudicii, subiungit quasi epilogando totum quod interim agendum est scilicet quod ad implenda sunt præscitorum demerita, & prædestinatorum merita: ut ex his paucis adimplendis perpendatur breuitas temporis ad iudicium. Omnia enim quæcunque usque ad diem iudicii agẽda sunt in his duobus consistere uidẽtur. Significauit autem Angelus hæc duo per proposita uerba: scilicet qui nocet, noceat adhuc &c. Quod ut facilius clariusque percipiatur, nota in his uerbis mysteria septem.

Primum est, quod tam in hominibus bonis quàm in malis præsupponitur initium: & apponitur terminus per modũ progressus perseuerantis. Præsupponitur quidẽ initium dicendo, qui nocet, qui in sordibus est, qui iustus est, qui sanctus est: manifeste enim per modum præsuppositi hæc dicuntur: illa de malis, ista de bonis. Apponitur uerò terminus, dicendo, noceat adhuc sordescat adhuc, iustificetur adhuc, sanctificetur adhuc. Et apponitur per modum perseuerantiæ quia sola perseuerantia & in malis damnatur, & in bonis coronatur. Per modum quoque progressus: quia in uitæ termino & mali si possent adderent ad malum, & boni adderent ad bonum. Ex hac igitur ordinatione

ne literæ intelligimus mysterium hoc quòd de præscitis & prædestinatis est sermo: qui ex præsupposita prædestinatione & præscientia procedit, dum in malis ex præsupposito primo quasi effectu reprobationis, scilicet prima præsciti iniquitate, & in bonis primo prædestinationis effectu, scilicet prima prædestinati iustitia, ad progressum termini ultimi i malo quò ad præscitos, & in bono quò ad prædestinatos extenditur sermo: ita quòd sensus est. Qui præscitus est nocens aut in sordibus, impleat mensuram iniquitatis suæ., & qui prædestinatus est iustus aut sanctus, adimpleat mensuram iustitiæ suæ. Secũdum est quòd in ordine malorum, solius iniquitatis: & in ordine bonorum, solius bonitatis mentio fit, ut clarè patet. Hinc enim per malos præscitos, & per bonos, prædestinatos intelligimus: quia Ezechiele teste didicimus quòd Deus obliuiscit omnium iniquitatum quas fecerat, qui conuersus in bono perseuerat usque in finem, & similiter omnium bonorum quæ fecerat, aduersus & perseuerans in malo usque in finem. Tertium quoque ad hoc idem mysterium est, quòd licet in istò decursu temporis usque ad iudicium interueniat diuersitas bonorum & malorum secundum presentem gratiã uel nequitiam, ut patet: nulla tamẽ de hac diuersitate hic mentio fit: quia huiusmodi diuersitas non remanebit iudicanda, sed sola diuersitas quæ est secundum bonitatem prædestinatam, & malitiam præscitam simpliciter. Quartum est ex modo loquendi, dum non enuntiando per uerbum indicatiuum (non enim dicitur nocebit, sordescet, iustificabitur, sanctificabitur) sed per uerbum imperatiuum noceat, sordescat, iustificetur, sanctificetur, exprimitur huiusmodi progressus perseuerans siue in bono siue malo. Hinc enim ordo diuinæ præscientiæ ac reprobationis & similiter prædestinationis insinuatur. nam inter primum peccatum præsciti, & posteriora hæc est differentia, quòd primũ est tantummodo permissum: posteriora uerò sunt & permissa & ordinata in pœnam prioris: iuxta illud ad Ro. j. propter quod tradidit illos Deus in reprobum sensum &c. Et propterea de posterioribus peccatis tanquam de speciali modo subiectis ordinationi diuinæ, imperando ordinem ac tolerantiam eorum dicitur, sordescat, & noceat. De bo-

nis

nis autem prædestinatorum clarum est quòd non solum sub ordine, sed etiam sub efficientia diuinæ prædestinationis denotatur ∴ Apparet quoque in utrisque denotari per hanc mensuram eorundem, nam & diuina prædestinatio definiuit usquequo merita prædestinatorum progredientur: & similiter diuina dispositio ordinauit usquequo sustinebit in multa patientia seu tolerabit demerita præscitorum. Et hoc fortè denotant hæc uerba determinata illo aduerbio, adhuc. Cum his quoque omnibus retine quòd per huiusmodi loquendi modum, sordescat, noceat &c. humana libertas aliquem designatur; ut solemus dicere relinquentes in sua libertate, faciat, dicat &c. Quintum est diuersitas ordinum tam in bonis quàm in malis. Nam ponuntur duo ordines bonorum ad denotandam disparitatem præscitorum inter se, aliis minus malis, & aliis peioribus existentibus, & similiter ad denotandam diuersitatem prædestinatorum bonorum & malorum. Mali siquidem denotantur per eos qui in sordibus sunt: peiores uero per nocētes: boni quoque notantur per iustos, meliores uerò per sanctos. Quemadmodū enim paratæ sunt prædestinatis diuersæ mansiones in domo patris cœlestis: ita & præscitis in inferno diuersa tormenta parata sunt pro diuersitate demeritorum.

Sextū ex ordine quo reuelata dicuntur, sumi pōt. Ex hoc enim quòd prius præsciti, & demum prædestinati positi sunt intelligi potest ipse qui in rei ueritate est ordo inter tolerantiam præscitorum & prædestinatos, nam tolerantur præsciti propter prædestinatos: iuxta illud. Nolite nocere terræ neque arboribus, quo adusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum ∴ Et rursus quum sancti martyres suspirare: ut ad diem iudicii pro corporum resurrectione, dictum est ut expectarent adhuc modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum suorum. ita quod manifeste patet Deum tolerare malos donec impleatur numerus electorum: imo & ipsos præscitos & etiam dæmones ordinat Deus ad exercitium electorum, quibus omnia coöperantur in bonum. Septimum est continuatio horum uerborum cum promissione aduentu celeris ad iudicium, dum cū nota

copulationis & demonstrationis quasi præsentis subiungitur in persona Christi. Et ecce uenio cito : & merces mea mecum est reddere unicuique iuxta opera sua. Ex his enim manifestum uidetur quod de præscitorum demeritis & prædestinatorum meritis adimplendis & per Christum iudicandis est sermo in præsenti litera.

AD obiecta ergo in oppositum ordinatè respondendo, dicitur, uerba hæc pro utraque parte esse uerissima de præscitis & prædestinatis intellecta, nam & præscitus quisque impleturus est tandem suas iniquitates : & prædestinatus quisque tandem sua merita, quod per hæc uerba significatur. Vnde non obstat uarietas interpolationum secundum præsentem iustitiam uel iniquitatem : quoniam de termino præsens est sermo. Ad secundum uero dicitur quod aliud est dicere imprecatiuè, aliud est dicere ordinatiuè. Et quod licet dedecens appareat quod Angelus imprecetur malum, non tandem dedecet illum dicere ordinationem mali ut accidit in proposito ut patet ex dictis. Ad tertium uerò dicitur quod licet uerum sit Deum nulli dare spacium peccandi, formaliter intelligendo: hoc est quia nulli dat tempus ad hoc ut peccet: cum hoc tamen stat quod suauiter regendo creaturas rationales relinquendo illas in manu consilij sui, permittas eas peccare, & in multa patientia sustineat post peccata nos perseuerare in illis. Sic autem est in proposito : in quo & plus adhibetur diuinæ bonitatis, pro quanto etiam in peccatis bonum ordinis sui adhibet. Propter quod non solum permissiuè, sed ordinatiuè concessum est tempus peccandi: materialiter tamen intelligendo respectu peccati. Concessit enim Deus tempus ut non peccaretur, sed quo quæ fiunt peccata ordinarentur, & in bonum cederent electorum.

Hæc de quinto. Budæ, in die Sancti Vincentij confessoris.

1524.

a

Nonum

NONVM IENTACVLVM, in quo quatuor declarantur.

CCVRRVNT nonò quatuor declaranda. Primum Matthæi xix. Erunt duo in carne una, itaque iam non sunt duo, sed una caro. Secundum Mat. xxj. & Luc. xx. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem uero ceciderit conteret eum. Tertium Lucæ xiij. Ite, & dicite uulpi illi: ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio &c. Quartum j. ad Corinthios Omnia mihi licent sed non omnia expediunt &c.

Circa primum (scilicet, Erunt duo in carne una: itaque iam non sunt duo, sed una caro) difficultas occurrit ex duplici capite. Primo, de qua carne est sermo, an scilicet de carne coniugum inter se, an de carne coniugum in sua prole. Nam contra primum sensum militat ueritas: quia non est una numero caro coniugum: sed quantuncunque inuocantur, semper remanent duæ: quoniam non continuantur: sed solo tactu iunguntur. Contra secundum uero militat requisita sufficientia quia licet uerum sit quod coniuges sunt duo in una carne prolis, hoc tamen non sufficit ad uerificandam Domini sententiam: nam ad uerificandam rationē Domini inferētis, Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet, ex igitur illius carnis unitas ex qua sufficiēter inferatur īseparabilitas coniugū. Cōstat aūt quod ex unitate carnis prolis non sufficienter infertur inseparabilitas coniugum, quoniam coniuges non habent hanc unitatem antequam uxor sit grauida, ut patet; ac per hoc separabiles essent coniuges steriles, & etiam antequā uxor sit grauida, quia non sunt adhuc duo in carne una prolis.

Secundo de quali unitate est sermo an de unitate coniugali, an de unitate carnali. Nam si de carnali intelligitur, sequeretur ꝙ etiam fornicantes essent inseparabiles, quia effecti sūt caro una carnaliter. Si aūt de coniugali est sermo, obstat Apostolus j. ad Corint. vj. ubi ex allegato testimonio Gen. Erūt inquit duo in carne una, dicit: qui adhæret meretrici unum

corpus efficitur.

AD hoc dicitur quod sermo est de carne ipsorum coniugũ & de unitate numerali carnalis generationis principij perfecti ac iusti:ita quod sensus est, quod erunt duo in carne una hoc est in uno carnalis generationis perfecto iustoq; principio. Et quidem quod interueniat hic unum carnale generationis principium perfectum, clarè patet. Nam licet mulieris & uiri sint duæ carnes & singulæ sint duo partialia principia generationis, ambæ tamen concurrunt ad integrandum unũ numero completum generationis principiũ. Quod uero hoc unum carnale perfectum principium sit etiam iustum in coniunctione coniugum, ex eo patet quod inter coniuges & fornicarios hæc est differentia quod in fornicarie se commiscentibus inuenitur hoc tantum, scilicet quod integrant unum completũ generationis principium, sed non inuenitur alia conditio, scilicet iustitia, hoc est quod illud principium sit non solum completum, sed iustum: in coniugibus autem cõiunctio fit ad integrandũ non solum unũ perfectũ sed etiã iustũ generationis principiũ. Vnde & in Gene. ubi primo ponuntur hæc uerba præmittitur. Adhærebit uxori suæ, & subiungitur, Erunt duo in carne una, pernominatã uxorẽ significans quod de iusta unitate loquebatur dicendo: erunt duo in carne una. Et Dominus tam Matth. xix. quam Marci x. intulit in neutro gen. Quod ergo Deus cõiunxit, homo nõ separet, & non in masculino genere. Quos ergo Deus coniunxit: per illud enim denotauit unum iustum generationis principium, quod Deus coniuxit in cõiugio. Propter quod signãter ponitur Deus author coniunctionis istius. Coniunctio si quidem uiri & mulieris quatenus iusta, à Deo est singulariter tanquam ab institutore ipsius. Et quidem in plantis perfectũ generationis principium unum natura coniunxit, faciens in una plãta uirtutem utriusque sexus, in animalibus uero unũ generationis completum principium appetetus animalis coniunxit, trahens ad cõmistionem maris & feminæ. In hominibus quoq; unum generationis principium perfectũ apetitus carnalis facit: ut patet in fornicarijs, adulteriuis, & incestuosis comixtionibus. sed quod completũ generationis principium unum sit etiam iustum fecit Deus instituendo in humano ge-

nere

nere coniugium. Et propterea infertur, Quod ergo Deus con iunxit, homo non separet.

Et per hoc patet responsio ad utrunque ambiguitatis caput, & solutio omnium obiectorum, nisi obiectionis allatæ ex Apostolo. Ad quam dicitur quod Apostolus ibi usus est illa authoritate quantum ad id quod est materiale in unitate cõiugij hoc est quantum ad ipsam corporum cõmixtionem quæ fit unum perfectũ generationis carnalis principium hoc enim sufficiebat suo proposito. & non quantum ad totum quod in illis uerbis Genesis comprehenditur. Vnde non obstat integritati totius sensus. Hæc de primo.

CIrca secundum. Omnis qui ceciderit super lapidem istum confringetur, super quem uero ceciderit: conteret eum: difficultas occurrit, an huiusmodi diuersitas significet diuersam grauitatem peccatorum, an diuersam grauitatem pœnarum: hoc est iuxta primum sensum denotetur diuersa grauitas peccati infidelitatis ex una parte & aliorum peccatorum ex alia parte, ut per cadentes super lapidem denotentur alii peccatores: per eos uero super quos cadit lapis, denotentur infideles. Et contra hunc sensum militant duo; Primum est quia agricolæ contra quos directo hæc uerba dicuntur, non peccabant in fide, imo dixerunt: Hic est hæres. Secũdo, quia 1. Pet. ii. inter cadentes super lapidem computantur infideles: dum ibi dicitur de Christo: Et lapis offensionis & petra scandali iis qui offendunt, nec uerbo credunt. Iuxta secundũ uero sensum denotetur differẽtia inter pœnas præsentis uitæ, & futuræ: ita quod cõfractio cadẽtium super petrã, denotet pœnam præsentis uitæ, contritio uero seu comminutio eorũ super quos cadit lapis, denotet pœnas æternas. Et hic sensus extra propositum apparet: pro quanto de pœna agricolarum præsentis tẽporis Dominus loqui uidetur, dicẽs: Aufertur à uobis regnũ & dabitur genti &c.

AD hoc dicitur quod uerba ista ut pote metaphorica assumpta à Domino, pro magna parte ex viij. c. Esa. multipliciter exponi possunt: uidetur tamen mihi ad literam tendere hanc metaphoram ad diuersam grauitatem pœnarum: ita quod metaphora consistit similitudine patientium diuer-

simode à lapide, dupliciter enim cotingit pati nos à lapide; uel quod impingendo seu ruendo cadamus super lapidem; ut contingit tam ambulantibus cadentibus super lapidem, quam ruentibus ex aliquo loco cadendo super aliquem lapidem: uel quod lapis cadat super nos; ut contingit quum proiicitur uel demittitur super nos lapis. Vtroque enim modo quum patiamur à lapide, minus patitur cadés super lapidem: & hoc designatur per contrafactionem, dum dicitur: Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur, magis autem patitur super quem cadit lapis, & hoc designatur per cōminutionem, dum dicitur, Super quem uero ceciderit, comminuet eum. magis enim patitur qui comminuitur, quam qui frangitur.

Vult ergo Dominus docere, quod licet peccãdo in ipsum Christum qui significatur per lapidem, incurratur pœna: maior tamen pœna incurritur ab iis super quos Christus ipse iratus est. Et reuera nulla est maior pœna quã sit Christi ira, tam in hac uita, quam in futura. Quum enim Deus iratus est ita quod in furore suo punit, indurat cor subtrahendo gratiam: punit etiam & temporaliter & æterna etiam pœna sensus: ut patet in Herode & Iuda &c. Et hoc directe uidetur ad propositum Saluatoris, qui contra scribas & pharisæos intendebat declarare eis acerbitatem pœnæ, quam ipse erat eis illaturus, & in hac uita puniendo eos, per Romanos tam acerbe, & in inferno. Nec obstat quod de ereptione regni fiat sermo: quoniam dupliciter puniendi erant agricolæ, scilicet tollendo ab eis uineam, & aliis locando (quod spectat ad translationem regni à iudæis in gentes) & malos male perdendo: quod spectat ad punitionem Iudæorum per excidium à Romanis in præsenti uita, & ad dannationem æternam in futuro: Et hæc uidentur uera ad literam quantum ad illos.

Extendendo autem sententiam hanc ad omnes, quia Dominus extendit eam ad omnes, referente Euangelista quod uniuersaliter dixit, Omnis qui ceciderit super lapidē &c. significari potest eadem sententia, scilicet ꝙ offendētes Christum non erunt impunes: ueruntamen nisi sint tales super quos cadat furor Christi, ut lapis cōminuēs erit plaga eorum curabilis: nam illi super quos Christus cadit indurans eos, incurabiles

les sunt,utpote comminuti.Hæc de secundo.

CIrca tertium(scilicet uerba Domini de Herode tetrarcha: scilicet,Ite & dicite uulpi illi : ecce eiicio dæmonia,& sanitates perficio,hodie & cras,& tertia die consumor,ueruntamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare quia non capit prophetam perire extra Hierusalem) quæstiunculæ occurrunt tres.

Prima . quorsum tendant hæc de Herode uerba,quum in Euangelio non legatur quod ipse insidiatus fuerit Christo Domino : sed potius quod desyderabat eum uidere, quod gauisus est ipso uiso,quod interrogauit in multis sermonib. quod sperabat aliquod signum uidere fieri ab eo,quod nihil morte dignum in causa ipsius iudicauerit.

Secunda , quid sibi uult replicata hæc distinctio per tempora,hodie,cras,& tertia die.

Tertia,quid significatur per illa uerba, quia non capit prophetam perire extra Hierusalem : quum latina constructio nullã uideatur habere significationem. nunquid deerãt uocabula Lucæ euangelistæ ad significandum q oportebat Christum mori in Hierusalem ?

AD hæc breuiter dicitur q Herodes ideo uulpes appellatus est a Domino , quia dolose incedere uidebatur. Et uere intentionem occidẽdi Christum uidetur habuisse: quamuis postea uidens illum despexerit, & non currauerit occidere illum utpote non æstimans ipsum sicut æstimauerat Ioãnem Baptistam.Nam si tanti fecisset illum sicut Ioannem,eandẽ habuisset de eo sententiam quam habuit de Ioanne propter eandem causam, scilicet concursum populorum ad prædicationem eius.

Apparet autem dolositas Herodis ex euangelio tripliciter in simulatis signis.Primo,quia ex una parte uolebat occidere Ioanem:ex altera parte contristatum se monstrauit,quum puella petiit in disco caput Ioannis Baptistæ; similiter ex una parte libenter Ioannem audiebat , ex alia parte nolebat quod prædicaret populo , sed incarcerauit ipsum : simili quoque modo ex una parte deuinxit ipsum in carcere & occidit propter Herodiadem : ex altera parte explebat intentum suum de occidendo Ioannem propter concursum

populorum: ut Iosephus testatur: Vnde Dominus audiens quod Herodes uolebat ipsum interficere, & uidens intima cordis Herodis, merito appellauit ipsum uulpem: utpote occulte in mente sua insidiantem uitæ ipsius domini quod ex subiunctis uerbis q̃ referēda dicit Herodi, colligi facilè pōt.

Vnde ad secundo quæstiunculam dicitur, ꝙ Dominus & perfectionem operum suorum primo, & modum perficiēdi opera sua secundo non obstante quacunque Herodis dolositate, in hac iterata temporum distinctione declarauit. Nam primo tria uniuersalia opera se perfecturū declarauit: scilicet eiectionem dæmoniorum, & in hoc clauditur expulsio malorum perfectionem sanitatum: & sub huc clauditur collatio bonorum, & sacrificium mortis suæ: in quo est mysterium æternæ uitæ &c. deinde modum quo prædicta perfecturus erat (scilicet ambulando) aperuit: quia ad literam discurrebat Christus eiiciendo dæmonia, conferendo sanitates &c. Vtrunque autem distinxit per tres dies ad significandum totum tempus ordinatum ad hæc perficienda, & ad modum perficiendi adimplendum. ternarius enim perfectionē significat, & rursus principium, medium, & finis, perfectionem significant. hodie autem principium, cras medium, & tertia dies finis est. Et ipsa quidem opera absolute sibi Dominus attribuit dicens: Ecce eiicio dæmonia &c. modum uero perficiendi cum nota necessitatis significauit, dicens, oportet me ambulare, ut & suam uoluntatem & necessitatem implendi diuinam præordinationem significaret, definierat si quidem Deus ut Dominus Iesus discurreret prædicando tanto tempore, & in Hierusalem occideretur, non ab Herode, sed à Pilato. Ad tertiam quæstiunculam dicitur, quod constructio literalis inuenitur, si ly Hierusalem sit nominatui casus, & ordinanda sic est litera: quia Hierusalē non capit prophetam perire extra: hoc est, quia Hierusalem non recipit, non est, capax huius gratiæ: scilicet prophetam perire extra. Tanquam diceret, quod Hierusalem tanquam operam dat occisioni prophetarum, quod non recipit uitationem huius mali, ꝙ est occidere prophetas. unde & statim Dominus subiungit, Hierusalem Hierusalem quæ occidis ꝓphetas &c. assignans ꝓ causa quare in tantum malū deuenerit

nerit ob suã obstinationẽ &c.ut patet ĩ textu. Hæc de tertio:

Circa quartum scilicet, Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate &c. ambiguitas duplex occurrit. Primo, circa primam partem quoniam contraria implicare uidetur, scilicet licita coram Deo. & non expedientia propter offensionem hominum qui inde impediunt a bono. Nam si non expediunt ad bonum, iam non sunt licita: & si sunt licita, non impediunt à bono. Deinde circa secundam partem: quia aut est sermo de redactione totali sub alterius potestate, aut de subiectione quo ad aliquem actum pro tunc. Si primo modo sermo non uidetur ad propositum: perinde est enim ac si dixisset: sed ego sub nullius ero perpetua potestate, quod ad nullum uidetur propositum Apostoli in illo loco. Si secũdo mõ, superbia uidetur & stulta & ĩpossibilis sententia: quũ impossibile uideatur hominibus conuersantibus hæc euitare. Nam sicut qui litigat, subiicitur pro tunc quo ad litem sub iudicis potestate: sic qui nauigat, subiicitur pro tunc quo ad nauigationem sub naturæ potestate: & qui uestem conficiendam tradit artifici, subiicitur pro nunc quo ad actum illum artificis potestati. Quomodo ergo uerificabitur hæc Apostoli sententia?

Ad hoc dicitur quod in his sententiis Apostolus prudentiam docere intendit circa opera licita ex suo genere: hoc est nulla lege sibi prohibita. Et ex duplici capite docet abstinendum quandoq; fore a licitis. Primo ex parte finis, secundo ex parte operantis. Et si adiunxerimus quod ipse postmodũ c.x. docet. Tertio abstinendum est ex parte circumstantium. Et ex parte quidem finis dicit, Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, ex parte uero operantis dicit, Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate, ex parte uero circumspectantium dicit, omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Ex fine siquidem ratio pendet eorum quæ ordinantur ad finem: ac per hoc ex fine discernuntur quæ impediunt, & quæ expediunt ad finem: atque inde uolentes finem consequi, eligenda decernimus quæ expediunt (hoc est quæ impedimenta tollunt, quæ utilia sunt ad talem finem) & refutamus tã impedientia quã inutilia, utpote uana.

Verbi gratia, licebat Apostolo uiuere de euangelio: sed quia alicubi non erat hoc utile ad finem intentum, scilicet fructum spiritalem prædicationis, abstinuit ab hoc licito. Ex parte uerò operantis pensanda sunt ualde quæ fiunt: quoniã multa decent unum quæ dedecent alterũ. Specialiter autẽ libertas seruãda est: ut scilicet homo non se obliget alicui, unde postea detineatur ut non possit aut quasi non possit libere exercere officium suum, aut quod decet ipsum facere uel omitttere. Verbi gratia: licet uxorẽ accipere sed quia per coniugium subalterius potestate uterque coniunx redigitur, est quandoque abstinendum à nuptijs, quando scilicet hinc homo detinetur, ut non possit studio autem arduo alicui negotio uacare. Ex parte uerò circunspectantium constat opẽrationem moderãdam uel omittendam quandoq; esse: nam quamuis opus sit licitum, si tamen inde offenduntur non maligni, sed infirmi, sed pusilli, abstinendum est ab illo opere ut non scandalizentur, ut non ruant inde in peccatum aliquod. Verbi gratia: licet uesci quocunque cibo: quia omnis creatura Dei bona est: si tamen quandoque contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi scandalizari, abstinendum est. Diligenter autem in omnibus licitis, quæ quandoque omittenda sunt, distinguendum est: quia dupliciter contingit omittenda esse quæ licita sunt. Primò, quia in tali casu effecta sunt illicita ratione scandali annexi tunc, uel ratione nocumenti quod tunc emergeret, uel ratione otiositatis tũc occurrentis (hoc est quod uane fieret si fieret) & sic de similibus. Et in huiusmodi casibus sermo Apostoli intelligendus est de licito secundum se: ita quòd sensus est: omnia non prohibita, mihi licent secundum se sola considerata, cum hoc enim stat quòd ex adiuncto aliquo singulari accidente fiant illicita, uel ex parte finis uel ex parte personæ, uel ex parte spectantium. Secundo, quia melius est in tali casu omittere illa: ita quòd sermo Apostoli sit de licitis non solùm secundum se, uerum etiam in casu illo occurrente. Et licet utroq; modo possint uerba Apostoli glossari, si spectetur ad primã cuiuslibet sententiæ partem (scilicet omnia mihi licent) ter repetitam, si tamen subsequentem cuiusque partem spectetur, secundum sensum solum quælibet sententia sonat: dum

solius

folius melioris negatio contra ponitur in singulis ad licitū. In prima siquidem ait, omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. ubi negatur melius expeditionis bonum. Et nō dixit, sed aliqua impediunt, ubi affirmaretur malum impedimenti. In secunda quoque ait: omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate: ubi negatur melius libertatis bonum. Et non dixit, sed ego sub nullo redigar peccato: ubi mala peccati seruitus oponeret. In tertia demum ait: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant, ubi melius ædificationis spiritalis bonum negatur. Et non dixit, sed quædam destruunt seu scandalizant: ubi malum scandali opponeretur. Et propterea sententiæ istæ de licitis quæ ex consilio omittenda quandoque sunt, intelliguntur iuxta planum literæ sensum.

AD obiecta autem in oppositum respondendo, dicitur falsum esse quod omnia non expedientia sunt illicita: imò falsum etiam est omnia impedientia esse illicita, multa enim sunt quæ impediunt à meliori bono fine, quæ tamen sunt licita: ut patet de coniugio impediente contemplari libere quæ Domini sunt, & tamen est licitum: & sic de aliis. Ad aliā obiectionem dicitur quod non refert intelligere hanc sententiam de perpetua uel temporali subiectione: quoniam sermo Apostoli non tendit ad euitandam omnem subiectionem, ut obiectio interpretatur, sed ad euitandam subiectionem siue simpliciter, siue pro tunc, quæ detineret ipsum à meliori opere. Nam si prudentia huius mundi tenuit quandoque petere uel suscipere aliquod beneficium ab aliquo, ne inde quasi alligatus sit ad aliquid committendum uel omittendum quod ipse intendit cōmittere uel omittere: multo magis prudentia Iesu Christi docet hominem abstinere quandoque ab aliquo licito: ut liber totaliter sit ad ea quæ religionis aut sancti officij sunt. Experientia siquidem testari uidetur, multa meliora bona omitti à religiosis, ꝓpterea quia non usi sunt hoc Pauli consilio, Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate: sed alligauerunt seipsos particularibus beneficijs, seu personis & inde detinentur & abstrahuntur à melioribus bonis. Hæc de quarto. Budæ, die nona Aprilis. 1524.

DECIMVM

DECIMVM IENTACVLVM: in quo quatuor tractantur.

OCCVRRVNT decimò tractanda quatuor apud Ioannem euangelistam.

Primum Ioan.v. Si ego testimoniũ perhibeo de meipso, testimonium meum non est uerum. Secundum quoque Ioan.v. Quomodo uos potestis credere, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam quæ à solo Deo est non quæritis? Tertiũ Ioan.xiiij. In domo patris mei mãsiones multæ sunt: si quò minus: dixissem uobis: quia uado parare uobis locum.

Quartum est Ioan.xvij. Et nũc clarifica tu me pater apud temetipsum claritate quam habui prius quàm mundus fieret apud te.

CIrca primum (scilicet, Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est uerum) dubium occurrit ex duplici capite: Primò quia conditionalis ista falsa uidetur, siue antecedens demonstraret Christum inquantum homo, siue inquantum Deus. Nam Christum non solum secundum diuinam naturam erat impeccabilis, sed etiam secundum humanitatem assumptam, ac per hoc secundum quamcunque naturam perhibeat testimonium de seipso, non potest mentiri: & consequenter testimonium eius erit uerum, cuius oppositum conditionalis ista significat. Et augetur dubitatio ex eo quod ipsemet Dominus Ioannis octauo, quum dixisset, Ego sum lux mundi: & Iudæi opponerent ei, tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est uerum? respondit Iesus: & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, uerum est testimonium meum: ubi clarè apparet dominum asserere contrariam conditionalem.

AD hoc dicitur ꝙ simpliciter & absolutè loquendo conditionalis secunda quam protulit Dominus Ioan. viij. est uera & asserenda: illa autem quæ ex Ioan. ut allata est, non

non est extendenda, sed exponenda iuxta contextum ad præcedentia. Duo siquidem ante illi uerba, Dominus dixerat, ex quibus sensus intentus per hanc conditionalem accipi potest. Primum est, Non possum ego à metipso facere quicquam. Ex quo sumitur quòd in antecedente huius conditionalis subintelligitur ly à meipso: ita q̃ conditionalis est ista: Si ego à meipso perhibeo testimonium de meipso, testimonium meum non est uerum. Et sic conditionalis uerificatur: quia si à seipso non potest facere quicquam, non potest quoque à seipso perhibere testimonium uerum de seipso, & si à seipso testimonium perhiberet de seipso, testimonium eius non esset uerum: utpote contrarium origini ueritatis: quoniam ipse non est ex seipso. Et est ista conditionalis de genere illarum quarum tam antecedens quàm consequens est impossibile: ut si leo uolat, leo habet alas, & simile. Simili quoque modo uerificatur dicta conditionalis si exponatur iuxta secundum quod præmiserat Dominus ibidem, scilicet quia non quæro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Hinc enim subintelligitur in antecedente dictæ conditionalis ly quærens uoluntatem aliam quàm eius qui misit me: ita q̃ conditionalis est ista: Si ego quærendo uoluntatem aliam, quàm eius qui misit me, testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est uerum, quia quærendo aliam uoluntatem quàm patris, contrariaretur ueritati: & sic testimonium suum non esset uerum. Sed sic etiam conditionalis est uera: & tam antecedens quàm consequens est impossibile. Illa autem conditionalis quæ dicitur Ioan. viii. glossa non eget, quoniam ut sonat uera est: & dupliciter ibi à Domino probatur. primò, quò ad ueritatem in se: scilicet quòd testimonium eius uerum est secundum rem, dicendo. Quia scio unde uenio, & quò uado: hoc est, quia ex certa scientia totius progressus mei loquor: scio enim unde ueni, à principio, à patre ab æternitate &c. & quò uado, ad patrem, ad cœlum &c. Quia enim quod scimus loquimur, & quod uidimus testamur: ex certitudine suæ scientiæ probat Dominus testimonium suum esse uerum, Secundò, quantum ad sufficientiam

sufficientiam legitimam, quia in lege uestra scriptum est, quod duorum hominum testimonium uerum est, ac per hoc multo magis uerum est testimonium æterni filii & patris, Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso: & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Potest quoque accipi & tertia probatio quo ad ueritatem præsumptionis ex subiunctis uerbis Domini in eodem cap. Ego gloriam meam non quæro, sed honorifico patrem meum &c. Præsumi siquidem potest testimonium de seipso falsum, propterea quia homo quærit proprium bonum seu propriam gloriam, sed ubi homo bona dicit de se (ut Christus prædicabat se Deum) & propriam non quærit gloriam, non est locus præsumptioni aut suspicioni quod testimonium eius non sit uerum. Et propterea omnia colligendo amplectimur simpliciter & absolute ueram esse hanc conditionalem, scilicet si ego testimonium perhibeo de meipso, uerum est testimonium meum, est siquidem uerum & re & lege, & præsumptione. Re quidem, quia sic esse scio: lege autem, quia duo testes, præsumptione uero, quia non propriam, sed patris gloriam quæro. Et per hoc patet solutio obiectionum.

Circa secundum. Quomodo potestis credere, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis? dubitatio occurrit ex duplici capite primo, circa primam partem, Quomodo potestis credere, qui ab inuicem gloriam accipitis? Nam aut est sermo de fide informi? & sic experientia testatur in multis Christianis quod credunt & tamen ab inuicem gloriam accipiunt, ponendo ultimum finem in gloria. Si uero est sermo de fide formata charitate, apparet sermo Domini per accidens: nam omne peccatum mortale tollit charitatem: & gloria non directe opponitur charitati, sed odium. Vnde qua ratione obiectum est peccatum uanæ gloriæ ad impediendum fidem formatam: pari ratione quodlibet aliud peccatum obiici ponit, & maiori ratione obiici potuit peccatum aliquod directius oppositum charitati: ut inuidia, odium, discordia. Circa secundam deinde partem, scilicet, & gloriam quæ à solo Deo est non quæritis, duplex difficultas occurrit. Prima: quia nulla uidetur gloria quæ à solo Deo sit, quam etiam gloria filiorum Dei sit, non

à Deo

à Deo solo, sed à Deo & aliis iuxta beatæ uirginis uerbum. Beatam me dicent omnes generationes, & in Psal. sancti dicunt de seipsis Tunc dicent inter gentes. Magnificauit Dominus facere cum eis. Secunda difficultas est, quia quærere gloriam quæ a solo Deo est, non spectat ad amorem Dei, sed ad amorem proprium, non enim hoc spectat ad amorem amicitiæ sed ad amorem concupiscentiæ qua homo concupiscit sibi bonum gloriæ. Et propterea etiam si homo quæreret gloriam quæ à solo Deo est, quum per hoc proprium bonũ quærat, nõ euaderet difficultatem seu admirationem de fide formata charitate, quæ est amor amicitiæ ad Deum. Vndique ergo obscura apparent hæc Domini uerba.

AD hoc dicitur posse duplicem sensum habere illa uerba, Qui abinuicem gloriam accipitis: Primus est: qui accipitis humanam gloriam, ut finem ex intentione præstitutum. Et iuxta hunc sensum duo maxima impedimenta fidei opponuntur, Alterum positiuum; scilicet inanis gloria, Alterum priuatiuum, scilicet non quærere gloriam cœlestem. Et inanis quidem gloria fidei impedimentum præstat, & ex parte principii, quoniam oportet credentem intellectũ captiuare in obsequiũ Christi, qui autẽ humanã gloriã quæritat, non se subiicit: sed exaltare studet, ut habeat unde glorificetur. Et ex parte termini: fides enĩ est sperãdarum substantia rerum. Qui autem mercedem suam constituit in gloria humana, ad illius fastigium tendit non ad speranda quæ per fidem promittuntur.

Non quærete autem gloriam cœlestis patriæ maximum fidei impedimentum est: quia tollit motiuum ad credendũ. Venisse siquidem ad fidem homines propter amorem cœlestis gloriæ quam audierunt promissam credentibus, non opus est probare, & similiter perseuerare homines in fide ob similem amorem; constat. Et põt iuxta hunc sensum intelligi dominica hæc sententia de fide tam formata quam informi. Et si de formata fide intelligitur, sensus est; Quomodo uos potestis credere? quasi diceret: Nullo modo potestis uos credere fide uiua, qui finem uestrum habetis in gloria humana, & cœlestẽ nõ quæritis. Si uerò de fide informi intelligitur, sensus est: Quomodo potestis credere? quasi diceret:

ret: Difficile aut male potestis credere, qui humanam gloriã haberis pro fine &c. Secundus autem sensus est, Qui ab inuicem gloriam accipitis, hoc est, qui delectamini in gloria humana. Et iuxta hunc sensum principale impedimentum fidei ponitur priuatiuum: hoc est, non quærere gloriam cœlestem: ita quod principalis uis impedimenti consistit in hoc quod non quæritur cœlestis gloria. Et delectari in humana gloria, ut secundarium impedimentum appositum hic est, & ad maiorem confutationem eorum: nam ex hoc quòd delectamur de gloria humana, reprehẽsibiles magis sumus quod non quærimus gloriam cœlestem. Si enim ab appetitu gloriæ alieni essemus, quasi excusabiles essemus à fidei impedimento scilicet, quòd nõ quærimus gloriam, quæ à solo Deo est, utpote qui de nulla gloria curam haberemus, sed ubi nos appetitores sumus gloriæ, & ea gloria, quæ secundum quid est gloria (qualis est humana) delectat nos: confutamur, si eã quæ uera, & simpliciter gloria est, non quærimus: qua fides habetur & seruatur. Erit ergo sensus. Quomodo uos potestis credere qui delectamini gloria humana, & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis? Et potest exponi tam de fide uiua quam mortua: ut superius expositum est: hoc est, nullo modo quantum ad fidem uiuam: & difficile uel male quantum ad fidem mortuam. Nam aut cum difficultate, aut debiliter fides ab iis haberi uidetur propter supradictas rationes, minus tamen difficile, & similiter minus malè ab iis fides informis haberi potest quàm à prius dictis, qui ex intentione gloriam humanam præstituerunt sibi finem. Nam qui ex huiusmodi intentione ad gloriam humanam anhelant: aut non credunt, aut uix credunt: qui uero ex passione ad gloriã humanam trahuntur, debilitantur in fide eoipso quod seipsos extollunt: quoniam fides in subiugatione suiipsius consistit. Ad intuendum autem qualiter sermo Domini est per se & non per accidens distinguendum est de fide secundum se, uel secundum suum motiuum, & similiter de oppositis fidei uel secundum se, uel ratione sui motiui. Nam licet fides secundum se sit in intellectu, quia tamen est in intellectu moto a uoluntate, motiuum ad fidem ex parte uoluntatis se tenet. Et quia ut dicitur viij. Ethic. amabile quidem bonũ

vnicuique autem proprium: uoluntas affecta ad proprium bonum non quodcunque, sed cœlestis gloriæ est motiuum hominis ad fidem. Et huic motiuo clarè patet opponi priuatiuè seu negatiuè non quærere cœlestem gloriam: contrariè autem quærere inanem gloria. Et propterea Dominus fidē ex parte motiui cōsiderās ambo opposita iniecit, contrariūm q̄ dem dicens, qui ab inuicem gloriam accipitis, priuatiuum uero dicens, & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis.

VNde ad obiecta respondendo dicitur quod (ut patet ex supradictis) præsens sententia de fide: utroque modo, scilicet tam informi quàm formata potest intelligi: & quum obiicitur contra fidem informem, quoniam multi cum inani gloria habent fidem informem: iam ex dictis patet solutio, quod si tales ex intentione habent inanem gloriam pro fine: uix habent fidem informem: si uero ex passione trahūntur ad inanem gloriam, sicut ex passione peccant homines in aliis uitiis: malè habent fidem pro quanto debilitantur in habendo fidem, ut declaratum est. Ad id uero quod deinde obiicitur contra fidem formatam, quod obiiceretur impedimentum per accidens, iam patet solutio, quod scilicet est impedimentum per se ex parte motiui ad fidem, & consequenter ad charitatem per quam fides operatur: Ad primum uero contra secundam partem obiectum dicitur trifariam inueniri gloriam. Aliqua namque est gloria quæ est ab hominibus solis, hoc est non à Deo, ut quum laudatur peccator in desyderiis animæ suæ, & iniquus benedicitur ab hominibus. Quædam uero est gloria quæ est & ab hominibus & à Deo: ut quum commendamur de actibus uirtutum: actus enim uirtutum approbantur à Deo, & laudātur ab hominibus. Quædam uero gloria à solo Deo: & hæc est gloria filiorum Dei per adoptionem, Quæ gloria dicitur esse à solo Deo tripliciter. Primo quo ad radicem gloriæ, quia a solo Deo est filialis adoptio, quæ digna est gloria. Secūdo, quo ad notitiā in hac uita: quia solus Deus nouit qui sunt eius. Tertio, substantialiter, quia gloria filiorum Dei consistit substantialiter in hoc quod à Deo homo cōmēdetur. Cōmēdationē aūt aliorū accidētaliter respicit: ita q̄ si à solo Deo & à nulla creatura cōmēdaretur, sufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite

uidetur ad li

ad literam exponenda ista Domini sententia, dum contra gloriam quæ est hominibus, gloriam quæ à solo Deo est, opposuit.

Et ad hunc etiam sensum Paulus Apostolus dicit. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat. & non dixit, sed quem homines commendant: neque dixit, sed quem Deus & homines commendant, ut doceret quod in sola commendatione Dei consistit substantialiter gloria filiorum Dei. Vnde conceditur quod gloria filiorum Dei est etiam ab aliis, sed accidentaliter: à solo autem Deo substantialiter: sicut beatitudo sanctorum substantialiter consistit in fruitione Dei: accidentaliter autem societate aliorum sanctorum. Ad ultimum autem de amore concupiscentiæ dicitur, concependo quod appetitus gloriæ quæ à solo Deo est ad amorem concupiscentiæ spectat: quo homo concupiscit sibi ipsi bonum huiusmodi gloriæ consistentis in sola commendatione diuina: & quod affectus iste, licet non sufficiat ad charitatem, quæ est amor amicitiæ ad Deum, sufficit tamen ad hoc quod sit motiuum ad fidem & charitatem. Nam quum gratia perficiat naturam, & naturæ ordo habeat ut amicabilia quæ sunt ad alios, ueniant ex amicabilibus quæ sunt ad seipsos (ut Philosophus dicit ix. Ethico.) consequens est ut huiusmodi gloriæ amor moueat & inducat ad fidem & charitatem: quæ ita facit hominem amicum mei, ut faciat etiam eundem concupiscere sibi ipsi hanc gloriam. Et quia Dominus de motiuo & conseruatiuo fidei ex parte nostri loquebatur: ideò de huiusmodi amore tam sanctæ concupiscentiæ locutus est hic: qui paulo superius de amore amicitiæ erga Deum eisdem dixerat. Scio quod non habetis dilectionem Dei. Hæc de secundo.

Circa tertium, In domo patris mei mansiones multæ sunt, si quo minus, dixissem uobis: quia uado parare uobis locum, quæstiunculæ tres occurrunt. Prima est, quid negatur per illa uerba: si quo minus. Secunda est, quid est illud quod affirmat Dominus conditionaliter tamen se fuisse dicturum discipulis in illis uerbis dixissem uobis. Tertia est, quomodo Dominus uadit parare discipulis locum: quum ipse dixerit filijs Zebedæi parata esse electis loca à suo patre,

dicendo, Sedere ad dexteram uel sinistram meam nõ est meũ dare uobis: sed quibus paratum est a patre meo. Et rursus dixit se in iudicio dicturum, Venite possidere regnum paratum uobis a constitutione mundi. Quomodo ergo uadit parare, si iam parata sunt?

AD hoc dicitur sequendo sensum qui mihi uidetur literalis quod per illa uerba si quo minus, negatur unitas mansionis in domo cœlestis patris: ita quod sensus est, Si non essent in domo patris mei multæ mansiones. Quas multas esse affirmauerat ad declarandum discipulis quod licet omnes habitaturi essent in domo patris sui: diuersas tamen sortituri essent habitationes in eadem communi domo pro diuersitate meritorum, ut hinc non desperarent de æterna beatitudine minus perfecti. Si enim in domo cœlestis patris unica tantum esset mansio (hoc est unicus esset gradus beatitudinis) oporteret in hac uita æqualia esse omnium sperantium beatitudinẽ merita, alioquin non possent pertingere ad illam unicam mãsionem: ac per hoc imperfecti qui ad æqualitatem perfectorũ non ascendunt, non haberent locum in illa beatitudine, utpote quibus non deberetur illa unica mansio ille beatitudinis gradus. Et propterea Dominus subiunxit, Dixissem uobis, hoc scilicet quod in domo patris mei non est nisi unica mansio ut per hoc studeremus fieri omnes æquales in meritis. Magna siquidem consolatio est Christianis data ex hac Domini sententia, In domo patris mei mansiones multæ sunt, quandoquidem & imperfectis & perfectis & magis perfectis, & breuiter omnibus diligentibus Deũ quantumcunq; parum certa data est spes suæ mansionis: ita ut quilibet secundum sua merita inuenturus sit mansionẽ propriã in una communi domo cœlestis patris. Et ad corroborãdum hanc spẽ, consolandaq; diuersa discipulorum studia ac merita, non sufficit Domino affirmare in domo patris mei mansiones multæ sunt: sed adiunxit si quo minus, hoc est, si non esset sic: hoc est si non essent multæ mãsiones, sed esset una tãtum mãsio, dixissem uobis hoc ipsum. Et dignatus est reddere rationẽ quare dixisset eis hoc: quia scilicet ex officio mihi incumbit: quia officium meum instat exercẽdum: scilicet quia uado parare

uobis locum. Acsi aperte diceret: ad me spectat significare uobis multitudinem uel unitatem mãsionum in cœlesti domo quia uado parare uobis locum. Et propterea significaui uobis quod multæ sunt & si non essent multæ, sed una significassem uobis. Et loquitur Dominus more humano. Ad præparatorem siquidem locorum spectat denunciare uenturis dispositionem mansionum suarum, ut præcipue secundum unitatẽ uel multitudinem. Magna siquidem datur consolatio uenturis quum prædicitur eis quod quilibet habiturus est mansionem propriam in eadem communi domo. Et per hoc patet responsio ad duas primas quæstiunculas. Ad tertiam uero dicitur quod licet præparatio cœlestium mansionum ab æterno fuerit secundum diuinam prædestinationem (iuxta uerbum Domini: quibus paratum est à patre meo) & regnum cœlorũ à principio mundi paratum sit etiam secũdum executionem inchoatiue, pro quanto in sanctis angelis inchoauit regnũ cœlorum cõmune eis & futuris hoĩbus electis; Dñs tñ Iesus quodã speciali modo per mortem resurrectionem & ascensionem uam, iuit ad parãdum uobis locum. Ex parte quidem nostri: quia iuit ad tollendum impedimenta tam naturæ quam personalia, & ad donandum nobis dona, quibus præparamur ad cœlestes mansiones. Nondum enim erat spiritus datus (inqt Ioã. quia Iesus nondum erat glorificatus.) Ex parte autem paternæ domus, quia aperuit ianuam felicitatis, & in possessionem posuit genus humanum ipsius cœli supremi. Et sic diuersimode intelligendo, & mansiones paratæ prius erant, & per dominum Iesum præparandæ adhuc alio speciali modo restabant. Hæc de tertio.

Circa quartum, scilicet, Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum claritate quam habui antequã mundus fieret apud te difficultas occurrit de re petita. Nam apparet implicationem fieri in hac petitione: quia petitur quod habetur, imo quod habitum est ab æterno petitur enim clarificatio filij apud patrem quam filius habuit apud patrem ab æterno. Hinc enim difficultas consurgit, quia petitio est rei non habitæ. Rursus aut petitur clarificatio filij secundum humanam naturã, aut secundũ diuinã. Nõ secundũ diuinã: qa stulta uidetur hmõdi petitio. Nullus. n. nisi stultus petit quod deus sit

deus, aut q deus sit omnipotens:& similia: Nec secũdum hu manã, quia falsum est quod ipsa claritatẽ habuerit apud patrem antequam mundus fieret: hoc enim cõpetit filio secundum deitatem: ut patet.

AD hoc dicitur quod sine dubio petit hic Christus dominus clarificationem sui secundum humanam naturam. Et ad literam petit clarificationem resurrectionis, ascensionis & sessionis ad dexteram patris cum annexis usq; ad diem iudicii exclusiuè: ut ex appositis duabus conditionibus colligitur, Prima est apud temetipsum: hoc est, da mihi gloriam apud te, hoc est gloriam consistentem in commendatione tua. talis enim est gloria Christi usque ad iudicium. Apud deum siquidem commendatur & glorificatur, apud homines uero partim blasphematur, partim parum æstimatur, & si glorificatur fide, glorificatio ista in commendatione diuina consistit. Altera conditio est illud aduerbium nunc, denotans tempus præsens quod tunc, scilicet à tempore mortis ipsius inchoauit; quum cœpit triumphare de inferno, ex his enim intelligimus quod dominus petit secundum humanam naturam quantum ad tempus præsens glorificari apud patrem, hoc est gloria, consistente in commendatione ipsius dei: hoc est (vt vno uerbo dicatur) gloria spiritali: quæ in commendatione dei consistit. Ad huiusmodi enim gloriam spectat quicquid habuit humana natura in Christo post mortem: & gloria fidei quam apud fideles habet in hac uita. A tempore uero iudicii erit tũc gloria extensa ad totum uniuersum, uelint nolint inimici eius.

AD obiecta autem in oppositum dicitur quod per charitatem habitã ab æterno, duo possumus intelligere. Vel charitatem humanæ naturæ assumptæ a uerbo: & tũc est sensus, Clarifica tu me pater temetipsum, ponendo in executione claritatem, quam habui per prædestinationem antequàm mundus fieret apud te, quia antequàm mundus fieret, apud deum erat prædestinata gloria humanitatis Christi. Et iuxta hunc sensum confortat dominus erroneam stultitiam illorum qui negligunt petere ea quæ prædestinata sunt à deo, dicentes, Si deus prædestinauit sic fore, nõ oportet me orare, nõ oportet me solicitari. Esse dominus

Christus fatetur se scire prædestinatam sibi gloriam: & cum hoc orat ut prædestinata gloria mandetur excutioni, docens nos hac sua oratione ut etiam si sciremus nos prædestinatos oraremus & operemur, ad hoc ut prædestinata executioni mandarentur. Possumus quoque per habitam claritatem intelligere claritatem æternam ipsius filii Dei, & tunc est sensus, Clarifica tu me pater apud temetipsum, quasi extendendo ad humanitatem claritatem meam diuinam, quam ab æterno habui. Et iuxta hunc sensum denotatur differentia inter glorificationem humanitatis Christi, & glorificationem aliorum sanctorum, penes hoc quod glorificatio cæterorum est ab extrinseco ueniens: glorificatio autem humanitatis Christi est uelut ab intrinseco deriuatiua: quoniam deriuatur à propria gloria suæ personæ. Vnde Ioan. 1. de uerbo incarnato dicitur, uidimus gloriam eius quasi unigeniti à patre. quia gloria ipsius quæ apparuit, ex intrinseca gloria unigeniti à patre emanauit. Petit ergo Dominus ut executioni mandetur hoc, scilicet quod gratia sua æterna deriuetur gloria in seipsum secundum humanam naturam nunc apud patrem, modo prius expositio. Et uterque sensus literalis est & uirtus, nec habet dissonantiam aliquam: quoniam licet secundum uerba uideatur peti quod habetur, secundum tamen sensum petitur alio modo habendum quod uno modo habetur: quia iuxta primum sensum petitur habēda gloria in executione quæ habebatur in prædestinatione. Iuxta secundum uero sensum petitur habenda gloria per deriuationem: quæ habeatur secundum essentiam in eadem persona. Vnde non dixit. Claritatem quam habuit humanitas mea, sed quā habui ego, petit enim in se secundum humanam naturam deriuari gloriam, quam ipsemet habet secundum diuinam naturam ab æterno. Hæc de quarto. Budæ, die xiiii. Aprilis. 1524.

VNDE-

VNDECIMVM IENTACVLVM: in quo tria tractantur.

OCCVRRVNT undecimo tria occultiora tractanda. Primum Ioan.x. quum Dominus Iudæis respondit: Ego dixi dii estis &c. Secundum est ad Philippenses ii. Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est &c. Tertium est Apoc. iiii. Tu creasti omnia: & propter uoluntatem tuam erant, & creata sunt.

Circa primum ambiguitas magna occurrit, cur Dominus quum dixisset se esse uerum Deum, dicendo, Ego & pater unum sumus: & Iudæi uellent ipsum propterea lapidare tanquam blasphemum, dicentes, Tu homo quum sis, facis teipsum Deum: cur inquam diuertit sermonem Dominus à deitate per essentiam ad deitatem per participationem afferendo Psalmum loquentem de uiris excelsis, Ego dixi dii estis. Videtur enim ex hoc dominum uoluisse occultare ueritatem, qua dixerat se esse uerum Deum, & reddere rationem quare non blasphemauerit: quia sacra scriptura attribuit Dei nomen etiam uiris excelsis. Apparet siquidem quod seipsum uoluit intelligi Deum simili modo sicut illi quibus dicitur: ego dixi, dii estis. Et hinc sequeretur Arriana hæresis quod Christus nō se dixit uerum Deum per essentiam dicendo, Ego & pater unum sumus, sed exposuit se esse Deum per participationem inducendo hanc Psalmi authoritatem: Et augetur difficultas ex subiunctis uerbis de seipso: scilicet quem Pater sanctificauit & misit in mundum. Nam sanctificari alienum est à Deo per essentiam: Filius enim Dei non est sanctus factus, sed est sanctus genitus. Et propterea affirmando se sanctificatum à patre, affirmat se factum sanctum a patre: ac per hoc non esse Deum per essentiam, sed esse sanctum factum: sicut etiam Hieremiæ dictum est: antequam exires de uentre, sanctificaui te. Vndique ergo hæc domini uerba indecentia uidentur tunc maxime quando de eius deitate agebatur.

AD hoc dicitur quod licet prima faciæ hæc domini uerba diuersiua uideantur, & ad condescendendum debilibus Iudæorum intellectibus, aspicere impotentibus ad claritatem suæ deitatis, dicta à domino: perspicacius tamen intuentibus apparet oppositum. nam per hæc uerba Dominus & directe respondet obiectioni Iudæorum, & seipsum amplius manifestat esse uerum Deum. Ad cuius ueritatis euidentiam aduertendum est dominum dixisse inueniri tripliciter communicatum Dei nomen. Primo, per originem, dicendo, Ego & pater unum sumus. Secundo, per participationem diuini sermonis: dicendo, si illos dixit deos ad quod Dei sermo factus est. Tertio, per gratiam unionis personalis dicendo, quem pater sanctificauit & misit in mundum. Dominus namque noster Iesus Christus quatenus filius Dei est uerus Deus est per originem æternam à patre: quatenus uero filius hominis est, uerus quoque Deus est per gratiam unionis personalis naturæ humanæ assumptæ ad personam filii Dei: ita quod per gratiam unionis effectum est ut homo, ut filius hominis, ut Iesus Christus esset uerus Deus, iuxta uerbum Apostoli ad Hebr. i. Tanto melior angelis affectus, quanto differentias præ illis nomen hæreditauit. cui. enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu? Quia igitur Iudæi obiecerant Christo quod blasphemasset, propterea quia quum esset homo, faciebat seipsum Deum: dominus directe respondet non esse blasphemiam quod homo sit Deus, intelligendo de Deo uero, quia per gratiam unionis personalis ipse uerus homo erat uerus deus. Et ut hoc possent intelligere, manuduxit eos per illos qui facti sunt dii per gratiam diuini sermonis, ita quod cognoscendo homines inueniri deos per gratiam uno modo ascenderent ad credulitatem quod per gratiam excellentiori modo (scilicet per gratiam unionis personalis) inuenitur homo deus uerus ex hoc enim quod uterque modus quo homo est deus, ad gratiam spectat rationabiliter; conuenienter ac sapientissime dominus manuducebat Iudæos ex uno modo ad alium, ex inferiori modo ad superiorem, ex gratia multis communi ad gratiam singularissimam soli naturæ assumptæ à Filio dei concessam. Vnde & dominus etiam in modo

loquendi argumentatus est ab inferiori gratia ad superiorem, a communi ad singularissimam dicēs. Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, quem pater sanctificauit &c. Insinuando ex differentia inter numerum pluralē & singularem, scilicet illos, & quæ: & ex differentia gratiæ (scilicet ad quos sermo dei factus est, & sanctificauit & misit in mundū) rationem suam ascendere & procedere ab inferiori gratia ad superiorem, imo ad supremam. Vbi etiam aduerte quod q̄a Iudæi dixerant, Facis teipsum deum: Christus respondet, quem pater sanctificauit, & misit in mundum attribuens q̄ pater fecit, & quod non ipse usurpat sibi esse deum.

Verba autem illa, quē pater sanctificauit & misit in mundum, ex duplici capite significant gratiam unionis personalis. Primo, ex ui illius relatiui quem, quod est relatiuū substātiæ & refert hypostasim. Inter sanctificationē siquidē aliorū hominū & Christi hominis hæc est differentia: quod sanctificatio aliorum primo refertur ad animam, & mediante anima ad personam quæ sanctificatur: sanctificatio uero Christi hominis primo terminatur ad personam: nam ex hoc ipso humanitas Christi fuit primo sancta, quia facta est in hipostasi uerbi. Et propterea de Christo homine singularissime dicitur, quem pater sanctificauit, hoc est personaliter sanctum fecit. Et licet sanctitas illius personæ non sit facta in se, est tamen facta sanctitas illius naturæ assumptæ: sicut persona filii dei est facta persona illius naturæ. Sanctificatus ergo singularissime dicitur Christus homo: pro quanto sanctus factus est s̄m naturam humanam ex personalitate diuina. Et hinc patet quam excellentior sit huiusmodi sanctificationis gratia, quam sit gratia sermonis dei: ob quam scriptum est. Ego dixi dii estis. Et illa quidem gratia est allocutionis ad homines præ existentes: ista autem est ad constituendum substantialiter hominem sanctum hoc est hominē deum, quoniam per antonomasiam sanctitas soli deo attribuitur: iuxta cœlestem hymnum, Sanctus, Sanctus dominus deus. Et ad propositum de Christo dixit Angelus Luc. i. ad beatam uirginem. Quod ex te nascetur sanctum. Nec solum uerificantur hæc secundum rem, sed etiam seruata proprietate locutionis. Etenim sicut Christum uere dicitur

sanctificatus ratione gratiæ habitualis in anima ipsius, ita uere dicit sanctificatus ratione gratiæ unionis personalis cõcessæ humanitati ipsius. Et quia hæc sanctificatio est & prior & potior illa. imo est causa illius (utpote faciens hominem Deum uerum in persona significata per relatiuum quē) ideo proculdubio de sanctificatione per gratiā unionis hæc Domini uerba intelligenda sunt. Et quoniā profundus nimis est huiusmodi intellectus: ad quem Iudæi ascendere nõ poterant, adiunxit bonus Dominus alterum manifestū caput unde poterāt huiusmodi unionis gratiā percipere, addendo illud uerbū: & misit in mundū. Nā etiam si sanctificatio cõi modo acciperetur: ex illo adiuncto intelligeretur una persõna filij Dei & filij hominis. fuerūt siquidē multi alij sancti facti, sed nullus fuit cui conuenerint hæc duo: scilicet ꝙ fuerit sanctificatus, & fuerit missus in mundum, Et nota bene ly in mundum (hoc est in uniuersum. & non in mundum uisibilē tātum, sed simpliciter & absolute in mundum) quoniam qui mittitur in mundū, extra mundū erat: extra quem solus Deus est, omnes enim res, partes sunt mundi, ac per hoc sunt in mūdo sicut partes toto: excepta sola illa re quæ Deus est, quæ etiā scd̄m philosophos est bonum extrinsecum totius uniuersi, ut patet xij. Meta. Ex hoc igitur ꝙ unusmet homo est ille quem pater sanctificauit & misit in mundum, etiā si sanctificatio cõi modo intelligeretur, sanctificatur ꝙ unusmet homo est & uerus homo & uerus Deus: quatenus sanctificatus, uerus homo: quatenus missus in mundum à patre, uerus Deus, ꝑ hoc in uerbis istis significatur gratia unionis personalis qua factum est ut filius hominis esset filius Dei: qua manifestè excluditur ꝙ blasphemauit Dominus Iesus: qui quum homo esset, & filius hominis, dixit: quia filius Dei sum. dixit, ego & pater unum sumus. Et sic manifestum est ꝙ Dominus non timuit perseuerare in confessione suæ ueræ deitatis, nec diuertit sermonem ad deitatem per participationem: sed quum dixisset se uerum Deum per essentiam (quod uerificatur de ipso quatenus est filius Dei) apparuit Iudæis & nobis quod etiam quatenus est filius hominis, est, per gratiam unionis uerus Deus & ad hoc intelligendū manuduxit eos per illos qui dicti sunt dij per gratiam sermonis

diuini

diuini. vnde non dedit Arrianis occasionem errandi, sed perscrutandi ad intelligentiam suæ doctrinæ. Et q̃ hæc fuerit ad literam intentio Domini, manifestatur per subsequentia uerba. nam hæc quæ dixit de identitate suæ personæ q̃ erat unus Deus & homo, statim probat subiungendo: si nō facio opera patris mei, nolite mihi credere. si autem facio: & si mihi non uultis credere, operibus credite: ut cognoscatis & credatis quia pater in me est, & ego in patre. Vbi ex unitate operationis suæ & patris, probabat unitatem substantialē sui & patris, quā prædixerat. Vnde etiam Iudæi auditis his, quia intelligebant hanc Dñi responsionē ad idē tēdere quod dixerat (scilicet ego & pater unum sumus) propter quod uolebant eum lapidare, non quieuerunt: sed his auditis, ut Euāgelista dicit, quærebant eum apprehendere, sed ipse exiuit de manibus eorum. Ex quo facto manifestius redditur, quod diximus, scilicet quod sermo domini non erat ad diuertendum, sed ad manuducendum eos ad ueritatem quam dixerat. Si enim fuisset diuersiuus sermo, non perstitissent ut apprehenderent eum & lapidarent extra templum, utpote persistentem in blasphemia Et per hæc patet solutio ad quæsita omnia. Hæc de primo.

CIrca secundum ad Philip. ij scilicet, Qui quum in forma Dei esset, nō rapinam arbitratus est esse se æqualē Deo, sed exinaniuit semetipsum formam serui accipiens: difficultas ex multis capitibus occurrit. Et primo quia impertinentia multa uidentur hic apposita. Quum enim apostolus intēderet dicere Christum quum esset Deus, semetipsum humiliasse ad incarnationem &c. impertinens primum uidetur q̃ æqualitatem ad deum immisceat: sufficiebat enim dicere, Qui quū in forma dei esset, exinaniuit semetipsum &c. Rursus, Si æqualitas ad deum inferenda erat, quorsum inseritur iudicium seu arbitrium de æqualitate? Satis enim fuisset dicere: Qui quum in forma dei esset, & æqualis esset deo, exinaniuit semetipsum. Iterum. Si æqualitatis arbitrium interponendum erat: quorsum de non rapina sermo hic est, ubi ad humilitatis uirtutem hortabatur Apostolus Christi exemplo, non ad fugam uitiorum? Nec caret denique scrupulo quorsum Apostolus incarnationem appellauit euacuationem

nem ipsius filij, dicendo exinaniuit semetipsum, quum nulla interueniret euacuatio in hoc mysterio. Secundo, magna est difficultas circa contextum huius sermonis, non enim apparet ad quid respicit illa aduersatiua coniunctio, sed, quum dicitur, sed exinaniuit semetipsum. Videtur .n. ꝙ debuisset dicere & tamen semetipsum exinaniuit: quoniam ex hoc dicto, qui quum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo (quo dicto significatur ꝙ Christus cognouit non rapina sed natura esse se æqualem deo) consequenter subiungendum erat, & tamen exinaniuit semetipsum: & non subiungendum erat sed exinaniuit semetipsum: quoniam nihil præmissum, cui aduersetur ly sed.

AD euidentiam huius sententiæ perspicere oportet prius intentionem & sensum: deinde ad uerba descendere Apostoli, Intentio eius (ut ex contextu apparet) est exemplũ humilitatis, qua superiores nobis inuicem nos arbitremur, ex Christi actione afferre, præmiserat enim, In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, & subiunxit exemplum de Christo cum causali coniunctione dicens: Hoc enim sentiret in uobis, quod & in Christo Iesu.

Exemplum autem Christi consistit in duobus.

Primo, in mysterio incarnationis, de quo nunc est sermo: deinde in mysterio passionis, de quo post subiungitur, humiliauit semetipsum. Ex mysterio autem incarnationis intendit Apostolus humilitatis exemplum afferre, assignando rationẽ quare Christus recognouit Deũ ut superiorẽ & hoc directè seruit proposito, quo instruebat Philippẽses ut in humilitate superiores sibi inuicem arbitrarentur. nam si Christus quum sit Deus, arbitratus est Deum superiorem sibi: tantò magis homo debet hominẽ superiorem sibi arbitrari. Et quoniã Christo Domino huiusmodi subiectio nõ cõuenit ex natura (qm̃ ex natura æqualis est deo) sed ex libero arbitrio quo uoluit incarnari: ideo Apostolus mira subtilitate radices ex parte rei & intellectus humilitatis oĩs & humilitatis istius singularissimæ incarnationis in hac sñia tãgit. Qđ ut clarius intelligatur, recolendũ est ꝙ humilitas ex parte rei cõsurgit ex aliqua minoritate: ex parte autẽ intellectus consurgit ex cognitione & iudicio illius minoritatis ex hoc em̃

arbitror

arbitror alium mihi superiorem, quia in aliquo minor sum illo: & recognosco me in aliquo minorē illo: si enim essem minor, & non recognoscerē me minorē non propterea esse humilis. Et per oppositū si aliquā minoritatem habeo respe ctu alterius, & æqualem me illi facio seu iudico, rapinam cō mitto, rapino enim qualitatem quā non habeo, quū sim minor. Et hinc amplius sequitur: quod si nos superiores nobis inuicem non arbitraremur, rapinam committeremus: quia quilibet minor quū sit altero, æqualē saltem se faceret illi, ac per hoc raperet æqualitatē. Quibus prælibatis sensus Apostolicus est, quod Christus quum Deus esset, non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ, sed ex propria uoluntate recognouit Deum superiorem, formā serui accipiēs. Et per id quod dixit non ex iudicio rapinæ, excluditur primo omnis minoritas à filio dei. Si enim minor in aliquo esset deo, iudiciū quod esset æqualis deo, esset iudicium per rapinam: ac per hoc quod non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ incarnatus est, declaratur quod non ex iudicio alicuius minoritatis in sei, so, ac per hoc quod nō ratione alicuius minoritatis subiectus est deo. Fuisset siquidē ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis subiectus, si ex iudicio alicuius minoritatis in seipso subditus esset, arbitrans (& merito) rapinam esse se æqualem deo, quò minorē se cognosceret. Sed non ex rapinæ iudicio, sed ex mera sua uoluntte subiecit, se deo formam serui accipiens, Excluditur secundò omnis cautela rapinæ æqualitatis diuinæ, siue quantū ad rem, siue quantum ad effectū, siue quantum ad æstimationē aliorū. Fuisset siquidē ex iudicio rapinæ huiusmodi incarnatus, si cauēs ne deo debitum honorem usurparet sibi aut cauens ne in affectum celsitudinis diuinæ ueniret, aut cauens ne æstimaret ab alijs deus, formam serui acᵉpisset. Sed omnis hmōi cautela excluditur ex hoc quod nō rapinam arbitratus est esse se deo æqualem in omnibus & per omnia: hoc est, hoc quod non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis quomodolibet, sed spontanea uoluntate formā serui accepit. Et potest hæc sententia causam denotans subiectionis Christi ad deum, suam uoluntatem, & non iudicium de minoritate, aliqua in se cognita, adhuc duplicē sensum habere. Primus est, intelligendo per æqualitatē ad deū

æquali-

æqualitatem intrinsecam. Et tunc est sensus, quod Christus quum in forma Dei esset, non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis (hoc est non ex iudicio quo cognosceret se rapere diuinam æqualitatem: quia non ex iudicio quo se recognosceret in aliquo minorem patre vt quia minore patre honorare uoluerit patrem accipiendo formam serui) sed propria uoluntate semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Alter sensus est, intelligendo per æqualitatem ad Deum æqualitatem puram: hoc est æqualitatem non adiunctā seruituti. Et tunc est sensus quod Christus quum in forma dei esset, non ex iudicio rapinæ æqualitatis puræ (hoc est non ꝙ iudicauerit rapinā permanere se in pura æqualitate ad deū) sed propria uoluntate adiunxit seruitutem æqualitati, dum exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Et iuxta hūc sensum intēdit dicere Apostolus, quod si Christus quum in forma Dei esset, uoluisset permanere patri æqualis purè (hoc est æqualis sine adiuncta minoritate, quam per incarnationē sibi adiunxit) non commisisset rapinam, quoniam in forma Dei erat: hoc est, quia Deus uerus erat. Et propterea non ratione alicuius debiti, aut defectus, aut minoritatis &c. sed sola uoluntate semetipsum exinaniuit, formam serui accipiēs: hoc est, fecit se minorem, quum esset æqualis, non minuendo æqualitatem, sed adiungendo æqualitati minoritatem. Et hic sensus ultimus qui includit primum, & addit, magis uidetur amplectendus ad literam, quia saluat ad literam tum proprietatem uocabulorum, tum claritatem & facilitatem sententiæ & exempli ad humilitatem. Iuxta hunc siquidem sensum filius Dei uerè & propriè exinaniuit semetipsum: hoc est euacuauit personam suam, non aliquo intra suam personam cōtēto, sed puritate æqualitatis ad patrē. nam ubi prius erat patri æqualis, & nullo modo minor, modo est æqualis & minor. Et signanter dixit semetipsum: quia ita suam personam filius exinaniuit, hoc est euacuauit puritate æqualitatis, quod non personam patris aut spiritus sancti euacuauit tali puritate. Spiritus eñ sanctus æqualis patri ita est ꝙ nullo modo minor: & similiter pater ita est æqualis filio & spiritui sancto, ꝙ nullo modo minor. Solus autem filius est qui est & æqualis & minor, quia semetipsum exinaniuit: hoc est, euacuauit puritate

ritate æqualitatis diuinæ formam serui accipiens, hoc est adiungens æqualitati seruitutem. Similiter iuxta hunc sensū sententia & facilis & clara est, ut decet epistolarē textum, & præcipuè in exemplis. Inuenitur siquidem ad commodatum ualet bene sic intellectum exemplum Iesu Christi ad humilitatem; ex hoc quod quum esset Deus, & nosset quod non esset superbia rapina permanere in diuina æqualitate pura, uoluit propria uoluntate suam personam euacuare puritate æqualitatis, adiungendo sibi seruitutem qua patrem superiorem haberet. Si ipse sic fecit, quanto magis nos (quos oportet arbitrari rapinam, esse nos æquales aliis: quia minores in aliquo sumus) debemus superiores nobis inuicem arbitrari? Rursus, satisfacere quoque inuenitur hoc exemplum præcedentibus immediatè uerbis: scilicet non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum: quoniā hinc habemus quòd Christus Iesus quū esset filius Dei, nō quæ sua sunt, scilicet diuinam æqualitatem puram considerauit secundam, sed ad salutem aliorum exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Et si altius scrutatus fueris, inuenies maximum humilitatis exēplū, quoniā quum in forma Dei esset, secūdū Dei formā nec haberet nec habere posset ullo modo superiorem, secundum uerò personam non haberet quoque superiorem, nec habere posset superiorem seruata puritate æqualitatis: maluit euacuare suam personam puritate æqualitatis formam serui accipiendo, ut haberet superiorem quam in suæ æqualitatis puritate persistere. Propter quod formalissimè apostolus non dixit formā creatā, sed formā serui, ut æqualitati minoritatē seruilē adiunxisse intelligeres, non solū ad confundendā nostrā superbiā, qua supiorē ullum, si fieri posset, nollemus, sed ad impellēdū ad hūilitatē qua supiores nobis inuicē arbitremur, imò ad tā diu uacandum humilitatis affectui, donec sentiamus in nobis q & in Christo Iesu sentimus donec affectemus ob aliorū bonū superiores alios nobis facere euacuādo non circūdātibus non condignitatibus nostris, & inferiorum aut etiam subditorum personas agendo & si non semper extrà, saltem intus.

AD uerba autem descendendo, dicitur q oportuit Apostolum meminisse æqualitatis dū tractaret de extremis, scilicet

licet superiore & īferiore(dixerat enim,superiores sibi inuicē arbitrantes)æquale enim medium est inter maiorem , & minorem. Oportuit quoque de arbitrio æqualitatis loqui,dum de causa rationabili,hoc est agente à proposito tractabat. Rapinam quoque inseruit:quoniam rapina æqualitatis ita contrarium humilitatis significat ut radicem humilitatis scilicet minoritatem ostendat.Et scito quod ut contextus planus literæ habeat,negatio super uerbum construēda est: ita quod litera sic ordinetur Qui quū in forma Dei esset,non est arbitratus rapinā esse se æqualē deo,siue æqualitate intrinseca, siue æqualitate pura:hoc est ,non ex iudicio rapinæ æqualitatis.sed semetipsum exinaniuit(in quo clauditur quod uolūtariè se exinaniuit)formam serui accipiens.Et sic aduersatiua coniunctio habet cui aduersetur,dū causa aduersatur causæ, hoc est uoluntas aduersatiuè ponitur ad nō iudiciū rapinæ. uerba enim hæc licet nō ꝑ modū causæ inducūtur quātum ad sonū uerborum,ut causas tamen cōtinētia intelligēda sunt. Et sic intellecta,ꝑ aduersatiuā cōiunctionē causa affirmata,scilicet uolūtas,cōtraponitur causæ negatæ:scilicet nō arbitrio rapinæ æqualitatis,& significatur ꝙ nō ex iudicio rapinæ sed sponte exinaniuit semetipsum.Hæc de secundo.

Circa tertium Apocal.iiii.Omnia creasti,& per tuam uoluntatem erant,& creata sunt:difficultas occurrit,quo pacto uerificatur quod omnia quæ Deus creauit, per suam uoluntatem erant,& postea creata sunt.Dupliciter enim res dicuntur esse,uel in seipsis,uel in suis causis:sicut domus dicitur esse uel in seipsa quando est facta,uel in mente artificis antequam fiat.Neutro autem modo uerificari possunt hæc uerba.Non deesse rerum in seipsis:quia tale esse non habent antequàm creatæ sint.in textu autem dicitur,erant &creata sūt. Neq; deesse in arte diuina : quoniam creatura secundum esse quod habet in Deo,est creatrix essentia,& est ipse Deus: iuxta illud Ioannis primo.Quod factum est in ipso,uita erat.ac per hoc non dependent secundum tale esse à uoluntate Dei, & consequenter falsum est dicere quod,per uoluntatem tuā erant:sicut falsum est dicere ꝙ ipse Deus est per uoluntatem suam,debuit eñ dicere,& per naturam tuam erant,aut saltē per intellectum tuum erant.

AD

AD hoc dicitur ꝙ proculdubio sermo iste intelligitur de creaturis secundum quod sunt in mente Dei summi omnium artificis.

Et quum obiicitur quod creaturæ non sunt in mente Dei per uoluntatem Dei, sed per naturam seu intellectum eius: respondetur ꝙ creaturæ dupliciter intelliguntur esse in ipso summo opifice. Primo, simpliciter & absolutè ut effectus sūt in causa à qua produci possunt. Secundo ut effectus producendi sunt in causa. Et ut percipias hanc distinctionem, considera quod præter creaturas productas & producendas, multa sunt alia in diuina potestate quæ posset producere, quæ tamen nunquam produxit nec producet. Et ex his eleua mentis oculos, & considera Deum gloriosum in duplici signo naturæ, hoc est considera primo ipsum secundum se, hoc est non considerata determinatione uoluntatis eius ad producendum aliquas creaturas, & sic uidebis omnes creaturas tā quandoque productas seu producendas quam nunquam productas seu producendas habere esse in Deo ut in causa potente illas producere. Et loquendo de tali esse creaturarū in Deo dicendum est quod sunt in Deo per naturam, & non per uoluntatem Dei: quoniam hoc conuenit Deo ex sua natura, & non ex libero arbitrio. Si uero consideres ipsum Deum gloriosum deinde in secūdo signo (hoc est quum uolūtas sua libere determinauit se ad producendum: ita istas creaturas, puta quæ sunt, fuerunt, sunt, aut erunt in hoc mundo, quod nō alias, quæ nunquam fuerunt, sunt aut erāt) uidebis differentiam inter creaturas & creaturas in Deo: in hoc ꝙ quædā sūt in eo solùm in potētia quia scilicet possunt ab ipso fieri: quædam uero sunt in eo non solum sic sed etiam ut producēdæ: & quod creaturæ quæ sunt in eo hoc secundo modo, scilicet producēdæ per uoluntatem ipsius Dei habent hunc essendi modum quoniam ex libera dei uoluntate quasi translatæ sunt de ordine possibiliū absolutè ad ordinem producendorum quandoque. Et de creaturis secundum tale esse Apocal. loquitur. Et uerum dicit quoniā per uoluntatē dei quæ creata sunt erant producibilia, quamuis ꝑ naturā dei erāt simpliciter possibilia. Et sic creaturæ ut producendæ erant in arte

dei

Dei per suam uoluntatem, & creaturæ sunt per eandem uoluntatem.

Ad obiectionem antè in oppositum quod creatura in Deo est creatrix essentia & uita &c. respondetur distinguendo, formaliter, uel identicè: hoc est quod creaturæ in Deo secundum illam rem qua sunt, non sunt per uoluntatem, quia sic sunt ipsa deitas: sed formaliter ut sunt producendæ, sunt per uoluntatem quemadmodum actus liberi arbitrij diuini formaliter est per diuinam uoluntatem in Deo: nam quia uult eligit; & idem ipse actus identice(hoc est secundum rem quæ est)quia est ipsa deitas, per naturam est, non per uoluntatem. Hæc de tertio. Budæ, die uigesima Aprilis. 1524.

DVODECIMVM IENTACVLVM, in quo quinque tractantur.

OCCVRRVNT duodecimo consideranda circa res gestas quinque. Primum, Luc. vij. quo pacto mulier peccatrix stans lauerit pedes Domini lachrymis. Secundum, unde constet ex Euangelio hanc mulierem peccatricem esse Mariam Magdalenam & sororem Lazari. Tertium, Cur Marc. viii, Dominus cæcum illuminauit paulatim, ita quod primò imperfectè, dū dixit, Video homines ambulantes sicut arbores, & secundò impositione manuum perfectè, ut clarè uideret omnia. Quartum, Cur Paulus Apostolus tam j. ad Timot. iij. quā ad Titum j. tradens conditiones requisitas ad Episcopum, tradit tātummodo positiuas(puta sobrium, prudentem &c.) & nunquam meminit conditionis comparatiuæ: scilicet quod sit dignior alijs. Quintum, Cur tentator Christi in prima & secunda tentatione dixit si filius Dei es, in tertia autem hoc non dixit, sed ad maximum scelus ausus est Christum prouocare.

AD primum horum dicitur quod Lucas Euangelista exuberantiam fletus & lachrymarum in illa peccatrice descripsit ex hoc quod non potuit continere lachrymas, imo lachrimarum profluuium usq; ad sui prostrationē ad pedes Christi: sed

sed tanta esset commotio ad fletum, & affectus ad irrigandū pedes lachrymis, ut adhuc stans, id est erecta profluuium lachrymarū incœperit ad pedes emittere. Propter quod signanter Euangelista non dicit ꝙ stans rigauit pedes eius, sed ꝙ stans cœpit rigare: significans per hoc incontinentiam & exuberantiam lachrymarum.

AD secundum dicitur ꝙ ex Euangelio Marci ult. habetur Mariam Magdalenam esse illam de qua Dominus eiecerat septē dæmonia. Et quoniā Marcus ideò descripsit eā à septē dæmonijs, ut denotat & dignitatem hominum peccatorū qui ad Christum conuersi sunt per hoc quod Christus mulieri olim tam peccatrici resurgens primò apparuit: consequens est ut per septem dæmonia intelligantur uniuersa uitia: ut Greg. optimè exposuit: alioquin non fuissent ex hoc peccatores dānificati. Nā uexari corporaliter hominē à septē dæmonijs non est peccatum sed pœna: ac per hoc non fuisset denotata mulier peccatrix: sed mulier afflicta à dæmonijs. Quum itaque Maria Magdalena cui Christus resurgens primò apparuit, sit illa quæ uniuersis uitijs erat subiecta: & nulla alia legatur nisi illa quæ erat in ciuitate adeò peccatrix: ut etiam proprio nomine non meruit nominari: rationabilis ualde apparet communis opinio eandem dicens Mariā Magdalenam, & peccatricem apud Lucam. Et confirmatur ex eo quòd Lucas ipse post lachrymas mulieris peccatricis, sequenti capitulo ponens mulieres Christi sequaces, ante omnes ponit Mariam Magdalenam: nominans eam iam, Christi pedissequam, cuius peccatricis nomen tacuerat. Simile enim quid fecit de Matthæo Euangelista: dum sedentem ad telonium nominat Leui, quem postea in catalogo apostolorum nominat Matthæum. Firmatur quoque non solùm eadem sententia, sed etiam quòd ipsa fuerit soror Lazari, ex uerbis Ioannis Euangelistæ, dicentis de Maria sorore Lazari, Maria autem erat quæ unxit pedes Domini unguento. Ex tempore enim quo Ioannes hæc uerba dixit, habetur ipsam fuisse, quæ olim unxerat pedes Domini unguento. nam per hæc uerba descripta est ante resurrectionem Lazari, ac per hoc ante tempus cœnæ in qua Lazarus resuscitatus unus erat ex discumbentibus ante sex dies Paschæ, quando Maria iterum

unxit pedes Domini. Ex quo enim Ioannes scripturus erat cœnam illam & unctionem quæ ibi acta postea fuit, nō erat soror Lazari describenda per futuram unctionem uerbo præteriti temporis, scilicet unxit: sed ad significandum præteritam unctionem, quam descriptam sciebat à Luca Euangelista, descripsit eam à præterito actu, ut ad quantam gratiam sint peccatores à Christo admissi, significaret. Vnde & utitur simili modo loquendi quo utitur in descriptione aliarū personarum ex præteritis actibus. Quum enim describit Nicodemum sepeliendum Christum, dicit quod ipse est qui uenerat primùm ad eum nocte. Et similiter qui describit Caipham iudicantem Christum, ait Erat autem Caiphas qui cōsilium dederat Iudæis &c. Ita quoq; de sorore Lazari dicit, Maria autem erat quæ unxit pedes Domini unguento, & extersit capillis suis. Constat enim quod nulla alia pro tunc erat quæ unxit pedes Domini, & extersit capillis suis, nisi peccatrix apud Lucam. Nec solum ex tempore, sed etiam ex loco idem confirmatur. Nam in eadem domo utraque unctio facta insinuat eandem esse personam ungentem, cui commoda erat illa Domus. Prima siquidem unctio facta est in domo Simonis Pharisæi. Secunda quoque in domo Simonis leprosi: quia Dominus curauerat eum à lepra, ut glossa dicit. Ex quo apparet, quòd tam commoda, imò & familiaris domus Simonis erat Mariæ sorori Lazari: ut fortè (quod etiā aliqui putant) in eadem domo sub diuersa tamen contiguatione habitaret Maria Magdalena. Quod ex tribus elici quodammodo potest. Primò, ex eo q; domesticè uidetur ingressa super conuiuantes, quando primum rigauit pedes eius, ut cognouit quod accubuisset in domo Simonis Pharisæi, quasi nacta loci commoditatem. Secundo, ex eo q; quasi ad manū habens dum cœnaretur ante sex dies Paschæ, accepit alabastrum unguenti &c. Tertiò, ex eo quod in domo Simonis Martha ministrabat. Et confirmatur adhuc eadem sententia ex fiduciali augmento familiarium actuum: Nam quū Dominus Iesus à mulierum conuersatione esset tam alienus, ut discipuli uidentes eum loqui cum Samaritana, mirarentur q; cum muliere loquebatur: credibile non est quòd mulier aliqua causa fuerit prima uice ungere caput ipsius: sed quod

mulier illa quæ prima uice pedes lachrymis lauit, & gratum suũ officiũ fuisse experta est dũ audierit ꝓpea sibi dimissa esse peccata multa: post multũ temporis animæquior facta ex multis sibi monstratis beneuolẽtiæ signis, & multis ꝑceptis effectib. gratiæ spiritalis, tm̃ fiduciæ acceperit, ut iterũ pedes & caput simul unxerit rationalis processus fiduciæ admittit qui usq; adeò excreuit ut ad resurgẽtis Dñi amplexũ amoris ardor magnitudoq; lætitiæ incitauerit, quum prohibita est à Dño dicẽte. Noli me tãgere. Quòd.n. tũc in amplexũ ruere uolebat, insinuat primò ipsa Dñi ꝓhibitio: qui tñ nõ prohibuit eã osculari sibi pedes qm̃ scriptũ est. Accesserũt & tenuerũt pedes eius. Attestari ẽt dicitur incorrupta adhuc caro in sola frõte capitis eius perseuerans utpotè quã Dñs manu immortali tetigit prohibens eã. Noli me tangere: hoc est enim signũ ꝙ uultum suum Magdalena non ad terrã uersus pedes dirigebat, sed nesciẽs quid faceret ad amplexũ. Et hæc dicta sint, ut ꝑcipiatur ꝙ unamet ꝑsona fuit quæ primò ꝓ remissione peccatorũ lachrymis rigauit pedes eius postea animæquor facta ad caput ungẽdũ ascẽdit: & post resurrectionem ardẽs magistri amore in amplexus ruere uoluit, hmõi. n. fiduciæ ꝓgressus idẽtitatẽ ꝑsonæ mõstrat. Et quũ cõstet ꝙ Maria Magdalenæ fuit quæ fecit hunc ultimũ actũ & ꝙ Lazari fuit quæ fecit penultimum: & quod peccatrix mulier quæ fecit primum: consequens ex hoc & tot alijs antedictis est, ut ex euangelicis dictis credamus unã & eandem esse Mariam Magdalenam, sororem Lazari, quæ erat in ciuitate peccatrix, ut Ecclesiasticum ẽt officium testatur. Hæc de secundo.

AD tertium dicitur quod ratio talis quasi imperfecti modi curandi fuit duplex: una ex parte cæci: quia scilicet indispositus erat ad recipiendum subitam sanitatem perfectam: ut patet ex eo quòd ipse non rogabat pro seipso, sed alij rogabant pro eo. Hæc tamen causa non est sufficiens: quoniam legitur Dominum subito curasse paralyticum submissum per tegulas, ad fidem aliorum, ipso paralytico tacente.

Vnde altera causa ex parte Domini simul cum prædicta concurrit: scilicet ut doceret nos miraculosa Dei opera non solùm esse quæ subitò perfectè fiunt: sed etiam procedendo

ſcribit ei quod inſtituat Epiſcopos in Creta: & dat ei regulã circa conditiones eligendorum ad Epiſcopatum, nullus certe culpare poſſet Titum præficientem Epiſcopos iuxta regulam Pauli præcisè, ac per hoc non curãtẽ de cõparatiuis, potuiſſet enim ſemper dicere: faci iuxta regulam à te mihi traditam: tu in culpæs, ſi inſufficienter me inſtruxiſti: Secundo, quia ipſe Paulus Apoſtolus Act. xx. ait ad Epheſios in perſona omniũ quibus prædicauerat: Mũdus ſum à ſanguine omniũ, non enim ſubterfugi quo minus annunciarẽ omnẽ conſilium, dei uobis. Quomodo nanque omne conſiliũ dei annunciaſſet, ſi tradendo regulã de eligẽdis Epiſcopis, tã neceſſariam conditionem tacuiſſet.

DIcendum ergo uidetur quod propterea Paulus Apoſtolus hanc conditionẽ comparatiua tacuit quia per ſe loquendo non eſt neceſſaria: dico autem per ſe: quia Epiſcopatus dupliciter conſiderari poteſt: uel ſecundum id quod conuenit ei per ſe: uel ſecundum ſibi annexa. Et ſiquidem cõſideretur ſecundũ ſibi annexa (ſcilicet ſuperioritatẽ, honorẽ, dignitatẽ, beneficium eccleſiaſticum) ſic eſt in genere bonorum. Et quoniam huiuſmodi annexa ſunt cõmunia bona Eccleſiaſtica, & debita membris Eccleſiæ ut diſtribuantur illis, idcirco ſecundum hæc exigitur conditio comparatiua: ut ſcilicet digniori maiora dentur, & oppoſitum facere, eſt uitiũ acceptionis perſonarum. Et iuxta hoc intelligenda eſt doctrina dicentium quod oportet in foro conſcientiæ eligere digniorem ad hoc & non ſufficiat eligere bonum ſeu dignum quia uitium acceptionis perſonarum eſt exhibere bona debita ſic, ut minus dignus præponatur magis digno. Si uero conſideretur epiſcopatus ſecundum id quod conuenit ſibi per ſe, ſic eſt in genere onerum: ut patet ex actu ſibi proprio, qui eſt paſcere oues & agnos Chriſti iuxta uerbum domini Ioannes ult. hoc enim oneroſum manifeſte eſt & pure oneroſum. Propter quod dominus uoluit ꝙ Petrus ex amore quem haberet ad ipſum dominum, ſubiret tale onus. Et Paulus Apoſtolus docet dicens. Qui Epiſcopatum deſyderat, bonum opus deſyderat, non bonam dignitatem, non gradum, non beneficium, non honorẽ &c. ſed opus tantum ac per hoc onus. unde & merces operatio debetur: iuxta illud Matt. xx. Voca

operationis,& redde illis mercedem. Nec obstat puritati oneris quod pastorale officium gradum, potestatém superiorē per se supponit aut constituit: quoniā huiusmodi gradus ac potestas non concurrit ut bonum personæ quæ assumitur ad pastorale onus: quia non datur ei ut bene sibi sit, sed propter necessitatē aut utilitatem ouiū. Et ut unico dicatur uerbo, totū pastorale officiū ordinatur per se ad bonū nō pastoris, sed Ecclesiæ Christi: ac per hoc in genere nō bonorū, sed onerum distribuēdorū personis Ecclesiasticis per se locatur. Considerādo itaque episcopatū per se, nulla apparet ratio q̄ requiratur cōditio cōparatiua: nā ex parte personæ quæ eligitur, cessat ratio acceptionis ꝑsonarū: quia nō distribuitur cōmune bonū, sed cōmune onus. unde nō cadit acceptio personarū, nisi forte plus grauādo illū cui datur. Ex parte uero Ecclesiæ cui superintendere debet, non est maius debitū, quam ut sufficienter ei prouideatur: quia Ecclesia ipsa nō habet ius, nisi ad sufficientem habendum pastorem. Cuius signum est locus querelæ, si sufficienter ei prouidetur. Et ad supererogationis bonum spectat, si plus quam sufficiens ei detur pastor. Et confirmatur ex cæteris prouisionibus officialium quæ in mundo fiunt, nam ubique rectæ rationis satisfit, si sufficienter ciuitatibus oppidis, regnis administrationibus &c. prouidetur. Et ad hanc sententiam ducunt duæ prius inductæ rationes pro sufficientia doctrinæ ab Apostolo traditæ: ambæ enim multum cogunt. Et si contra hanc sententiam applicetur illa ratio: scilicet quare elegis ex duobus sufficientibus minus dignum: in prōptu est responsio, quia non teneor eligere meliorem: sed multis existentibus, locus est gratificationi, nec est acceptio personarum præeligere minus dignum, sufficientem tamen, sed libertas. Et si his adiunxeris quod tēporalia bona annexa pastoralibus officiis, per accidens cōcurrunt: uidebis consequenter quod omnibus consideratis sufficit etiam in foro consciētiæ ad euitandum peccatum mortale, eligere sufficientem: quoniam actus humanus iudicandus ex suo genere est secundum id quod est per se: quamuis peccet postponens digniorem sine rationabili causa ex eo q̄ præter rectam rationē temporalia annexa dispensat. Et spectat hoc peccatū reductiuè ad uitium acceptionis personarū.

Dico autem reductiuè:quia non per se in hoc actu fit dispensatio bonorum, sed per uiam concomitantiæ.Qui autem in dispensatione pastoralium officiorũ ad bona dignitatis,honoris præbendæ &c.dispensanda directè respiciunt, uitium per se incurrunt acceptionis personarũ, si digniorem absque rationabili causa post ponunt: & mortale consequenter ex suo genere peccatum incurrunt.Hæc de quarto.

AD quintum de tertia Christi tentatione dicitur, quod diabolus eadem intentione, qua duas præcedentes, tertiam exercuit tentationem:scilicet animo explorandi, si ille homo erat filius Dei. Sed non eodem modo ingressit tertiam quo ingresserat primam, & secundam: nam illas aperte hoc continentes proposuit, istam uero occultè & insidiosè ad hoc tendentem. Cogitauit enim apud se callidus tentator per uiã indirectam explorare, si Iesus erat filius Dei.Et duo proposuit(alterum est, se daturum ei omnia regna mundi:alterum ut cadens ipsum adoraret)non ea intentione, ut putaret Iesum daturum consensum ad hæc:sed quod respondendo ad primum, induceret Iesus aliquam authoritatem scripturæ:ex qua omnia mundi esse ipsius Iesu haberetur, ac per hoc non indigeret, ut à tentatore sibi darentur: & sic tentator haberet intentam explorationem. Vel saltem respondendo ad secũdum, increparet eum dicens; Tu debes me adorare, non ego. te:uel aliquid simile,exquo haberet intentam explorationẽ Sed Dominus uersutias eius præuidens, nihil de Messia dixit, sed tantum de adoratione Dei solius.Hæc de quinto. Viliaci,in die sancti Viti. 1 5 2 4.

Expliciunt præclarissimæ xij.Ientaculum noui Testamenti Reuerendissimi domini Thomæ de Vio Caietani Cardinalis Sancti xisti lucubrationes: quibus circiter lxiiij.difficiles Testamenti sententiæ subtilissimè enarrantur.

Pag. 447. uer. 28. ut det dum. debet dici, ut det quasi pretium locationis seu censum singulis annis tot aureos, usura est: quum sint contractus ficti ad palliationem mutui & usuræ. Octauus similis antedicto est. Si quis egens Romæ pecunijs accipit à numulatio mille aureos ad rationem cambij pro Lugduno. & tamen Romæ reddendi sunt, usura est: quia cambium est fictum ad palliandum mutuum sub usura. Decimus similis est. Si quis cum egente pecunijs palliat multos contractus simultaneos (puta dicit se uendere tot pannos mille aureis reddendis octauo mense: & se emere illos ab eodem pro octingentis aureis nunc soluendis, & sic dat nunc octingentos, & fit contractus pro mille hinc ad octo menses) usura est palliata sub multis contractibus. Nec excusatur ex eo q ipse non est deterioris conditionis quam alter qui emeret illos pannos pro octingentis. tum quia interuenit pactum de retrouendendo sibi, perdendo ducentos, quod non interuenit cum alio, tum quia iste in ueritate non uenderet illi nisi propter hoc lucrum.

Vsura mentalis dupliciter consideranda.

DE mentali autem usura duo dicenda occurrunt, scilicet peccatum, & restitutio. Et peccatum quidem consistit in hoc quòd speratur ex mutuo lucrum absque conuentione aliqua implicitè, uel explicitè. Vbi diligentissimè distingue inter speratum seu desyderatum lucrum, uel ex mutuo, uel ex uera gratitudine animi. Nam si quis mutuat sub spe q ex mutuo aliquod lucrabitur, usuræ crimen incurrit, & restituere tenetur quicquid lucri ex mutuo sibi prouenit. Si uerò mutuat quis sub spe quòd ille qui mutuat erit gratus: ità quòd iure grati animi de suscepto mutui beneficio gratuito mittet munera aliqua, non est usura, nec tenetur ad aliquam restitutionem huiusmodi munerum: quia non ex mutuo, sed ex gratuiti beneficij collati recompensatione, ad quam beneficiatus ex morali debito tenetur, lucrum reportat. Verùm quia quandoque animi non concordant hinc & inde, oportet discernere distinguendo quòd si utriusque (scilicet mutuantis & mutuum accipientis ac aliquid plus dantis) intentio

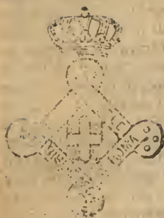
tentio est pia, ita quod nec mutuās sperat ex mutuo, nec dās dat ex mutuo, sed sponte gratus de beneficio recepto, nulla est usura, nulla est opus restitutione. Si uero utriusque inten tio tendit ad mutuum (hoc est, quod mutuans sperat ex mu tuo lucrum, & dans aliquid plus, dat malè libenter, quasi pa tiens usuram, seu redimens uexationem suam) mutuans usu rarius mentalis est, & tenetur restituere quicquid sic lucratus est: quia usurarium lucrum est. Si autem claudicat intētio tā tum ex parte accipientis (quia scilicet qui accipit mutuum, dat quasi inuitus quasi soluens usuram, aut redimens suam uexationem, mutuans tamen optima intentione mutuauit & accepit munera bona fide credens ex gratitudine sibi dari) nullum interuenit usuræ peccatum. Ad restitutionem tamē teneur quando scit non liberè sibi hæc donata, si ex illis factus est locupletior, alioquin non tenetur ad restitutionem quia bona fide ad omnia se habuit, & sibi imputet qui ma la opinione concepta dedit. Si autem claudicat intentio tan tum ex parte mutuantis (ita quod mutuans corrupta inten tione mutuat & accipit aliquid plus: sed qui accipit mutuum gratiosè donat ex animi gratitudine & beniuolentia ignota ipsi mutuanti) mutuans inuoluitur peccato mentalis usuræ, & non potest retinere quod turpiter ex parte sua accipit: sed quantum est ex parte suæ conscientiæ teneretur restituere il li qui dedit. Verum si postea nouit gratiosè sibi donatum, potest acceptare ut donatum: nec tenetur restituere, sed pœni tentiam agere de suo peccato.

Aduerte quoque circa mentalem usuram ex parte mutuā tis, ꝙ si quis non uult mutuare alicui quem putat aut nouit ingratū, & libenter mutuāt alicui quē uidet gratum, nō prop terea inuoluitur peccato usuræ mētalis: sed sequitur natura lem inclinationē qua actiones nostras ad eos qui digni sunt: dirigimus. Et similiter ex parte accipiētis mutuū: si quis est gratus & multa impendit obsequia ac munera alicui, ut ille ad ampliora beneficia mutui exhibendi gratiosè ac beneuo lè prouocetur, ad nullum pctm̄ prouocae mutuantem.

Accipere ad usuram an et quando sit prohibitum.

Ad usuram accipere.

AD usurã accipere, nullum peccatum secundum se est: quia nihil aliud est quàm ad mutuum accipiendum agere,&ad usuram patiendum,quorum neutrum habet mali culpæ & rationem.Potest tamen peccatum esse: ut si absque rationabili causa quis subeat hoc dãnum,& alterius utatur iniquitate.Non est tamen mortale peccatũ,sed ueniale, absque rationabili causa hoc facere.Esto tamẽ hic cautus lector & penetrator dictorum:quoniam aliud est loqui de accipiendo sub usura,& aliud de inducendo hominem ad faciendum usuram.Primum enim nullum sonat peccatum,ut dictum est & ideo ex causa rationabili licet. Secundum autem semper est peccatum mortale:ita quòd nulla necessitate excusatur aliquis a peccato mortali cum inducit per se(hoc est ex intẽtione) aliquem ad peccandum mortaliter:dicente Apostolo, Digni sunt morte,non solum qui faciunt,sed etiam qui consentiunt facientibus.Minus autem est consentire quam inducere.Et propterea dicitur & bene,quod licitum est mutuum accipere sub usura apparato usuram facere,non autem ab imparato:quia non licet inducere ad faciendam usuram,sed uti iniquitate parati.Hoc est,licet mihi petere ab homine mutuum & pati quod ille ex ac mea petitione accipiat,occasionem apponendi suam malam uoluntatem usurariam. Sic enim nec ego induco illum ad usuram nec consentio ipsius male uoluntati:sed induco illum ad mutuandum, & consentio meæ passioni qua patior usuras.

SERIES CHAR-
TARUM.

a b. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff. A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M.

Omnes sunt quaterniones, præter Ff, qui est duerniones.

VENETIIS, Apud Dominicum Farreum.
M D. L X V I I I.

